

EDICTA PRAEFECTORUM PRAETORIO

EX CODICIBUS MSS. BODLEIANIS,
LAURENTIANIS, MARCIANIS,
VINDOBONENSIBUS

NUNC PRIMUM EDITA

Tipi caratteri utilizzati:

per il testo latino: New Aster
per il greco: SymbolGreek

EDICTA PRAEFECTORUM PRAETORIO
EX CODICIBUS MSS. BODLEIANIS, LAURENTIANIS, MARCIANIS,
VINDOBONENSIBUS

NUNC PRIMUM EDITA.

PROLEGOMENA.

CAPUT I.

Historia Praefectorum Praetorio.

---

§. 1. *Historia Praefectorum Praetorio usque ad Diocletianum.*

Praefecti Praetorio non sunt ex antiquis magistratibus, qui populo Romano temporibus liberae reipublicae praeerant, sed novi magistratus, qui ab imperatoribus demum initium et auctoritatem habuerunt. Proinde initio saltem, (— nam sub Diocletiano et Constantino respublica Romana aliam veluti faciem induit, —) nec imperium eorum certis omnino finibus circumscriptum fuit, nec in certum tempus creati sunt, nec leges annales, deque magistratibus ordine capiendis et aliae de magistratibus populi Romani latae locum in iis habuerunt: sed in universum et qui creati possent, et potestas, quae iis concedenda esset, et tempus, ad quod constituerentur, in arbitrio principis fuit¹⁾.

Praefectos Praetorio primus creavit Augustus, cohortibus praetorianis, quas in custodiam sui allegerat, imperaturos. Itaque initio quidem Praefectura Praetorio nonnisi militaris potestas fuit. Sed vim eius, ut cum Tacito²⁾ loquar, modicam antea Seianus intendit, dispersas per urbem cohortes una in castra conducendo, ut simul imperia acciperent, numeroque et robore et visu inter se fiducia ipsis, in caeteros metus crederetur; eidemque Seiano a Tiberio plenior licentia ad disciplinae publicae emendationem data est, et immensi honores in eum collati sunt. Abhinc po-

---

1) Hoc enim omnibus novis magistratibus commune fuisse, recte observavit *Puchta Institut.* I p. 379. *Bethmann-Hollweg (Gerichtsverfass. des sinkenden röm. Reichs p. 57)* etiam novos magistratus, perinde ut olim magistratus populi Romani, exceptis tamen Praefectis Praetorio, annuos fuisse ex Cassiodori Variis VII, 2 adstruere studuit. (Addi debebat Cassiodori Edictum ad Iudices Provinciarum VII, 9, ubi haec habentur: „Sic agite, ut, quum iustitia probata quaeritur, *annus vester brevis videatur*“.) Sed testimonium Cassiodori non est necessario ad Orientem trahendum, atque etiam suspectum est, quoniam priscorum Romanorum instituta Cassiodorus scribendo subinde affectat. Quod ad imperium Orientis attinet, ibi nec codicillis, quos magistratus ac-

---

cipiebant, nec mandatis principum nec legibus quicquam de tempore expressum erat, quo praeterlapso magistratus regulariter deponendus esset. — Caeterum *Jacobus Gothofredus*, qui in *Notitia dignitatum Codicis Theodosiani* (ed. *Ritter* tom. VI parte II p. 6b) simpliciter dicit: „Praefecti Praetorio annuales erant,“ hoc paulo festinantius scripsisse videtur. Nam nec ullum suae opinionis argumentum afferre potuit, et ipse, quem contexit, singulorum Praefectorum Praetorio catalogus contrarium evidentissime demonstrat. Videatur etiam *Drakenborch* de off. PP. cap. I in fine, et, qui cum *Gothofredo* faciat, *Ritter* hist. PP. cap. III in fine.

2) *Annal.* IV, 2.

tentia Praefectorum Praetorio, callidis ipsorum consiliis et favore imperatorum in dies aucta, in tantum crevit, ut Praefectus honorum omnium apex atque alter ab Augusto imperio esse videretur.

Caeterum Augustus duos Praefectos Praetorio instituerat. Imperatores autem, qui eum sequuti sunt, ut plurimum quidem unum tantum creaverunt³⁾: aliquando tamen etiam duos, imo tres Praefectos Praetorio habuerunt.

§. 2. A Diocletiano ad Iustinianum.

Immoderata vis ac potentia Praefectorum Praetorio metum tandem atque invidiam imperatoribus movit, qui a Diocletiano inde potestatem eorum adeo minuerunt, ut sub Iustiniano imago tantum et umbra pristinae dignitatis superesset.

Diocletianus, imperio in quatuor partes diviso, singulas partes Caesaribus ab ipso creatis commisit, qui sibi singulos Praefectos Praetorio assumerunt⁴⁾. Ita Praefecti Praetorio, quorum potestas antea per totum imperium extendebatur, dumtaxat partibus eius praesidere, atque partim etiam sine militari imperio esse coeperunt. Nam quum Romae tantum cohortes praetorianae essent, quas et ipsas ad minorem numerum Diocletianus redegerat⁵⁾, nonnisi is Praefectus Praetorio, qui Italiae sive Romae praeesset, militibus imperitabat.

Diocletiani exemplum sequutus est Constantinus M. Is enim orbem Romanum similiter in quatuor tractus, Orientis nimirum, Illyrici, Italiae et Galliarum, partitus est, iisque Praefectos Praetorio praeposuit. Sublatis autem penitus cohortibus praetorianis⁶⁾, et creatis magistris militum et magistro officiorum, quorum ille rei militaris, hic palatii curam susciperet, Praefectis solam in sua cuique praefectura civilium rerum administrationem reliquit⁷⁾. Itaque Praefectura Praetorio, militaris olim potestas, a Constantino inde facta est mere civilis, quae tria potissimum in se contineret, nimirum **1)** tributariae rei et annonariae functionis curam et dispositionem, **2)** ius invigilandi magistratus provinciales et in universum rerum provincialium administrationem, **3)** ius appellaciones a iudicibus ordinariis recipiendi et vice sacra i. e. sine appellatione de iis cognoscendi⁸⁾.

Caeterum saeculo V exeunte, quum barbari Occidentem invasissent, ex quatuor Praefectis Praetorio, quos Constantinus instituerat, duo sub imperatoribus Romanis esse desierunt, Italiae scilicet et Galliarum Praefecti; quamquam in regno Ostrogothorum, sicuti Varii Cassiodori⁹⁾, qui

3) Sic sub Tiberio statim Seianus, deinde Macro soli Praetorio praefuerunt, et si, duce *Rittero* hist. Praefecto Praetorio cap. I, tempora computes, quibus unus Praefectus Praetorio fuit, et tempora, quibus duo vel tres fuerunt, invenies maiore parte temporis, quod inter Tiberium et Diocletianum intercessit, unum tantum Praefectum Praetorio fuisse. Unde mirari subit, quomodo *Burchardi Staats- und Rechtsgesch. der Römer* p. 189 not. 3 potuerit dicere: „*Ulpian war der erste absichtlich allein ernannte Präfect*, Dio Cass. LXXX, 1; Zosimus I, 11. *Zufällig (!) war aber auch vorher schon die eine Praefectura zuweilen unbesetzt*, Plutarch. in Galba c. 8.“

4) Sext. Aurel. Victor de Caesarib. c. 39.

5) Sext. Aurel. Victor de Caess. c. 39 in f.

6) Sext. Aurel. Victor de Caess. c. 40.

7) Conferatur Zosimus II, 32. 33, Notitia dignitatum passim, atque etiam Lyd. III, 40 sq.

8) Cf. *Bethmann-Hollweg* l. l. p. 75 sq.

9) Var. lib. XI praef. et cap. 1. – Formula, qua quis a Rege ad Praefecturam Praetorio promoveretur, a Cassiodoro VI, 3 servata, digna est, quam hic ex parte describamus, quippe quae vim atque potestatem Praefecturae Praetorio luculenter illustret. „Quaedam,“ Rex ait, „huic dignitati et nobiscum iura communia sunt. Exhibet enim sine praescriptione loginquos, magna quanti-

tate mulctat errantes, fiscum pro sua deliberatione distribuit, evectiones simili potestate largitur, vacantia bona proscribit, delicta provinciarum iudicum punit, verbo sententiam dicit. Quid est, quod non habeat commissum, cuius est vel ipse sermo iudicium? Paene est, ut leges possit condere, quando eius reverentia potest negotia sine appellatione finire. Ingressus palatium nostra consuetudine frequenter adoratur, et tale officium morem videtur solvere, quod alios potuit accusare. Potestate igitur nulla dignitas est aequalis. Vice sacra ubique iudicat. Nullus ei miles de fori sui auctoritate praescribit, excepto officiali magistri militum: credo, ut vel illis aliquid antiquitas cederet, qui videbantur pro republica bella tractare. Curiales etiam verberat, qui appellati sunt legibus minor senatus. In officio suo ius retinet singulare, et talibus tantisque noscitur iubere, quos etiam provinciarum non audeant iudices in aliqua parte contemnere. Officium plane geniatum, efficax, instructum, et tota animi firmitate praevalidum: qui sic peragent iussa, ut nullis morentur dilationibus imperata. Militia perfunctis tribunorum et notariorum honorem tribuit, et milites suos illis exaequat, qui inter proceres mixti nostris conspectibus obsecundant. Gratanter implemus, quae ille constituit, cuius reverentia et nos ita constringimur, ut sine dubitatione faciamus, quae illum decrevisse cognoscimus; non immerito, quando palatium

et ipse sub Theodorico Praefectus Praetorio fuit, aperte docemur, dignitas Praefectorum Praetorio duravit.

§. 3. Praefectura Praetorio sub Iustiniano.

Iustiniano imperante, primo quidem duo Praefecti Praetorio fuerunt, Orientis alter, qui Constantinopoli, alter Illyrici, qui Thessalonicae sedem haberet¹⁰). Postea Iustinianus Africa a Vandalis erepta (a. 534), novum Praefectum Praetorio, Africae nimirum, creavit¹¹) et denique Italia a Gothis recuperata (post annum 536) Praefectum Praetorio Italiae in integrum restituit.

Potestas autem Praefectorum Praetorio hoc tempore in universum similis fuit ei, quam §. 2 descripsimus. Sed Iustinianus appellationes, quae olim e provinciis ad Praefectos Praetorio, et quidem Orientis potissimum, fierent, magna ex parte aliis magistratibus commisit¹²), ut proinde iurisdictio illorum et numerus litium, quae apud eos ex appellatione peragendaessent, valde minueretur. Et de hoc quidem intelligendus est Ioannes Philadelphenus Lydus, illius aetatis scriptor, qui in libro de magistratibus reipublicae Romanae¹³) de solitudine et silentio iudicii Praefecti Praetorio saepe multumque conqueritur. Nam licet penuriam litium in foro Praefecti Praetorio nimis inepte inopiae subditorum tribuat, non tamen idcirco hoc ipsum in dubium revocari oportet¹⁴), aetate ista iudicium Praefecti Praetorio desertum paene fuisse.

§. 4. Interitus Praefecturae Praetorio.

Haec, quae hactenus de historia Praefectorum Praetorio breviter exposuimus, dicta sufficient. Si quis plura desiderat, commentarios adeat virorum doctissimorum: *Petri Fabri*¹⁵), *Berterii*¹⁶), *Iac. Gothofredi*¹⁷), *Perizonii*¹⁸), *Drakenborchii*¹⁹), *Ritteri*²⁰), *Ottonis*²¹), *Creuzeri*²²), *Bethmann-Hollwegii*²³), *Walteri*²⁴), *Burchardii*²⁵), *Puchtae*²⁶), aliorumque²⁷), quorum scrinia compilare nec decet nec huius loci est. Caeterum historia Praefectorum Praetorio post Iustinianum, quantum equidem resciverim, a nemine adhuc tractata est, ideoque de fati huius tam praecleari quondam magistratus post Iustinianum et de interitu eius nonnulla ὡς ἐν παρόδῳ addam.

sua provisione sustentat, servientibus nobis procurat annonas, humanitates quoque iudicibus ipsis facit, legatos gentium voraces explet ordinationibus suis. Et licet aliae dignitates habeant titulos praefinitos, ab ista totum paene geritur, quicquid in imperio nostro aequabili moderatione tractatur.“ Haec, quae hoc loco de Praefecto Praetorio apud Ostrogothos praedicantur, tantum non omnia etiam in Praefecto Praetorio Orientis obtinebant, antequam eius potestas ab Arcadio coarctaretur, de quo videatur Lyd. III, 23. 40 sq.

10) Praefecturam Orientis et Illyrici nonnunquam his temporibus uni eidemque commissam fuisse, nuper *Walter Gesch. des RRs.* p. 362 not. 23 ex inscriptionibus Novellarum colligere voluit. Sed in gravem errorem incidit vir alioquin doctissimus. Nam praefectus „orientalium praetorium“ sive „τὸν ἱερὸν τῆς ἕω πραιτωρίων“, qui in Novellarum inscriptionibus passim occurrit, nequam est Praefectus „der beiden Präfecturen des Morgenlandes“, sed simpliciter Praefectus Praetorio Orientis: id quod et aliis argumentis et testimonio Ioannis Lydi (De magistrat. II, 6) luculenter demonstratur. – Caeterum cf. etiam *Schweppe Röm. Rechtsgesch.* ed. *Gründler* p. 367, ubi temere statuitur, Praefectum Praetorium vocatum esse, cui plures simul Praefecturae obtigissent.

11) Cf. Cod. I, 27 de officio Praefecti Praetorio Africae.

12) *Bethmann-Hollweg Gerichtsverf. des sinkenden röm. Reichs* p. 96.

13) Lyd. II, 16. 17. III, 9. 14. 66.

14) Sicuti hoc facere videtur *Dirksen Vermischte Schriften* I p. 74.

15) Semestr. lib. I c. 1-3.

16) Pithanon diatriba I c. 8 (*Otto* thes. tom. IV p. 836 sqq.).

17) Ad Cod. Theodosianum ex edit *Ritteri* tom. VI P. II p. 4 sqq. et passim.

18) Disquis. cum *Ulr. Hubero* de Praetoriis eiusque Praefecto.

19) Diss. de Officio Praefectorum Praetorio. 1707, et in *Oelrichs* thesaur. diss. selectiss. in Academ. Belg. habitatum Vol. II tom. II p. 49 sqq.

20) Pr. Historia Praefecturae Praetorianae ab origine dignitatis ad Constantinum M. 1745 et in Coll. Diss. historico-antiquario-iurid. Germ. p. 1 sqq.

21) Papinianus ed. 2 p. 507 sqq.

22) *Abriss der röm. Antiquitäten* ed. II §. 166 p. 241.

23) *Gerichtsverfassung des sinkenden röm. Reichs* p. 10. 26. 37. 43 sqq. 57. 73 sqq.

24) *Geschichte des röm. Rechts* p. 294. 361.

25) *Staats- u. Rechtsgeschichte der Römer* p. 189. 281.

26) *Institutionen* I p. 379. 583.

27) Apud *Lipenium* laudatur dissertatio *Io. Fergii* de Praefecto Praetorio, Francof. 1611. 4 edita. – Consule etiam *Ruperti* animadv. ad Pomponii enchiridium in Opuscc. ad hist. iuris pertinent, ed. *Uhlio* p. 113 sqq.

Ac primum quidem quod ad Italiam, Africam et Illyricum attinet, Praefecti Praetorii in his Praefecturis esse desierunt, postquam illa a Longobardis, haec a Saracenis, ac denique Illyricum a Slavis occupatum est. Per Italiam quidem et Africam imperium Graecorum in nonnullis urbibus aliquamdiu duravit, sed ita, ut per exarchos²⁸⁾ vel duces exerceretur. Urbs autem Thessalonica, quae sedes fuerat Praefecti Praetorio Illyrici, et a dominatione Slavorum libera mansit, usque ad saec. VIII magistratus habuisse videtur, qui Praefectorum Praetorio nomen retinerent²⁹⁾.

Praefecti Praetorio Orientis historia paulo obscurior est. Potestas eius adeo sensim imminuta esse videtur; ut praeter tributorum a collatoribus exigendorum et sumtuum erogandorum curam, in qua iam circa finem imperii Iustiniani administratio eius paene tota versabatur³⁰⁾, omnino nihil ei relinqueretur. Hinc teste *Ducangio* s. h. v. in *Glossis MSS recentioribus* sic legitur: „*Ἐπαρχος τοῦ πραιτωρίου, ὁ τῶν ἐφῶν τῆς φορολογίας τὴν ἐπίστασιν ἔχων παρὰ ῥωμαίοις;*“ i. e. Praefectus Praetorio, qui tributis per partes Orientis colligendis praepositus est apud Romanos; et Theophylactus Simocatta, qui Heraclio imperante vixit, Constantinum quendam a Mauricio Praefectum Praetorio creatum fuisse narrat³¹⁾ his verbis: *τὴν ἡγεμονίαν τῶν φόρων τῆς ἐφῆς πρὸ τίνος καιροῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀπειλήφει, ὃν ἑπαρχὸν πραιτωρίων εἰώθασιν ὀνομάζειν ῥωμαῖοι,* i. e. praefecturam tributorum Orientis paulo ante ab imperatore accepit, quem Praefectum Praetoriorum solent nominare Romani. Sed quousque haec Praefectura Praetorio duraverit, si quaeras, sic poterit responderi. Historici quidem Praefectorum Praetorio Orientis etiam post Iustinianum passim mentionem faciunt: ultimi autem, quos equidem laudatos invenerim³²⁾, hi sunt, qui in *Chronico Paschali*³³⁾ sub imperio Heraclii efferuntur. Post haec tempora Praefecti Praetorio vestigia nondum reperi. In *Epanagoge* legum, quam imperatores Basilius, Leo et Alexander circa annum 885 promulgarunt³⁴⁾, inter magistratus, quibus tributorum exactio, provincialium rerum administratio et ius appellationes recipiendi conceditur, non Praefectus Praetorio, sed tantum *ὁ ἑπαρχος τῆς πόλεως* (Praefectus Urbi), *ὁ κοιαίστωρ* et *οἱ ἀπλῶς ἄρχοντες* (magistratus simpliciter tales) recensentur³⁵⁾. Constantinus Porphyrogenitus in libro de thematibus³⁶⁾ magistratus nonnullos, qui olim fuissent, enumerat et inter hos etiam Praefectos Praetorio refert his verbis: *ὑπαρχοὶ δὲ ἦσαν διττοί, ἕτεροι μὲν πραιτωρίων, ἕτεροι δὲ πόλεων κ. τ. λ.* Denique inter dignitates aulae Constantinopolitanae licet vel ultimis imperii Byzantini temporibus *Ἐπαρχος* aliquis occurrat, is tamen nec functionem ullam habuit, et potius a Praefecto Urbi, qui olim fuerat, quam a Praefecto Praetorio descendere videtur³⁷⁾. Quae quum ita sint, post Heraclii imperium et ante Basilium Macedonem Praefectura Praetorio omnino interiisse³⁸⁾ videtur, eo forsitan tempore, quod Constantinus Porphyrogenitus in libro de thematibus³⁹⁾ his verbis designavit: *„στενωθείσης τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς... καὶ ἀκρωτηριασθείσης κατὰ τε ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Ἡρακλείου τοῦ Λίβυος, οἱ ἀπ' ἐκείνου κρατήσαντες, οὐκ ἔχοντες ὅποι καὶ ὅπως καταχρήσονται τῇ αὐτῶν ἐξουσία, εἰς μικρὰ τινα μέρη κατέτεμον τὴν ἐαυτῶν ἀρχὴν καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν τάγματα, μάλιστα καὶ ἐλληνίζοντες καὶ*

28) Exarchi nomen sensim in locum Praefecti Praetorio substitutum esse videtur. Cf. *Savigny Gesch. des RRs im Mittelalter*. ed. II tom. I p. 374 not. g.

29) *Tafel* de Thessalonica eiusque agro. Berol. 1839. p. LXIX. 39 sq. 160 sqq.

30) Io. Lydus de magistr. III, 41: *ὡς μὴδὲν ἕτερον ἔχειν τὸ λοιπὸν τὴν ἐπαρχότητα ἢ μόνον τὴν ἐπὶ ταῖς δαπάναις φροντίδα*, h. e. ut nihil aliud Praefectura habeat, nisi solam sumtuum administrationem.

31) *Histor.* VIII, 9 ed. Paris. p. 203. – Idem lib. VIII, 1 ed. Paris. p. 197: *ὁ αὐτοκράτωρ μαυρίκιος εἰς τὴν περσίδα ἐξέπεμψε πρέσβυν γεώργιον, ὃς τῆς τῶν ἐφῶν πόλεων φορολογίας τὴν ἐπίστασιν ἐκέκτητο· τοῦτον πραιτωρίου ἑπαρχὸν ἀποκαλοῦσι ῥωμαῖοι*, i. e. Imperator Mauricius in Persiam mittit legatum Georgium, qui tributis ex urbibus orientalibus cogendis Praefectus erat; hunc Romani Praefectum Praetorio vocant.

32) Nam qui passim a recentioribus laudatur *προεστὸς τοῦ πραιτωρίου*, non est confundendus cum Praefecto Praetorio, sed est praepositus carceris publici, cui nomen Praetorii Constantinopoli erat.

33) *Chronicon Paschale*. edit. Paris. p. 386. 391.

34) Cf. *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. LXXXI sqq.

35) Tituli Epanagoges, qui huc spectant, editi sunt in *Leunclavii IGR*. tom. II p. 85 sqq.

36) Cf. *Bandurii Imper. Orient.* edit. Paris tom. I p. 4.

37) Cf. *Ducange* s. v. *Ἐπαρχος*. Codinus ex edit. *Goarii* Paris. p. 26. 74.

38) Fortasse ita interiit, ut cum Praefectura Urbis coalesceret. Cf. *Scriptores post Theophan.* ed. Paris. p. 294. B. Basil. ed. *Heimbach* tom. II p. XVI not. m.

39) Cf. *Bandurii Imp. Or.* edit. Paris. tom. I p. 2. – Adnotaveram hunc locum iam olim in *Delineatione histor. iuris GR*. p. 5.

τὴν πάτριον καὶ ῥωμαϊκὴν γλῶτταν ἀποβαλόντες,“ i. e. quum Romanum imperium angustius esset factum, et extremis aliquot provinciis tam Orientem quam Occidentem versus mutilatum ab imperio Heraclii Libyci, qui post eum regnarunt, quum non haberent, ubi aut quomodo potentiam suam exercerent, in parvas aliquot partes imperium suum ac militum turmas secuerunt, et tunc maxime sermonem graecum affectarunt, patrium vero ac Romanum repudiarunt.

C A P U T II.

De iure edicendi Praefectorum Praetorio et edictis eorum in genere.

---

§. 5. *De iure edicendi Praefectorum Praetorio*

Fuerunt olim, qui, edictum praetoris eiusque vim in constituendo iure civili ob oculos habentes, ius edicendi magistratum Romanorum ius quoddam legum ferendarum fuisse sibi persuaderent, eaque praerogativa Romanorum tantum magistratus insignes fuisse putarent⁴⁰⁾. Verumenimvero edicere nihil aliud est, quam palam dicere vel notum aliquid facere, et κατ' ἐξοχήν de magistratibus usurpatur, qui, quod fieri iubent, edicere dicuntur⁴¹⁾. Ius autem publice aliquid notum faciendi vel iussiones suas divulgandi magistratibus naturali ratione apud omnes gentes peraeque conceditur, ut apud nos quoque magistratus ius edicendi habeant. Ut exemplo utar, apud nos magistratus, quibus ius mulctae est, fere edicunt, quibus casibus delinquentes mulctaturi sint; qui iurisdictionem habent, edicta proponunt, quibus vel rei latitantes vel creditores rei obaerati evocentur; imo, quemadmodum apud Romanos olim sacerdotes, et qui exercitibus praessent, edicta reddebant, ita apud nos quoque parochos ex suggestu de festis rite celebrandis et duces de militum disciplina edicere videmus. Denique ut is, cui imperium vel administratio vel iurisdictionis obtigerit, de rebus, quarum cura ad eum pertineat, edicendi veniam habeat, dummodo ne quid contra leges imperet vel praecipiat vel simpliciter enuntiet, hoc naturae rei adeo consentaneum est, ut *hactenus omnes* Romanorum magistratus, ubi res ferret, ius edicendi habuisse quilibet sponte intelligat. Neque hoc solum liberae reipublicae temporibus ita fuit, sed etiam sub imperatoribus mansit⁴²⁾, nec Edicto perpetuo per Salvium Iulianum et Servium Cornelium⁴³⁾ composito sublatum est. Verumtamen non semper magistratum edicta eandem vim in iure efformando et excolendo habuerunt, sed variae hac in re auctoritatis fuerunt pro potestate edicentium et pro statu iuris Romani; id quod maxime ex discrimine perspicuum fit, quod inter Praetorum aliorumque magistratum edicta intercedit, sed et in ipso cernitur edicto Praetoris, quod dum floureret magistratus, et donec iniquitates iuris civilis emendandae vel lacunae eius explendae essent, viva vox iuris civilis fuit, postea autem, exposito iam satis iure civili, quum laberetur magistratus et principes ipsi ius civile novis legibus ac constitutionibus supplere vel corrigere coepissent,

40) *Heineccius* historia Edictorum lib. I cap. 3 §. 2.

41) Videantur lexicographi, inprimis *Brissonius*, *Calvinus* et *Dirksen* s. v. Edicere, Edictum.

42) *Gai.* I, 6.

43) *Servium Cornelium Salvio Iuliano* socium fuisse in Edicto componendo testatur insignis locus *Epitomae legum graecae* de anno 920 (cf. *Delineatio* §. 37), cui ut fidem denegemus, nulla omnino ratio suadet. Ibi nimirum in praefatione haec leguntur: ἀδριανὸς ὁ βασιλεὺς ἐπιτρέπει ἰουλιανῶ τῷ νομικῶ μετὰ σερβίου κορνελίου συλλέξασθαι ἐπιμελῶς καὶ κατὰ τάξιν ὑποτιλῶσαι τὰ νομικά. καὶ πρώτος τὸ ἐδικτον ἐκτέθεικε κ. τ. λ. h. e. „*Adrianus rex iu-*

bet Iulianum Ictum cum Servio Cornelio curate colligere et certo ordine sub titulis collocare iura. Et primum Edictum composuit etc.“ – Primum ad hunc locum animum advertit *Klenze Lehrb. der Gesch. des RRs.* §. 41; deinde, postquam ego praefationem *Epitomae* in libro: *Ὁ πρόχειρος νόμος* p. 287 sqq. integram edidi, *Hugo in Gött. gel. Anz.* 1840 no. 44 p. 431; denique nuper *Burchardi Staats- u. Rechtsgesch. d. Römer* p. 258 sq. not. 10, qui tamen minus recte, quod pace viri clarissimi dixerim, locum illum vocat; „*Die ausführlichste bisher übersehene Nachricht.*“

novis clausulis augeri aut ab antiquatis purgari desiit, donec edicta perpetuae iurisdictionis causa quotannis a praetoribus proponenda plane in oblivionem inciderent.

Secundum haec, quae hactenus disputavimus, probatione amplius indigere non videtur, quod Praefectis Praetorio perinde atque aliis magistratibus edicta reddere licuerit. Sed et hoc sponte intelligitur, ius edicendi magistratu illo naturaliter comprehensum fuisse, et non ex speciali demum principis indulgentia Praefectis extrinsecus supervenisse. *Heineccius*⁴⁴⁾ quidem originem edictorum Praefectorum Praetorio altius repetendam esse putavit; sic enim ait: „Quum non alio consilio novi isti magistratus creati essent a principibus, quam ut veterum auctoritas et potentia tanto magis evilesceat: illis cum aliae praerogativae, tum inprimis ius reddendi edicta datum est, ut iura vetera ad statum monarchicum tanto facilius inflecterent, et civibus, quibus atrocior insideret priscae libertatis memoria, cogere in ordinem, obsequioque, quale desiderat regnum, sensin adsuefacere.“ Sed hos ingenii lusus, ne dicam nugae, esse, quis est quin videat?

§. 6. *De tempore, quo primum Praefecti Praetorio edicta proponere coeperint, et ad quod usque edicere consueverint.*

Quandoquidem igitur ius edicendi cum Praefectura Praetorio necessario coniunctum fuit, dubitari vix potest, quin Praefecti Praetorio, inde a quo ab Augusto constituti sunt et donec vi-
guerunt, edicta passim reddiderint. Nam pro potestate atque auctoritate, qua semper gavisii sunt, ut nunquam occasio edicendi iis deesse potuit, ita subinde eos necessitate quadam ad edicendum coactos esse consentaneum est.

Non defuerunt quidem viri docti, qui, quo tempore primum Praefecti Praetorio edicta proponere coeperint, et quamdiu edicere consueverint, curiose circumspiciendum esse putarent, et variis modis ad hanc quaestionem responderent. *Burchardi*⁴⁵⁾ sic sibi persuasisse videtur, post conditum demum Edictum perpetuum edicta a Praefectis Praetorio proponi coepisse. Deinde *Hauboldus*, prima edictorum a Praefectis Praetorio propositorum vestigia anno 235 occurrere, in tabulis chronologicis ad hunc annum auctor est. Denique *Bachius*, ubi historiam iuris a Constantino usque ad Theodosium exponit⁴⁶⁾; „Praefectos Praetorio,“ inquit, „edicta promulgasse nunc quidem frequentius, maiori auctoritate, reperimus. Nam etsi antea id quoque factum est, rarius tamen fuisse videtur.“ Contra *Heineccio*⁴⁷⁾ Praefecti Praetorio ius edicendi iam ante Constantinum adeo exercuisse videbantur, ut vel necessarium esse crederet, quaerere, an etiam sub Christianis imperatoribus salva iisdem fuerit edicta reddendi potestas. — Idem *Heineccius*⁴⁸⁾ olim putaverat, Praefectos Praetorio tantum ad Zenonis tempora edicta proponere consuevisse, quod Cassiodorus suo hoc tempore vivens edicta nova a Praefectis Praetorio proponi videretur negare; postea autem⁴⁹⁾ sententiam illam hactenus retractavit, ut in Oriente quidem saltem ad Iustiniani usque tempora edicta Praefectorum Praetorio maximam in foro auctoritatem obtinuisse, in Occidente autem, Gothorum armis fere oppresso, superstite licet Praefecto Praetorio, edicta praefectoria paulo citius in desuetudinem abiisse statueret. *Cramerus*⁵⁰⁾ autem utrumque in dubium revocavit: *Burchardi*⁵¹⁾ contra de edictis Praefectorum Praetorio post Iustinianum propositis loquutus est.

44) In Historia Edictorum in Opp. tom. VIII p. 54 sq. — Caeterum *Heineccium* sequitur etiam *Buchaldus* (*Bouchaud*) in dissertatione „des édits Préfectoriens“ inserta Commentationibus Academiae Inscriptionum tom. XLV p. 446 sq. Caeterum hanc *Buchaldi* dissertationem semel hoc loco laudasse sufficiat: constat enim pura putavisse eorum, quae *Heineccius* cap. V Historiae Edictorum protulit. In quo non possum non notare audaciam et insolentiam Academici Parisiensis, qui, *Heineccio* vix ac ne vix quidem nominato, (— de *Heineccio* enim haec tantum habet l. l. tom. XXXIX p. 279: „Nous ne dissimulerons pas que son travail ne nous soit d'un grand secours dans nos recherches,“—) laudem *Heineccio* debitam sibi arripere ausus est, et *Heinecciana* Academiae Galliae et toti literarum orbi pro suis venditavit! Quae

quum ita sint, reprehensione etiam dignus est *Bachius*, qui in loco, ubi de edictis Praefectorum Praetorio agit, (Hist. lib. III c. 3 s. 3 §. 1), ad „*Buchaldum*, ICTum celeberrimum,“ lectores ablegat, ad *Heineccium* non item. Scio equidem esse, qui extraneos auctores allegando quasi quandam elegantiae laudem acquirere studeant: ego vero malui minus elegans videri, quam *Heineccio* non tribuere, quod eius esset.

45) *Staats- und Rechtsgeschichte der Römer* §. 112.

46) Hist. iurispr. lib. III cap. 3 sect. 3 §. 1.

47) Hist. Edict. lib. I cap. 5 §. 4.

48) Observ. ad Spanhem. Orb. Rom. in Opp. tom. III p. 51.

49) Hist. Edict. lib. I cap. 5 §. 4.

50) *Hugo Civilist. Magazin* III p. 161.

51) *Staats- und Rechtsgesch. der Römer* §. 152.

Verumenimvero omnes hi viri non satis secum reputasse videntur, alia esse edicta, quibus simpliciter aliquid praecipitur, alia, quae perpetuae iurisdictionis causa proponuntur, et aliud esse edicta proponere, aliud ius civile privatum edictis propositis adiuvere, supplere vel corrigere. Scilicet dum generaliter et indistincte quaerunt, quibus temporibus Praefecti Praetorio edicta reddiderint, alias quaestiones, ab illa plane diversas, in animo habuisse videntur, veluti has: an Praefecti Praetorio edicta perpetua ad instar Praetorum proposuerint, et quae horum vis fuerit in iure privato efformando et expoliendo. Quae quum ita sint, virorum illorum sententiae minime impedimento sunt, quominus Praefectos Praetorio semper edixisse statuamus; quod autem reliquum est, ut ad quaestiones modo propositas respondeamus, id in sequentibus praestare studebimus.

§. 7. *De causis, de quibus Praefecti Praetorio edixerunt. A. Ab Augusto usque ad Diocletianum.*

Praefecti Praetorio de rebus, quarum cura ad eos pertineret, dummodo intra leges iussiones suas cohiberent, semper quidem ius edicendi habuerunt, sed potestas eorum deinceps adeo mutata est, quippe quae primo militaris, deinde plane indefinita, denique mere civilis fuerit, ut causas, de quibus edixerint, non semper easdem fuisse sponte intelligatur.

Initio scilicet, donec simpliciter cohortibus praetorianis praerant, militibus tantum, ad instar eorum, qui exercitibus imperitabant⁵²), iurisdictionis castrensium et imperii causa edicebant; quod licet nullis veterum auctorum testimoniis demonstrari possit, temen vel sine teste credendum est.

Postea autem Praefectorum Praetorio potestate adeo aucta, ut ἀρχὴ δευτέρα μετὰ τὰ σκῆπτρα esset⁵³), etiam alias subinde causas edictis ordinasse videntur. Nam quum pleraque negotia hoc tempore vice ac nomine principis peragerent⁵⁴), de iisdem causis, de quibus imperatores edicere consueverant, Praefectos etiam edicta reddidisse dubitari non potest. Sic quum plerumque senatusconsulta edictis propositis ab imperatoribus divulgata sint, nonnunquam etiam Praefectos Praetorio hoc fecisse non est a vero dissimile⁵⁵). Atque etiam de his, quae ad annonam militarem et ad provinciarum administrationem spectarent, edicta sive formae a Praefectis Praetorio propositae fuisse videntur: extat enim constitutio Alexandri (l. 2 C. de officio PP. Orientis 1, 26), quae de formis generalibus a Praefectis Praetorio emissis loquitur.

Sed quaeri potest, an etiam iurisdictionis causa edicta hoc tempore proposuerint. Ac plerique quidem constitutionem Alexandri modo laudatam, quae formas generales Praefectorum Praetorio servari iubet, de huiusmodi edictis interpretati sunt. Nam quum Praefectos Praetorio haud exiguum illo tempore iurisdictionem habuisse statuerent⁵⁶), et fere viros iuris peritos, veluti Papinianum, Ulpianum et Paulum⁵⁷), hac dignitate ornatos fuisse viderent, sic sibi persuaserunt, dubitandum non esse, quin etiam iurisdictionis perpetuae causa edicta proposuerint⁵⁸). At enim multa sunt, quae contra facere videantur. Primum enim, constitutionem Alexandri ut de edictis iurisdictionis perpetuae causa propositis accipiamus, nulla idonea ratio suadet. Deinde Praefecti Praetorio ante Constantini tempora nequiquam propriam iurisdictionem habuisse, sed tantum vice imperatoris cognovisse videntur⁵⁹): cui consequens est, ut non ipsorum, sed imperatorum fuerit⁶⁰), edicta iurisdictionis causa proponere, id quod tamen vel ab ipsis imperatoribus ante Constantinum

52) Heineccius hist. Edict. lib. I cap. 1 §. 3.

53) Zosim. II, 32.

54) Quod maxime de Perenni, Plautiano et Ulpiano PP. prodiderunt Lampridius et Xiphilinus.

55) Heineccius hist. Ed. lib. I cap. 2 §. 10.

56) Drakenborch de off. PP. cap. 3. Ritter hist. PP. cap. 2.

57) Sub Caracalla etiam Macrinus PP. τῶν ἐν ἀγορᾷ οὐκ ἀπίρωσ ἐῖχε καὶ μάλιστα νόμων ἐπιστήμης i. e. rerum fo-

rensium non imperitus erat et maxime legum scientiae. Herodian. IV, 12.

58) Burchardi Staats- und Rechtsgeschichte der Römer p. 261 not. 1. – Otto Papinian. cap. XIV §. 4. Heineccius hist. Edict. lib. I c. 5 §. 2.

59) Bethmann-Hollweg Gerichtsverfass. des sinkenden röm. Reichs p. 11. 44.

60) Marcus Antoninus auctoritate et periculo PP. iura dictasse dicitur. Cf. Ritter hist. PP. in Coll. nova Diss. p. 17.

M. rarius factum esse constat⁶¹). Denique ex hoc, quod Papinianus, Ulpianus ac Paulus Icti Praefecti Praetorio fuerint, non statim sequitur, eos edictis ius civile vel correxisse vel adiuvisse vel supplevisse; imo id ipsum, quod in illorum perinde atque in recentiorum Ictorum scriptis nusquam edictorum praefectoriorum mentio facta esse reperitur, aperto indicio est, eiusmodi edicta nec ab illis nec ab aliis Praefectis Praetorio tum temporis esse proposita. Itaque licet de gravissimis causis, quaeque ad totius imperii administrationem pertinerent, Praefecti Praetorio ante Constantinum edixerint, tamen edicta eorum iurisdictionis formam attigisse neutiquam videntur.

§. 8. B. A Constantino M. usque ad Zenonem.

Ius militaris disciplinae causa edicta reddendi Praefectis Praetorio una cum militari potestate a Constantino M. ademptum est: reliquae autem causae, de quibus post novam imperii formam a Constantino introductam edixerunt, plenius et certius, quam de anteriori tempore licuit, possunt enumerari. Nimirum quum antea Praefecti Praetorio pleraque negotia vice Imperatoris et quasi ex persona eius gessissent, ut, quae iis quaeve imperatoribus acta tribuenda sint, non facile sit ad diiudicandum, nunc propriam quandam administrationem et iurisdictionem habere coeperunt, quae imperio longe inferior est, licet alios magistratus antecellat. Praeterea etiam in variis Codicis Theodosiani constitutionibus edictorum a Praefectis Praetorio reddendorum mentio facta est⁶²), ex quibus colligi potest, de quibus causis edicere consueverint.

Ac primum quidem imperatores constitutiones suas, non quidem omnes indistincte, sed eas, quae causas ad Praefectorum administrationem vel iurisdictionem spectantes attingerent, ad Praefectos Praetorio transmittere solebant, quas hi edictis in praefectura sua propositis iudicibus provinciarum intimabant, vel ad omnium notitiam pervenire faciebant⁶³). Et interdum quidem Praefecti Praetorio constitutionis principalis mentione dumtaxat facta sententiam legis edicto intimabant⁶⁴); plerumque autem constitutionum verbis praemissis sive antelatis⁶⁵) edictum subiiciebant, quo vel simpliciter significarent, haec esse, quae princeps constituerit, vel etiam statuta principalia firmarent⁶⁶). Nam ut olim Praetores edictis suis ius civile adiuwabant, actiones etc.

61) *Puchta Institut.* I p. 517 sq.

62) Cf. *Jac. Gothofredus* ad Cod. Theod. ed *Ritter* To. VI P. II p. 5 sq.

63) Vide l. 4 C. Th. de decur. et silent. 6, 23. l. 6 C. Th. de itin. mun. 15, 3. Nov. post Cod. Theod. lib. I tit. 15 nov. 2 §. 4. – *Jac. Gothofred.* ad Cod. Theod. l. l. et To. I p. 3 sq. – *Brissonius* de formulis lib. III cap. 69.

64) *Otto* Papinian. p. 512.

65) De legibus antelatis edicto insignis locus est *Jac. Gothofredi* ad Cod. Theod. XI, 13 (ed. *Ritter* Tom. IV. p. 107), quem describam: „Mos hic scilicet olim fuit, ut magistratus iuberentur constitutiones seu edicta principum publice sub edicto seu programme proponere et proferre, imo et anteferre, *praeferre*: praeferre, inquam, sic, ut lex principis praecederet, sequeretur mox edictum magistratus, quod recte probavit *Sirmondus* 2 Propemptici cap. 2. .... comprobatur ex Novellarum subscriptionibus: Novellae, inquam, Valentiniani *de testamentis, de sepulchris, de libertis*: ubi diserte eae dicuntur: „*Antelatae Edicto Praefecti Praetorio*,“ ubi perperam *Vir Clariss.* emendabat: *Antelato Edicto*. Comprobatur id quoque Edicto Praefectorum, quo lex Theodosii, promulgata de Nestorii libris, inter Acta Synodi Ephesinae Part. IV pag. 1718 Tom. I Concil. *Harduin.* ubi aiunt diserte Praefecti, τὸν τοῦ θείου φωτὸς γέμοντα νόμον προλάμπειν προσετάξαμεν, *legem divino lumine plenam praelucere iussimus* ..... Et recte *Sir-*

mondus, qui ex ipsa decori specie id etiam adstruebat: cui enim verisimile fiat, principum leges iudicum edictis subiectas fuisse? Idem vero recte contrariam sententiam perperam fulciri demonstravit his verbis: *Lex proposita sub Edicto*; ut *Novella Valent. de praescript. 30 ann.* Haec enim verba non ordinem denotant, sed modum proponendi: *sub*, idem est, quod *per* Edictum. Idem denique ostendit et προγράμματα et προθέματα non ideo dici, quod praeponerentur, sed quo *palam* proponerentur.“

66) Cf. l. un. C. Th. si per obreptionem 11, 13. – Caeterum apprime huc faciunt, quae *Heineccius* hist. Edict. lib. I cap. 5 §. 2 habet: „Ut exemplo res fiat clarior, exstant apud *Baronium* ad ann. 418 n. 18 et 20 acta quaedam adversus Pelagium et Caelestium, haereticos, quae ex tribus codicibus MSC. multo emendatiora edidit *Steph. Baluzius* sub finem *Notar. ad Salvianum et Vincent. Lirinensem* pag. 374. In illis primum occurrit, *Honorii et Theodosii augg. rescriptum ad Palladium*, praefectum praetorio, *datum prid. Kalendas Maias Ravennae DD. NN. Honorio XII et Theodosio VIII augg. consulibus*, quo capita dogmatis exsecrandi, Caelestium ac Pelagium, urbe expelli, sectatores vero eorumdem ad tribunalia pertrahi, ac deportatione puniri iubent. Quum vero adiecissent principes: *iuvat autem per omne paene imperium nostrum, qua mundus extenditur, huiusmodi promulgata diffundi: ne scientiae forte dissimulatio pastum praestet errori, atque im-*

pro legum tenore se daturos esse polliciti, ita etiam Praefecti Praetorio principum constitutiones sese exsequuturos esse edicebant, poenas et multas⁶⁷⁾ minati iis, qui illas transgredi fuerint ausi. Unde etiam explicari debet, quod hactenus a viris doctis non satis intellectum esse video⁶⁸⁾, nimirum qui factum sit, ut inter constitutiones principales tot sint, quas imperfectas appellare licet; quandoquidem probabile est, leges eiusmodi perfectionem, ut ita dicam, edictis accepisse, quibus a Praefectis Praetorio vel aliis magistratibus ad omnium notitiam perferrentur.

Aliud genus edictorum, quae a Praefectis Praetorio reddebantur, ad rem tributariam et annonariam pertinebat. Indictio tributorum a principe facta edictis a Praefectis Praetorio publicabatur⁶⁹⁾; et aliquando etiam extraordinaria illatio a Praefectis Praetorio edictis propositis indicebatur⁷⁰⁾. Census etiam cura ad eosdem Praefectos pertinebat⁷¹⁾, quem sicubi suo tempore⁷²⁾ renovare oporteret, per edicta hoc ipsi imperasse videntur. Denique exactores tributorum invigilare debebant, ut passim praecepta ad eos transmittere eosve edictis admonere necesse haberent⁷³⁾.

Tertium genus edictorum Praefectorum Praetorio hoc erat, quod ad officiales spectabat. Nam eiusmodi quoque edictorum, quibus denuntiaverint, quos ex officio suo eiecerint diversisque iusserint inhaerere muneribus, mentionem factam reperimus⁷⁴⁾.

Quartum genus pertinebat ad provinciarum administrationem. Inspiciebant enim, ne cui a rectoribus provinciarum oppressio fieret, providebant, ut defensores idonei constituerentur; decurionibus imminabant, opera publica, vias, cursum publicum, metalla, spectacula curabant: deque his rebus omnibus provinciarum iudices nonnunquam edictis admonebant⁷⁵⁾.

Denique etiam iurisdictionis causa passim edicta reddidisse videntur. Quod licet non possit certis probari argumentis, tamen pro auctoritate iudicii Praefectorum Praetorio verisimile et vel ideo credendum est, quoniam Praefecti Praetorio, ut mox videbimus, certe Anastasii et insequentium imperatorum temporibus eiusmodi edicta proposuerunt.

§. 9. C. *Ab Anastasio usque ad Iustinianum.*

Tempus, quod inter Anastasium et Iustinianum intercedit, in historia edictorum Praefectorum Praetorio non ideo ab anteriori tempore separavi et hac paragrapho specialiter pertractandum seposui, quod Praefectos Praetorio de aliis plane causis ab Anastasio inde edixisse credam: sed propterea, quod complura edicta a Praefectis Praetorio Orientis hoc tempore proposita etiamnum extant, quorum pars edita est, pars autem nunc primum a nobis edetur⁷⁶⁾. Deinde etiam M. Aurelius Cassiodorus Senator, qui apud Ostrogothos Theodorico regnante Praefectus Praetorio

pune se quisque putet audere, quod condemnatum vigore publico sese finxerit ignorare: Palladius, praefectus praetorio, una cum collegis in continenti hoc edictum proposuit: Iunius Quartus Palladius, Monaxius et Agricola, iterum praefecti praetorio, dixerunt, contra Pelagium atque Caelestium, catholici dogmatis fidem nefandis tractatibus destruentes, sententia principis invaluit, ut, venerabili urbe summoti, bonorum concilio multarentur. Hoc ergo omnes admoneri oportet edicto, ne quis sinistrae persuasionis erroribus credulum praestet adsensum. Et si ille sit plebeius ac clericus, qui in caliginis huius obscoena reciderit, a quocumque tractus ad iudicem, sine accusatricis discretione personae, facultatum publicatione nudatus, irrevocabile patietur exsilium. Nam superna maiestas, ut non colligit execrandam ignorantiam, ita ineptae disputationis reiicit iniuriam. Propositum exemplum Edicti. Hactenus edictum praefectorium, quo principum constitutionem publicavit Palladius." – Cf. etiam Haubold Inst. literar. p. 269 sq.

67) Habebant enim Praefecti Praetorio ius mulctae dicendae usque ad quinquaginta aureos. l. 4 C. Iust. de modo mulctar. 1, 54.

68) Plerique enim unicum huic rei remedium paratum fuisse arbitrantur per Novellam Theodosii (Nov. post Cod. Theod. lib. I tit. 8) sive l. 6 C. Iust. de legibus 1, 14. Caeterum cf. *Brissonius* de formulis lib. III cap. 73.

69) Videatur l. 34 C. Th. de annona et tributis 11, 1 et *Jac. Gothofredus* in Paratitlo ad h. t.

70) Cf. l. 7. 8. C. Th. de extraordin. 11, 16.

71) L. ult. C. Th. de censu 13, 10.

72) v. *Savigny in Zeitschr. f. gesch. Rechtsw.* VI p. 375.

73) L. 173 C. Th. de decurionib. 12, 1.

74) L. 10. 16 in f. C. Th. de div. off. 8, 7.

75) L. 18 C. Th. de accus. 9, 1. l. 23 C. Th. de poenis. 9, 40. l. 1. 3 C. Th. de defensorib. 1, 11. l. 108 C. Th. de decurionib. 12, 1. l. 3. 34 C. Th. de operib. publ. 15, 1. l. 4 C. Th. de spectaculis 15, 5. l. 5. 22 C. Th. de cursu 8, 5.

76) Cf. cap. III.

Italiae fuit, edictorum, quae ipse reddidit, formulas in unum collectas posteritati tamquam documentum studii et administrationis suae reliquit⁷⁷⁾, atque ita edictorum, qualia tum temporis a Praefectis Praetorio Italiae proponebantur, fidelem imaginem repraesentavit, quae nobis, quum potestas Praefectorum Praetorio in Oriente atque Occidente similis fuerit, genera edictorum a Praefectis orientalibus emissorum quasi ob oculos ponit.

Iam vero Anastasii, Iustini Iustinianique temporibus Praefecti Praetorio fere de iisdem causis edixerunt, de quibus eos iam antea edixisse paragrapho superiori monuimus. Sanctiones imperatorum ad se transmissas propositis edictis vulgabant, quod Novellis Iustiniani ostenditur, quas passim Praefecti Praetorio *ἐδίκταν ἐν τοῖς συνήθεσι καὶ νομίμοις μόνον τόποις προτιθεμένων* vel *διὰ προγραμμάτων οἰκείων* vel *κατὰ τὸν νενομισμένον τρόπον κηρύγμασι* publicare iubentur⁷⁸⁾. Praeterea de tributis et annonis edicta emittebant, nec non de aliis rebus ad provinciarum administrationem spectantibus, id quod non solum constitutionibus nonnullis Codicis Iustiniani, repetitis fere ex constitutionibus Codicis Theodosiani supra laudatis, et formulis Cassiodori⁷⁹⁾ probatur, sed etiam apparet ex Edictis Praefectorum Praetorio mox edendis, inter quae v. c. reperiuntur edicta *de adiectione* (Ed. I et XXIV), *de apochis publicorum tributorum* (Ed. III c. 1, Ed. VI c. 1, Ed. XXXII c. 1, Ed. XXXIII c. 5), *de ponderatoribus* (Ed. VII), *ut pro unoquoque iugo unum ceratium ultra particularem delegationem praestetur* (Ed. XIII), *de L diebus post successionem* (Ed. XXVII c. 2), *de secretariis in provinciis* (Ed. XVIII), *de decurionibus* (Ed. IX), *de aedilibus* (Ed. VIII). Atque etiam Nov. CLXVII ab *Heimbachio* nuper⁸⁰⁾ integrior edita, quae continet *τύπον* Bassi Praefecti Praetorio, varia edictorum genera a Praefectis Praetorio reddi solita recenset initio his verbis: *Τὰ μὲν ἄλλα ὅσα διετυπώθη παρὰ τῶν ἡμετέρων θρόνων καὶ ἐν κοινοῖς δηλοῦνται γράμμασιν ἢ καὶ ἄλλοις γενικοῖς τύποις τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς, ἢ περὶ τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων καὶ τάξεων καὶ ὅλων ἀπαιτητῶν διαλεγόμενοις, καθ' ὃν αὐτοὺς δεοὶ τρόπον τοῖς ὑπηκόοις προσφέρεσθαι, ἢ περὶ τῆς τῶν ὑπηκόων αὐτῶν ἐν τοῖς συναλλάγμασιν ὀρθότητος, καὶ τῆς περὶ τὰς εὐσεβεῖς εἰσφορὰς εὐγνωμοσύνης, τὴν ἑαυτῶν ἔχειν ἰσχὺν βουλόμεθα κ. τ. λ.*, ut proinde videas, Praefectos Praetorio quaedam edixisse *de provinciarum praesidibus et officiis et simpliciter exactoribus*, quomodo eos oporteret cum subditis agere, *vel de bona fide a subditis ipsis in contractibus observanda, et desacris illationibus devota mente inferendis*.

Caeterum *τύποι* *περὶ τῆς τῶν ὑπηκόων ἐν συναλλάγμασιν ὀρθότητος* (de bona fide a subditis in contractibus observanda), qui hoc loco laudantur, edicta indicant iurisdictionis causa proposita, quibus negotiis inter privatos agendis forma constituitur: cuiusmodi edicta, si non et antea, nunc tamen a Praefectis Praetorio reddita esse, nequaquam dubium est. Nam allegantur edicta Praefectorum Praetorio ad ius privatum spectantia vel ab ipso Iustiniano, veluti in l. 16 C. *de iudiciis* 3, 1, ubi dicitur generalibus formis Praefectorum Praetorio statutum esse, „*necessitatem imponi iudice recusato partibus ad eligendos arbitros venire et sub audientia eorum sua iura proponere*,” et in l. 27 C. *de fideiussoribus* 8, 40, ubi is, qui confessus est coram tabulariis, quod in fide sua aliquem suscepit, secundum generalia edicta sublimissimae praetorianae sedis post duos menses liberari dicitur, quasi sine scriptis fideiussione facta. Denique inter Edicta Praefectorum Praetorio, quae mox edemus, plurima sunt, quae ad iurisdictionem spectent, veluti *de in possessionem missione* (Ed. II, Ed. V c. 3, Ed. XII. XXIX), *de probationibus* (Ed. III. XX. XXI.), *de dotis constitutione et solutione* (Ed. V c. 1. 2, Ed. XXIII), et quae sunt eius generis reliqua.

§. 10. *De edictis Praefectorum Praetorio ordinariis et extraordinariis, publice propositis et ad magistratus, qui sub dispositione eorum essent, directis.*

Magistratus olim duplex genus edictorum proposuisse constat: alterum ordinariorum, ut

77) Variarum lib. XI. XII.

78) *Brissonius* de formulis lib. III cap. 69. 70. 71. 72. – *Biener Gesch. der Novellen* p. 25. 27 sqq.

79) Variar. lib. XI cap. 7. 35. lib. XII cap. 2. – Lib. XI.

cap. 16, lib. XII cap. 16. – Apud eundem Cassiodorum Var. lib. XI cap. 17 sqq. habentur edicta, quae officiales spectant.

80) *Zeitschr. f. gesch. Rechtsw.* VIII p. 352 sqq.

cum *Bachio*⁸¹⁾ loquar, sive perpetuorum, quibus statim initio magistratus sui palam edicerent, qua ratione per totum annum magistratum suum gesturi essent, alterum extraordinariorum, prouti res ratione postularet. Videtur igitur quaerendum esse, an etiam Praefecti Praetorio utriusque generis edicta promulgaverint.

Praefectos Praetorio perpetuae iurisdictionis et administrationis causa initio magistratus sui edicta proposuisse, nonnulli arbitrati sunt, veluti *Otto*⁸²⁾ et *Heineccius*⁸³⁾, idque duobus argumentis adstruere studuerunt: primum hoc, quod generales formae sive generalia edicta Praefectorum Praetorio passim laudentur, quae pro edictis perpetuae iurisdictionis causa initio magistratus propositis accipienda sint, deinde loco Cassiodori, qui Var. lib. XI cap. 8 sub auspiciis praefecturae suae ad provinciales edixit: „*Priscus mos fuit, nova iura decernere, ut succedenti populo aliquid, quod omissum videbatur, adiungerent. Nunc autem sufficiens laus conscientiae est, vetera decreta servare.*“ Sed cur generalia edicta interpretemur perpetua i. e. initio magistratus proposita, nulla idonea ratio est; et Cassiodorus nequaquam hoc dicit, Praefectos Praetorio ante se ipsum edicta perpetua proponere consuevisse⁸⁴⁾, sed ad edicta perpetua Praetorum respexisse, et hoc sibi velle videtur, *priscum* illum *Praetorum* morem a novis magistratibus et imprimis a Praefectis Praetorio non observari. Itaque hoc potius Cassiodori loco laudato probatur, edicta perpetua initio magistratus a Praefectis Praetorio nunquam proposita fuisse: id quod vel ex eo probabile fit, quod de *perpetuis* Praefectorum Praetorio formis sive edictis in fontibus historiae iuris prorsus nihil memoriae proditum est⁸⁵⁾.

Verumenimvero etsi Praefecti Praetorio edicta perpetuae iurisdictionis causa sub auspiciis magistratus sui proponere non consueverint, tamen ordinaria ratione statim initio edicta divulgasse videntur, quibus auspicarentur quasi magistratum, et, se Praefectos Praetorio constitutos esse, iudicibus et provincialibus tractus sui atque etiam episcopis notum facerent, et se quidem iustitiae cultores fore publice sponderent, illos autem ad legum observantiam hortarentur. Huiusmodi enim edicta⁸⁶⁾ magistratibus in suscipienda administratione recentioribus certe temporibus quasi solennia fuisse, in universum ostendunt constitutiones imperatorum⁸⁷⁾, et de Praefectis Praetorio in specie probant Edicta Cassiodori Praefecti Praetorio Italiae ad Senatum urbis Romae, ad Papam, ad episcopos, ad iudices provinciarum et ad provinciales auspicandi magistratus causa emissa⁸⁸⁾.

Et haec quidem de *ordinariis* edictis Praefectorum Praetorio. Reliqua edicta omnia *extraordinaria* fuerunt. Ex his nonnulla generalia praecepta continebant in futurum observanda, nonnulla singulis dumtaxat rebus, prouti incidissent, normam dabant ad alia non extendendam. Deinde alia, — res plane nova et antiquitati incognita, — iussu imperatorum, alia pro potestate sua a Praefectis Praetorio sponte proponebantur. Inter illa eminent edicta, quibus quotannis indictionem a principe factam publicabant, quae medium quodammodo locum inter ordinaria et extraordinaria edicta obtinent⁸⁹⁾.

Caeterum edicta Praefectorum Praetorio aliquando certis tantum personis intimabantur, veluti rectoribus provinciarum⁹⁰⁾; edicta enim, quibus generaliter aliquid imperaretur, per modum

81) Hist. iurispr. lib. II cap. 2 sect. 3 §. 2. 3.

82) In Papiniano cap. 14 §. 4.

83) Hist. Edictor. lib. I cap. 5 §. 2.

84) *Heineccio*, cui haec interpretatio placuisset, sese iam opposuit *Cramer* in *Hugo Civil. Magazin* tom. III p. 161.

85) Nec Gaius (I, 6), nec alii post Gaium scriptores eius rei mentionem faciunt. Deinde lex Cornelia, qua magistratus populi Romani, qui iurisdictionem sortiti erant, ad edicta perpetua proponenda obstricti erant, ad novos magistratus nec pertinuit nec translata est. Denique non idem his temporibus, qui olim post legem Aebutiam, edictorum perpetuorum usus fuit.

86) Possis dicere: *Antrittspatente*. Cf. *Cramer* l. l. p. 159.

87) Haec edicta, quantum ad rectores provinciarum attinet, proprio nomine vocabantur *διατάγματα*, et *διαταγ-*

ματάριοι, qui ea ad provincias perferebant, l. 2 C. *de sportulis* 3, 2. — Cf. Nov. XVII c. 16, Nov. XCV c. 1 §. 2.

88) *Variar.* lib. XI cap. 1. 2. 3. 7. 8.

89) Hic esse videtur, quem *annuum sermonem* vocavit Cassiodorus Var. lib. XII cap. 2, quo loco talis edicti formula habetur. Ibi primum iudices generaliter adhortatur, et deinde sic pergit: „*Haec nos annuo sermone convenit loqui .... Veniamus nunc ad consueta .... quod feliciter dictum sit, te officiumque tuum ... possessores praecipimus admonere, ut tributa Indictionis XIII devota mente persolvant etc.*“

90) Probatur hoc eo, quod nonnunquam dumtaxat iudicibus provinciarum sanctiones imperatorum insinuare iubebantur; cf. *Gothofred.* ad Cod. Theod. ed *Ritter* tom. I p. 3. Probatur praeterea Cassiodori formulis, quae

epistolarum emitti, ab antiqua quidem edictorum observantia prorsus abhorret, sed sub imperatoribus, Christianis maxime, usitatissimum fuit^{90a}). Aliquando autem edicta Praefectorum Praetorio, ut ad omnium notitiam pervenirent, in scripturam redacta per officiales vel hos, qui sub dispositione Praefectorum essent, in locis celeberrimis⁹¹), puta in foris civitatum vel in templis⁹²), publice proponebantur. Quamquam edicta *in albo* proponendi ratio, quae olim obtinuerat⁹³), non amplius custodita esse videtur; nam et nusquam eius rei mentio facta est, et Theophilo incognita fuit⁹⁴).

§. 11. *De nominibus, quibus edicta Praefectorum Praetorio appellata sunt.*

Quum apud antiquos, quicquid magistratus publice praeciperet, hoc uno et communi nomine *edicti* appellaretur, sub imperatoribus factum est, ut pro variis edictorum generibus variae adinventirentur designationes: idque vel maxime accidit in Edictis Praefectorum Praetorio. Haec enim varia nomina acceperunt, alia latiori alia strictiori significatione usurpata, alia e latino alia e graeco sermone hausta, quae nunc adiecta, si qua opus erit, interpretatione breviter recensimus⁹⁵).

Edicta Praefectorum Praetorio ea, quae publice proponebantur, tam latine quam graece scribentibus appellata sunt *edicta* (ἔδικτα), *programmata* (προγράμματα), Graecis etiam *κηρύγματα*. Ea vero, quae ad praesides sive iudices provinciarum dirigebantur, modo latine dicta sunt: *praecepta*, *praeceptiones*, modo graece: *προστάγματα*, *προστάξεις*, atque etiam *γράμματα*, *κοινὰ γράμματα*, *διαγράμματα*. Quaedam plane ex his *commonitoria* vocata sunt: nam *commonitoria* dicuntur fere literae edictales magistratus alicuius hortatoriae ad eos, qui sub dispositione eius sunt⁹⁶).

Aliud edictorum genus Ἰνδικας vocasse videntur. Nimirum inter Edicta Praefectorum Praetorio, quorum rubricas Codex Marcianus 179 effert, habetur etiam numero XXI Ἰνδιξ ἄσπορος ἀλπίου κωνσταντίνου, et iterum numero XXII et XXIII Ἰνδιξ τῶν αὐτῶν. Quibus locis quaerendum est⁹⁷), quid Ἰνδιξ significet; nam apud Lexicographos significatio verbi *Indicis*, quae huc faciat, nulla reperitur. Et mihi quidem videtur duplici modo accipi posse, vel ita, ut *edictum breve*, vel ita, ut *epistolam edictalem* significare intelligatur. Priorem interpretationem adiuvat hoc, quod *index* vocatur, quodcunque breviter exponitur, et quod etiam variis locis „*indicia*“ dicta sunt, quae aliis locis *brevia* appellantur⁹⁸). Altera interpretatio, quam ego praestare cre-

plerumque ad certas personas directae sunt; probatur denique Nov. 166, quae continet Edictum Demosthenis Pf. Pr. ad Orthalinum (?) consularem Lydiae, ut est in editione *Heimbachii Zeitschr. für gesch. Rechtsw.* VIII p. 348.

90a) v. *Savigny System* I p. 124 not. g. p. 130 sq. not d. e. – *Puchta Instit.* I p. 618.

91) L. 3 C. Th. de indictionib. 11, 5. Cassiodor. Var. lib. XI cap. 9: „per loca celeberrima proponi faciat destinata.“

92) *Gothofred.* ad Cod. Theod. ed. *Ritter* tom. I p. 4.

93) *Heinecc.* hist. Edict. lib. I c. 2 §. 5.

94) Videantur interpretes ad Theophil. IV, 6, 12 in edit. Reitzii. – Basilica, antiqui cuiusdam ICTi (Anonymi) commentarium sequuta, in l. 7 pr. D. *de iurisd.* 2, 1 verba „*in albo*“ vertendo omittunt; videantur Basil. ed. *Heimbach* tom. I p. 263. – Caeterum vix opus est ut moneam, vocem *κηρύγματα*, qua aliquoties edicta Praefectorum Praetorio appellantur, non sic esse accipiendam, quasi per *κήρυκα* i. e. praeconem publicata fuerint: nam Praefecti ne habuerunt quidem in officio suo praecones.

95) Caeterum nolui hic locorum ubique mentionem facere, in quibus nomina mox afferenda occurrunt. Plerosque laudavit et exscripsit *Brissonius* de formulis lib. III cap. 69-71. – Cf. etiam *Heineccius* hist. Ed. lib. I cap. 2 §. 2, et *Jac. Gothofredus* in Glossar. ad Cod. Theod., Glossae Nomicae, *Ducange*, *Brissonius* alique Lexicographi.

96) De *commonitoriis* videatur etiam *Beveregius* in Synodico in notis vol. II p. 202 b.

97) Locis laudatis etiam corruptela inesse potest. Nam Ἰνδιξ corruptum esse potest ex Ἰνδικτον, quod in Codd. MSS. passim scribitur Ἰνδικ. Ἰνδικτον vero aut idem esse potest, quod ἰδικτον s. ἔδικτον (cf. *Ducange* s. v. ἰνδικτον in appendice), aut significare Indictionem a Praefecto Praetorio publicatam. Mihi tamen, ut ingenue dicam, quod sentio, neutrum placet: imo, quum in Cod. Marciano Ἰνδιξ ter perspicue positum sit, nihil omnino in hac voce mutandum esse censeo.

98) *Jac. Gothofredus* in Glossar. ad Cod. Theod. s. v. *Indicium*.

diderim, nititur dicendi genere scriptoribus latinis medii aevi usurpato, a quibus *Indiculus* pro epistola et libello accipitur⁹⁹).

Praeterea sunt, quas *Formas* (graece *τύπου*) appellaverunt. Et plerisque¹⁰⁰) quidem forma sensu iuridico quaecunque ratio ac dispositio, quodcunque praeceptum iuris esse videtur. Sic enim hoc verbum cum quadam emphasi in dictionibus „forma iuris,“ „forma edicti perpetui,“ „forma iurisdictionis,“ aliisque similibus usurpari putant. Nonnunquam autem etiam fontes, ex quibus istiusmodi formae deducerentur, (— causam ab effectu, —) formas vocatas esse statuunt: v. c. constitutiones principum, et similiter etiam edicta magistratuum, veluti Praefectorum Praetorio. Mihi vero vocabulum *forma*¹⁾ duas significationes probe a se invicem distinguendas habere videtur, alteram nempe, ut ita dicam, passivam, alteram activam. Prior, quae forte antiquior est, id significat, quod efformatum est, h. e. figuram rei, altera id, quod formam rebus dat; utraque autem significatione *forma* non solum de rebus corporalibus, sed etiam *μεταφορικῶς* usurpatur. Ideoque illa significatione, ut exemplis utar, non tantum de forma corporis humani, sed etiam de forma contractus vel iuris sermo est: hac autem non solum de forma numorum, verum etiam de forma aquarum, de forma censuali, de forma agrorum. Et activa quidem significatione etiam fontes iuris, utpote quibus ius efformetur, formae vocari potuissent; sed quum singulis antiquitus discreta nomina indita essent, veluti legum, Sctorum, edictorum, evenit, ut peculiare quoddam genus fontium iuris, quod sub imperatoribus demum exortum est, hoc nomine quasi technico insigniretur. Nimirum imperatores magistratibus a se creatis non tantum mandata dabant magistratum suscipientibus, sed etiam per tempus, quo magistratum gererent, subinde praeceptiones mittebant: et sic tandem formae appellatae sunt epistolae formales²⁾, quae iussiones principum continentis ad magistratus directae sunt³⁾. Iam vero sicuti imperatores formas dabant, ita sensim etiam Praefecti Praetorio dare coeperunt. Igitur formae Praefectorum Praetorio nihil aliud sunt, quam epistolae formales ad magistratus sub dispositione eorum constitutos, quae quidem ab edictis proprie sic dictis tum in formalibus tum in hoc, quod publice non proponerentur, diversa fuisse videntur. Inter formas autem et *προστάξεις* etc. supra memoratas hoc discrimen intercessisse videntur, quod illae a Praefectis Praetorio sponte et auctoritate propria, hae vero iussu imperatorum, potissimum ad publicationem constitutionum principalium, emissae fuerint⁴⁾. Quamquam aliquando *Formarum* et *Praeceptorum* perinde atque Edictorum nomen tanquam commune et generale usurpatur.

Quod reliquum est, meminisse oportet, nominibus, quae edictis Praefectorum Praetorio indita esse hactenus vidimus, non solum Praefectorum Praetorio, sed etiam imperatorum aliorumve magistratuum praecepta appellata esse. Illa ut ab his distingui possint, plerumque adiectionibus et appositionibus⁵⁾ efficitur. Quemadmodum enim principum constitutiones *θείοι τύποι*

99) Ita apud Marculfum form. lib. II cap. 49 habetur „*Indiculus generalis ad omnes homines.*“ – Cf. praeterea *Ducange* Lex. med. et inf. Latin. s. h. v.

100) Vide praeter hos, quos supra laudavi not. 95, etiam *Dirksen* Manuale s. v. Forma.

1) Quum diminutivi usus, ubi primitivum verbum eandem significationem habet, plerumque cadentis latinitatis indicium sit, mirum profecto est, quod in hac voce, de qua agimus, aliter plane res cesserit. Nam *formae* vocabulum recentiores scriptores fere diminutivo *formula* praeferunt, adeoque formas vocant, quas antiquiores auctores formulas appellare consueverant.

2) Cf. Suetonius in Domitiano c. 13 et 20, ibique interpretes. – Itaque a forma epistolarum et rescriptorum formas dictas esse crediderim, ut proinde haec significatio verbi formae neuti quam cohaereat cum verbo formulae, quod apud antiquiores scriptores aliquando idem significat, quod dispositio, sed potius cum formis sive sanctionibus pragmaticis, quae dicuntur.

3) Sic Capitolin. in Antonino Pio c. 6 de formis ab Antonino compositis loquitur. Eodem pertinet forma ab Hadriano et forma a D. Marco data, quarum mentio fit in l. 14 D. *de aliment. vel. cibari. legat.* 34, 1 et l. 10 D. *de pactis* 2, 14. Denique me quidem iudice hoc sensu etiam accipienda est haec dictio: *forma edicti perpetui*, quae non significat clausulas sive tenorem edicti perpetui, sed potius intelligenda est de forma super edicto perpetuo data, nempe illa, qua Hadrianus magistratus provinciales edictum perpetuum a Salvio Iuliano et Servio Cornelio compositum sequi iusserit. Videatur tamen *Puchta Institut.* I p. 547.

4) Nimirum nusquam me legere memini, Praefecto Praetorio imperatum esse, ut „formis suis“ quicquam divulgaret. – Caeterum an formales quoque inter formas et praeceptiones Praefectorum Praetorio differentiae extiterint, dubitari potest.

5) Edicta Praefectorum Praetorio aliquando *generalia*, *τύποι γενικοί* vocantur: iidemque ad honorem Praefectu-

(*sacrae formae*) audiunt, sic edicta Praefectorum Praetorio verbi causa vocantur „formae sublimissimae praetorianae sedis⁶⁾“, *τύποι τῶν ἐπάρχων*⁷⁾, *ὑπαρχικοί*⁸⁾ sive *ἐπαρχικοί τύποι*⁹⁾. Atque hinc orta est appellatio *Eparchicorum*, qua viri docti post *Cuiacium*¹⁰⁾ edicta Praefectorum Praetorio fere significare solent. Nos ea abstinendum esse putavimus, tum quia nullis veterum auctorum testimoniis comprobatur, tum quia ambiguitatem quandam in se habere videtur, utpote quae praecepta *τῶν ἐπάρχων τῶν πραιτωρίων* et *τῶν ἐπάρχων τῆς πόλεως*, imo *τῶν ἀπλῶς ἀρχόντων* sive *ἐπαρχόντων*¹¹⁾ plane confundat¹²⁾.

§. 12. De auctoritate edictorum Praefectorum Praetorio.

Supra observavimus, edicta Praefectorum Praetorio modo praecepta generalia in futurum observanda comprehendisse, modo singulis dumtaxat rebus, prouti incidissent, normam imposuisse ad alia non extendendam. Et his quidem edictis, sicubi competenter aliquid imperatum esset, id statim observatum esse, non est quod fuse demonstrarem. Tantum generalia illa edicta quatenus obtinuerint, diligentiori tractatu indigere videtur, ideoque de iis solis in sequentibus sermo erit.

Iam vero inquirentibus nobis in vim atque auctoritatem edictorum Praefectorum Praetorio primo quidem obtutu non improbabile videbitur, eiusmodi edicta annua fuisse vel certe non ultra valuisse, quam is, qui ea proposuisset, Praefectura fungeretur, et proinde temporalem dumtaxat valorem habuisse, nisi forte a successoribus confirmarentur et sic tralatitia fierent. Nam antiquitus institutum fuerat, ut quodlibet edictum omnem vim atque auctoritatem amitteret, postquam is, qui id proposuisset, magistratu sese abdicasset, nisi forte a successore eius in novum edictum ab ipso proponendum verbotenus translatum vel simpliciter confirmatum esset. Idque etiam in edictis Praefectorum Praetorio obtinuisse, nonnulla sunt quae indicare videantur. Cassiodorus enim, Praefectus Praetorio sub Theodorico Ostrogothorum rege, edictum a se propositum Variar. lib. XII cap. 2 „*annuum sermonem*“ vocat. Idem Cassiodorus Variar. lib. XI cap. 8 his verbis: „— *sufficiens laus conscientiae est, vetera decreta servare*“, edicta Praefectorum Praetorio tralatitia se servaturum esse, promittere videtur. Et similiter Nov. CLXVII, quae est Forma Bassi Praefecti Praetorio, eo loco, quem §. 9 exscripsimus, atque etiam Forma Hephæsti, quae mox a nobis edetur, edictorum a praedecessoribus compositorum confirmationem continent.

At enim vero rem accuratius perscrutantibus coniectura illa non potest non erronea videri. Scilicet quum magistratus Praefectorum Praetorio haud fuerit annuus, ineptum est existimare, edicta eorum annua fuisse. Nec magis verisimile est, edicta eorum, donec magistratum gerebant, non autem ultra valuisse: nam sic confusa profecto atque incerta cuncta fuissent, quum Praefecti Praetorio haud raro per dies vel menses mutati sint, et priusquam edictum Praefecti

rae etiam *μέγιστοι* dicuntur. Sed hoc epithetum, an semper et unice edicta Praefectorum Praetorio significet, affirmare non ausim: illud vero vel minus his edictis proprium est, utpote quod omnibus edictis tam imperatorum quam aliorum magistratum, quae generaliter aliquid praecipiant, competat.

6) Cf. l. 16 C. de iudiciis 3, 1.

7) Index Novellarum CLXVIII in Cod. Marc. 179 haec habet: *ἡ ρξζ' ἐστὶ τύπος α' τῶν ἐπάρχων. ἡ δὲ ρξζ' ἐστὶ τύπος κδ' τῶν ἐπάρχων. ἡ δὲ ρξη' ἐστὶ τύπος τῶν ἐπάρχων β'*. Cf. *Biener Gesch. der Novellen* p. 618.

8) In Cod. Marc. 179 indici Edictorum Praefectorum Praetorio inscribitur: *Ἀρχὴ τῶν ὑπαρχικῶν τύπων*. Videatur Delineatio p. 105, et *Biener* l. l. p. 619, qui perperam habet *ἐπαρχικῶν*.

9) Nov. 168 in Indice Reginae inscriptionem habet: *ἐπαρχικός τύπος περὶ ὁμοδούλων*. Videsis *Heimbach* 'Ανέκδ. tom. II p. 246.

10) *Cuiacius* Obs. VI, 10, qui edicta Praefectorum Praetorio *Eparchica* appellata esse tradit. Sumsit hoc *Cuiacius* ex Harmenopulo, qui se *Eparchicis* in Hexabiblo componenda usum esse in Protheoria professus est. Verum haec *Eparchica* ab Harmenopulo collata edicta Praefectorum Praetorio fuisse, perperam *Cuiacius* statuit, quandoquidem Harmenopulus ipse haec *ἐπαρχικά ἀπὸ τῶν τοῦ ἀσκαλονίτου ἰουλιανοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος ἐκ τῶν νόμων ἤτοι ἐθῶν τῶν ἐν παλαιστίνῃ* esse dicit. Cf. Harm. II, 4, 12.

11) Etiam edicta Praefectorum Urbi *ἐπαρχικά* vocata esse *Cuiacius* ipse existimasse videtur: negat autem, edicta praesidium unquam sic appellata esse. Sed quidni? Certe Harmenopuli *ἐπαρχικά* provincialia sunt, quippe quae dicantur esse *ἐκ τῶν νόμων ἤτοι ἐθῶν τῶν ἐν παλαιστίνῃ*. Vide tamen *Bienerum Gesch. der Nov.* p. 99 not. 27 in alia omnia abeuntem.

12) Hinc corrigas velim, quae dixi in Delineat. §. 8. Ibi enim auctoritate *Cuiacii* deceptus vel ipse verbum *ἐπαρχικῶν* pro edictis Praefectorum Praetorio usurpavi.

alicuius per provincias divulgatum esset, successor ei ab imperatore datus sit. Denique certis argumentis demonstrari potest, Iustiniani certe temporibus edicta Praefectorum Praetorio perpetuum valorem habuisse. Primum enim Iustinianus in l. 27 C. de fideiussoribus 8. 40, quae ad Ioannem Praefectum Praetorio data est, in genere quasi valida allegavit „*generalia edicta sublimissimae praetorianae sedis*,” nec adiecit „a te proposita“ vel certe „*tuae sedis*“, ita ut etiam anteriorum Praefectorum Praetorio edicta comprehendere videatur; atque idem Iustinianus in Nov. XXX cap. 3 formas Nicetae antiquioris cuiusdam Praefecti Praetorio in suo robore manere iussit. Similiter etiam Theodorus Ictus Graecus, qui sub Tiberio vixit, formam a Leone Praefecto Praetorio multo ante emissam quasi obtinentem adhuc laudavit¹³). Quid? quod collectiones edictorum Praefectorum Praetorio, tam antiquiorum quam recentiorum, quae post Iustinianum in usu fuerunt, et trium formarum in Collectionem CLXVIII Novellarum receptio aperto testimonio sunt, edicta ista etiam posterioribus temporibus observata esse¹⁴).

Quas autem rationes supra attuli indicaturas, edicta Praefectorum Praetorio eatenus tantum valuisse, donec auctor eorum magistratum deponeret, eae speciosae magis quam verae sunt. Nam *sermo annuus* apud Cassiodorum non de edictis annuis Praefectorum Praetorio, sed secundum id, quod §. 10 not. 89 notavimus, de indictione quotannis a Praefecto Praetorio publicanda accipiendus est. Idem Cassiodorus, ubi sub auspiciis magistratus sui *vetera decreta* se servaturum esse edicto promittit, de antiquis iuribus et legibus in genere, non autem de edictis Praefectorum Praetorio tralatitiis cogitasse videtur; Praefecti autem Praetorio Orientis, qui edictis suis praedecessorum edicta confirmaverunt, usi sunt hac in re usitata quadam licet superflua dicendi formula, quam etiam in imperatorum constitutionibus saepenumero paene abundare deprehendimus¹⁵). Denique si quaeras, quomodo factum sit, ut antiqua ratio, secundum quam edicta magistratuum nonnisi annum vel certe temporalem valorem habuerunt, in Praefectis Praetorio haud obtinuerit, non est difficilis ad hanc quaestionem responsio. Nonnulli¹⁶) quidem arbitrantur, hanc quasi praerogativam Praefectorum Praetorio fuisse, ut edicta eorum servata sint, postquam is, qui ea proposuisset, abiisset magistratu. Mihi vero universum illud edictorum annuorum sive temporalium institutum sensim sensimque in desuetudinem abiisse videtur. Etenim magistratus novi, qui ab imperatoribus creabantur, non semper ad certum tempus constituebantur, ut proinde edictorum, quae proposuissent, auctoritas circumscribi certo tempore vix potuerit. Imo quemadmodum acta imperatorum initio monarchiae confirmatione post certum tempus indigebant, postea autem in perpetuum valitura fiebant, ita etiam edictis magistratuum, qui potestatem ab imperatoribus acceperant, perpetuum robur tacite accomodatum esse videtur. Nempe quum olim pro constitutione liberae reipublicae persona ipsa, quae populi scito magistratum acceperat, imperare et edicere esset visa, postea non tam personae singulari magistratus, quum potius τῷ ἀσώματῳ et quasi ἀθανάτῳ τῆς ἀρχῆς imperium et iurisdictio et administratio cum iure edicendi adscribebatur, ita ut per successiones in magistratu factas gesta et edicta praedecessorum infirmari minime viderentur.

Quae quum ita sint, dubium esse non potest, quin a Praefectis Praetorio edicta in perpetuum valitura proposita sint. Plerique¹⁷) adeo historiae iuris auctores, ad l. 2 C. de officio Praefecti Praetoriorum Orientis 1, 26 provocantes¹⁸), quasi quoddam ius legum ferendarum Praefectis Praetorio tribuere voluerunt, eorumque edicta vim legis habuisse ostendunt. Sed constitutio illa hoc tantum edicit, edicta Praefectorum Praetorio *servari* debere; verbum autem *servari* simpliciter positum nequaquam significat „pro lege custodiri“ sive „legis vicem obtinere.“

13) Basil. ed. Fabrot. tom. IV p. 414 schol. t.

14) Conferatur etiam Nov. 134 cap. 6.

15) Videatur exempli gratia l. 5 C. de legit. tutelis 5, 30. l. 3 C. de bonis libert. 6, 4.

16) Veluti Puchta Instit. I p. 617 not. c.

17) Gl. ad l. 2 C. cit. Cuiac. Obs. VI, 10. Bethmann-Hollweg Gerichtsverf. des sinkenden römischen Reichs

p. 75. v. Savigny System I p. 144. Puchta Institutionen I p. 616.

18) Nonnulli etiam provocant ad Cassiodor. Var. VI, 3, ubi haec de Praefecto Praetorio leguntur: „Paene est, ut leges condere possit.“ Sed hoc ipsum, quod vocabulum *paene* usurpatur, satis aperte indicat, ne a Cassiodoro quidem Praefectum Praetorio quasi alterum legislatorem praedicari.

Itaque ius legum ferendarum Praefectis Praetorio perperam vindicatur, et edicta eorum a legibus probe distinguenda sunt. Discrimina autem inter leges, quae vere dicuntur¹⁹⁾, et edicta Praefectorum Praetorio haec intercedunt. Primum: quum lex generalis universis totius imperii civibus imperet, edictum generale Praefecti Praetorio provincialibus tantum in tractu, cui praees, praecipit. Alterum: edicta Praefectorum Praetorio ita demum valent, si legibus non sint contraria; lege scilicet lex abrogari potest, non autem edicto magistratus, cui hactenus tantum ius edicendi concessum est, quatenus nil contra leges fiat. Tertium: quum leges de qualibuscunque causis ac negotiis ferantur, edicta a Praefectis Praetorio solum de his rebus, quarum cura ad eos pertinet, possunt proponi. Denique quartum hoc est: lex magistratibus omnibus normam imperandi praescribit, edictum autem Praefecti Praetorio ne hos quidem magistratus, qui in praefectura eius constituti sunt, omnes obstringit, sed eos tantum, qui sub dispositione eius sunt²⁰⁾.

§. 13. *Interpretatio legis 2 Cod. de officio Praefecti Praetoriorum Orientis et Illyrici.*

De Praefectorum Praetorio edictis eorumque auctoritate insignis locus est l. 2 Cod. *de officio Praefecti Praetoriorum Orientis et Illyrici*, quam aliquoties iam laudavimus et nunc diligentius examinemus. Verba eius legis haec sunt:

Idem A. Restituto. Formam²¹⁾ a Praefecto Praetorio datam, etsi generalis sit, minime legibus vel constitutionibus contraria²²⁾, si nihil postea ex auctoritate mea innovatum est, servari aequum est. *Dat. Idib. Aug. Severo et Quintiano Cons.*

Eiusdem tituli lex prima, quae praecedit, inscribitur: *Imp. Alexander* etc. Itaque *Idem Augustus*, a quo l. 2, de qua agimus, profecta esse dicitur, Alexander est, sive, ut plenius dicam, M. Aurel. Severus Alexander. Is igitur Restituto cuidam, sive privato sive magistratui minori²³⁾, in verba illa rescripsisse dicitur: *Idibus Augustis Severo et Quintiano Consulibus*, qui

19) Leges, *νόμους abusive* aliquando vocant edicta magistratum. Lydus de magistratib. II, 16, qui *νόμους τοῦ Καππαδόκου* laudat, aut de Edictis, aut, quod magis placet, de moribus Ioannis Cappadocis Praefecti Praetorio intelligendus est.

20) De hoc, quod ultimo loco posuimus, longe aliter iudicavit *Alciatus*, qui Paradox. II, 9 sic existimat: „si praefectus praetorio legem in sua provincia promulgaverit, ... etiam caeteros, alioquin eius iudicio non subiectos, tamen lege illa teneri; cuius exemplum inter iudiciorum sanctiones hoc reperire est. Generali praefecti praetorio forma expressum fuerat, iudicem delegatum, si suspectus esse coepisset, recusari posse; dubitatum deinde est, num et idem in delegato principis esset, et idem esse, Iustinianus Caesar respondit: quod non tam ex eius lege locum habet, quam quod generalis haec praefecti forma etiam ad hos delegatos produci potest: et hanc interpretationem, quamvis reclamante *Iasone*, textui ipsi (l. 16 C. *de iudiciis* 3, 1) magis convenire, qui eum viderit, pronunciaturus est, scio.“ Sed argumentum, quo *Alciatus* utitur, quam infirmum sit, textus ipse luculenter ostendit; dicit enim Iustinianus: „*Aper-tissimi iuris est*, licere ligatoribus iudices delegatos ante, quam lis inchoetur, recusare, quum *etiam* ex generalibus formis sublimissimae tuae sedis statutum sit, necessitatem imponi iudice recusato partibus ad eligendos arbitros venire etc.“ Caeterum poterit aliquis ad stabiliendam *Alciati* sententiam hoc adducere, quod in nonnullis edictis etiamnum extantibus Praefecti Praetorio praecipiant, quid in urbe regia fieri debeat, ubi tamen

Praefecto Urbi iurisdictio competeat. Sed hoc vel sic explicari potest, ut Edicta illa a Praefectis Praetorio hactenus data esse intelligantur, quatenus ipsi in urbe iurisditionem haberent, vel sic, ut ea a Praefectis Praetorio una cum Praefectis Urbi proposita esse dicantur, quandoquidem passim summi magistratus simul edixisse videntur. Cf. Concilior. collect. nova ed. *Mansi* tom. V p. 415. 661.

21) *Accursius* in quibusdam exemplaribus „Normam“ legi auctor est. Nempe *norma* pro *forma* e librario parum docto emendatum esse videtur, et glossema ita sapit, ut nil supra.

22) Ita ut nunc hic locus legatur verba: *minime – contraria* per oppositionem ad *τὸ generalis* trahenda sunt, quamquam haec verborum structura perquam dura est. Variantes lectiones, quas libri MSS et editi suppeditant, nullis usus sunt. Nam quod in Codice Gottingensi legitur: *generalitas*, ut referatur ad verba: *legibus vel constitutionibus*, vel quod alii habent: *et si generalis sit, si minime* etc. nec sensum magis idoneum praebet, nec ferri potest. *Puchta* (*Instit.* I p. 616 not. a) haec verba: *minime legibus vel constitutionibus contraria*, emblema Triboniani esse censet: fortasse propterea, quod orationem quasi impediunt, fortasse etiam propter usum vocis *minime*. Equidem non tam Tribonianismum hoc loco latere crediderim, quippe cui verborum: *legibus et constitutionibus* iuxta positio non satis conveniat, quam potius *contrariam*, ut ad *formam* referatur, pro *contraria* scribendum esse existimaverim.

23) Nam ubi nomini eius, ad quem rescribitur, magistratus nomen non est additum, non statim ille pro privato

tes annus post Christum natum 235, non 236, ut in antiquioribus editionibus Codicis Iustiniani perperam positum est. Constat autem, Alexandrum his ipsis Consulibus et quidem iam die XIV Martii in Germania militum factione interfectum esse, ideoque aut inscriptionem aut subscriptionem mendosam esse plerique existimaverunt, quippe quae Alexandrum auctorem facerent legis post multos dies, quam diem supremum obiisset. *Pagius*²⁴⁾ *Idibus Februariis* legendum censuit, *Ritterus*²⁵⁾ *Idibus Ianuariis* legere maluit. Contra *Spangenbergius*²⁶⁾, cum quo *Hauboldus*²⁷⁾ facere videtur, Maximinum, qui Alexandro occiso statim ad imperii fastigium elatus est, auctorem nostrae legis esse statuit, et propterea inscriptionem eius sic emendare voluit: *Imp. Maximinus Restituto*. Sed communis et constans Codicum MSS lectio quodammodo defendi posse videtur. Dies nimirum et Consules non ipsa imperatoris manu rescriptis subscribebantur, sed alia manu sive post subscriptionem manu divina factam sive ad latus adiciebantur, id quod tam aliis locis, quam his probatur, quos affert *Brissonius de formulis* lib. III cap. 78 et 82. Et haec quidem diei et Consulium adnotatio tunc facta esse videtur, quum rescriptum e scriniis imperialibus prodiret: ita ut plerumque dies posterior, quam quo princeps rescriptum dictasset, a scriniariis minus expeditis adnotaretur. Iam vero quum Alexander initio anni p. Chr. n. 235 in Galliam et Germaniam, imo Britanniam profectus esset, nec scrinia forte, utpote bello intentus, secum duxisset, facile evenire potuit, ut, quae rescripta in itinere dederat, post eius mortem demum e scriniis emitterentur et diem morte eius posteriorem in subscriptione prae se ferrent. Itaque standum lectioni vulgari, quae Alexandrum paulo ante, quam cum imperio vitam amitteret, rescriptum, de quo agimus, dedisse significat.

Transeamus nunc ad alterum disputationis nostrae caput, quaestionem nimirum de sententia, quae constitutioni Alexandri tribuenda sit. Qua quidem de re viri docti²⁸⁾ communiter quasi sic videntur sentire: Alexandrum Praefectis Praetorio primum hac constitutione ius formas generales dandi, i. e. edicta generalia perpetuae iurisdictionis causa proponendi, concessisse, et edictis huiusmodi vim legum sive robur constitutionum largitum esse²⁹⁾. Sed haec interpretandi ratio, si quid video, prorsus improbanda est. Primum enim vocabulo formae edictum perpetuae iurisdictionis causa propositum significari, nullis testimoniis comprobari potest, et secundum ea, quae §. 11 disputavimus, a genealogia eius verbi abhorret. Deinde propterea, quod servari ab Alexandro iubentur, formae Praefectorum Praetorio non statim vim legum habent: nam servandi vocabulum plane generale est, et nisi quid expresse *pro lege* servari iubeatur, legis vicem non semper habet.

---

habendus est. Nomen magistratus, maxime si ex minoribus esset, in rescriptorum inscriptionibus aliquando ab iis, qui rescripta colligerent, aliquando a librariis per incuriam omissum esse videtur.

24) Crit. in Annual. *Baronii* ad annum 235.

25) Hist. PP. cap. 2 in fine.

26) In edit. Corp. Iuris Gotting. in notis ad l. 2 C. cit.

27) In tabb. chronologg. ad a. 235.

28) Videantur auctores not 17 laudati. *Walter Rechts-gesch.* p. 295 cum cautione: „Alexander Severus,“ ait, „gab ihm (Praefecto Praetorio) selbst das Recht, allgemeine Verordnungen zu erlassen.“ *Burchardi* autem *Staats- und Rechtsgesch. der Römer* §. 112 haec habet: „Alexander Sever bestimmte, dass die von den Praefecten des Pratoriums erlassenen Verordnungen, Formae, insofern sie werder den Volksschlüssen (?) noch den Constitutionen widersprechen, Gesetzeskraft haben sollten“, et in nota addit: „l. 2 C. de offic. praef. praet. (1, 26.) Der Schlüssel zu dieser Bestimmung möchte in der eigenthümlichen Stellung zu finden seyn, welche Ulpian als Praefect des Pratoriums einnahm, da er während der Jugend von Alex. Sever gewissermassen Reichsverweser war.“ Verum Ulpia-

---

nus, quod pace viri clarissimi dixerim, quantumvis ad augendam Praefectorum Praetorio potentiam contulerit, hoc tamen tempore, quo l. 2 C. cit. data est, e vita iam excesserat.

29) Interpretatio legis nostrae, quam *Alciatus Paradox.* lib. II cap. 9 proposuit, digna esse videtur, quae hoc loco integra describatur. Sic enim ille: „Quemadmodum id intelligendum sit, tractatum a maioribus video, at *Bartolus* aliique numero plures, facultatem habere praefectum praet. universalem legem condendi, ex ea constitutione putant. At alibi idem *Bartolus*, et quidam alii, *Othofredo* autore, id illi minime licere, nisi in his, quibus praeest provinciis, arbitrati sunt: verbumque illud generale extra eius territorii fines non accipiunt. In quam sententiam si accedamus, nihil magis praefecto praetorii competet, quam caeteris magistratibus, qui in sua administratione et ipsi iura statuere edicereque possunt. Quod omnino verisimile non est (?), tametsi alium ipse huiusce legis sensum existimem, ut si praefectus praetorio legem in sua provincia promulgaverit, et quidem generaliter, exempli causa: quicumque, vel omnis qui tale commiserit, plectatur: si imperatoriis constitutionibus non adversetur, etiam caeteros, alioquin eius iudicio non subiectos, tamen lege illa teneri etc.“

Denique quis est, qui sibi persuaderi patiat, Praefectos Praetorio ἀκμήν potentiae suae, facultatem leges condendi, *rescripto* ad privatum vel ad magistratum minorem dato consequutos esse?

Quae quum ita sint, opinione communi reiecta novam, age, interpretationem quaeramus.

Secundum id, quod supra §. 11 exposuimus, formae proprie sunt epistolae formales a principe ad magistratus sub dispositione eius constitutos directae, quales fere praecepta generalia continentes in causis gravioribus mitti solebant. Et haec quidem formarum ratio quemadmodum ab imperatoribus originem duxit, ita initio ius formas dandi imperatori soli competebat. Postea autem Praefecti Praetorio, quum ad summum potestatis suae fastigium pervenissent, vice imperatoris formas dare coeperunt: idque potissimum sub Alexandro factum esse probabile est, quippe qui iuvenis admodum regnum susceperit et imperii administrationem paene totam Praefectis Praetorio commiserit. Dubitatio autem esse poterat, an formae a Praefecto Praetorio iure darentur et a magistratibus custodiendae essent: nam magistratus, ad quos formales epistolas dirigeret, Praefectus Praetorio tum temporis nullos sub sua ipsius dispositione habebat, et antiqua observantia haec erat, ut ab imperatoribus tantum formae emanarent. Ita factum esse videtur, ut Restitutus quidam, magistratus puta, ad quem eiusmodi forma a Praefecto Praetorio data esset, ad Alexandrum de ea re referret. Alexander autem Restituto in haec verba rescripsit: Etiam formam generalem a Praefecto Praetorio datam, dummodo legibus vel constitutionibus non sit contraria, (— nam potestas Praefecti Praetorio adeo quidem non extenditur, ut quicquam contra leges imperare vel praecipere possit, —) servari aequum est, i. e. pro auctoritate, qua Praefectus Praetorio pollet, observari par est, si nihil postea ex auctoritate mea innovatum est, i. e. si formam ab illo datam quasi tacite comprobavero, et nec revocavero eam nec novam formam ipse dederō. — Ex hac igitur interpretatione legis 2 Cod. *de officio Praefecti Praetoriorum* non quidem nunc primum Praefecti Praetorio ius generales formas edendi ab Alexandro acceperunt, — id quod rescripto ad magistratum inferiorem effici haud poterat, — sed postquam aliquamdiu eiusmodi formas dare coepissent, et dubitatio exorta esset, an potestatem, quae soli imperatori competere videretur, iure sibi vindicassent, Imperator Alexander de ea re consultus formas eorum observandas esse rescripsit.

Verumenimvero interpretationi, quam modo exposuimus, hoc quodammodo obstare videtur, quod non est verisimile, magistratum aliquem inferiorem iussionibus Praefecti Praetorio illis temporibus renitendi habuisse audaciam, et quod Praefectos Praetorio, quippe qui pleraque vice principum agerent, etiam formas nemine contradicente probabilius sit edidisse. Itaque alteram potius interpretationem praetulerim, quam nunc proponam.

Nimirum Domitium Ulpianum, cui Praefecturam Praetorio Alexander dederat, et caetera, quae ad administrationem imperii pertinebant, dum adolesceret, permiserat, varias subinde formas dedisse credibile est. Is quum postea a militibus praetorianis necatus esset, quaestio enata esse videtur, an formae ab eo datae etiam post mortem eius obtinere deberent. Nam in haec ipsa tempora mutatio illa³⁰⁾ incidit, qua tandem effectum est, ut, sicuti constitutiones imperatorum, ita etiam edicta magistratuum perennia fierent³¹⁾: unde facile evenire potuit, ut magistratus quis Imperatorem Alexandrum de hoc consuleret, an formae ab Ulpiano datae, postquam successorem accepisset, etiamnum observandae essent. Alexander autem ad eiusmodi consultationem in haec verba rescripsit: Formam generalem ab Ulpiano Praefecto Praetorio datam, si legibus vel constitutionibus non sit contraria, (— nam eiusmodi forma non consistit, quum Praefectus Praetorio legibus derogare non possit, —) servari aequum est, i. e. etiamnum in suo robore manere convenit, si nihil postea, i. e. postquam Ulpianus mortuus est et alius in eius locum suffectus est, ex auctoritate mea innovatum est³²⁾. — Secundum hanc interpretationem Imperator Alexander

30) Cf. supra §. 12.

31) Mutatio illa, quantum ad edicta magistratuum attinet, coepisse videtur ab Edicto perpetuo per Hadrianum confirmato. Sed quando perfecta fuerit, quaeri potest, quum quod maius est, vel post Hadrianum aliquatenus in ambiguo fuisse videatur, an constitutiones principales in perpe-

tuum valerent. Quantumvis enim Gaius I, 5 nunquam dubitatum esse affirmet, quin constitutio principis legis vicem obtineret, tamen l. 2 C. *de diversis rescriptis* 1, 23 Claudii adeo temporibus dubitationes superfluisse ostendit. 32) Animadvertas, quaeso, quomodo singula verba legis, de qua agimus, alio hic, quam supra, sensu acceperim.

non quidem nunc primum in l. 2 C. *de officio Praef. Praet. Or.* constituit, ut formae Praefectorum Praetorio in perpetuum valerent, verum id confirmavit rescripto ad Restitutum quendam, qui fortassis propter hoc solum, quod Ulpianus a militibus praetorianis quasi damnatus et necatus esset, de eo addubitandum esse crediderat.

Habes iam duas interpretationes rescripti ab Alexandro dati, utramque ab ea, quae quasi communis virorum doctorum esse videtur, diversam; elige, quam sequi velis.

§. 14. *De vi, quam edicta Praefectorum Praetorio in iure civili excolendo et efformando habuerunt.*

Vidimus hactenus, Praefectos Praetorio summam potestatem habuisse longeque maiorem, quam olim praetores: vidimus etiam, edicta ab iis proposita esse non tantum iurisdictionis sed etiam administrationis causa, eaque non, ut praetorum edicta, annua fuisse sed in perpetuum obtinuisse, nisi quid postea novis edictis vel ex auctoritate principum innovatum esset. Iam vero licet hinc colligendum esse videatur, edicta Praefectorum Praetorio in iure privato et publico efformando plus valuisse, quam ipsa praetorum edicta, res tamen longe aliter cessit: in iure enim Iustiniano paucissima tantum vestigia eorum reperiuntur.

Si autem quaeras, qui factum sit, ut edicta Praefectorum Praetorio minorem, quam edicta praetorum, vim in iure civili excolendo exercuerint, accuratius rem perpendens causas reperies hasce: Primum praetores olim, licet ipsi in iure parum versati essent, tamen viris iuris peritissimis tamquam consiliariis et assessoribus utebantur; Praefecti autem Praetorio nec ipsi ex prudentibus eligebantur, et officialibus utebantur, quorum quae fuerit scientia, ex tristi exemplo Ioannis Lydi nimis perspicuum fit. Deinde praetores unice iurisdictioni vacabant: Praefecti Praetorio plerumque aliis negotiis et potissimum pecuniis quaerendis intenti erant, et iurisdictionem magis pro onere habuisse et, quantum fieri posset, officialibus suis commisisse videntur. Denique, quod maxime animadvertendum est, postquam praetores opportunitatem edicendi post legem Aebutiam nacti sunt, edictum praetoris, dum ius civile minus expolitum esset, viva vox iuris civilis fuit; postea vero vel ipsius praetoris obmutuerunt oracula, et postquam principes potestatem iuris civilis adiuvandi, supplendi atque corrigendi quasi praecipuam sibi vindicaverunt, magistratibus etiam maioribus, puta Praefectis Praetorio, *sufficiens*, ut cum Cassiodoro³³⁾ loquar, *laus conscientiae fuit, vetera decreta servare*.

Illud quidem probabile est, ius, quod ad provinciarum administrationem et ad tributa spectat, magna ex parte edictis Praefectorum Praetorio formatum fuisse. Praefectis enim illa inprimis curae cordique erant, et ius circa ea constitutionibus imperatorum, quatenus nobis innotuerunt, introductum multis lacunis laborat, quas a Praefectis Praetorio edictis suppletas fuisse necesse est. Sed nec horum edictorum multa ad nos pervenerunt: nam ius, quod ad administrationem et tributa pertinet, ita varium et mutabile esse solet, ut normae illi datae plerumque cito in desuetudinem vel oblivionem cadant.

Quae quum ita sint, nec mirum est, neque vero etiam magnopere dolendum, quod edicta Praefectorum Praetorio pauca tantum supersint: quamquam vel sic spero fore, ut, qui diligentius de iis tractaverim eaque mox collecta editurus sim, non dicar oleum et operam perdidisse.

Quod imprimis observare est in verbis „postea“, „servari“, et „aequum est“.

33) Variar. lib. XI cap. 8.

CAPUT III.

De edictis Praefectorum Praetorio, quae supersunt.§. 15. *Introductio.*

Servata nobis sunt edicta quaedam antiquiora Praefectorum Praetorio, ex quibus unum supra not. 66 (p. 234) descriptum exhibui, reliqua autem ab *Hauboldo* in Institutionibus iuris Rom. literariis p. 269 sq. enumerantur. Praeterea recentiorum edictorum vestigia habentur in constitutionibus Iustiniani, veluti in l. 16 C. *de iudiciis* 3, 1 et l. 27 C. *de fideiussoribus* 8, 40 et Nov. XXX cap. 3 supra laudatis. Has autem reliquias edictorum vel formarum Praefectorum Praetorio hoc loco simpliciter indicasse sufficiat: fusior enim tractatus, qui iam instituetur, ad alia edicta spectat.

Scilicet disputatio nostra tripartita erit. Primum dicetur de edictis Praefectorum Praetorio, quae partem faciunt collectionis CLXVIII Novellarum; deinde de collectione τῶν υπαρχικῶν τύπων, quae olim integra XXXIX edicta Praefectorum Praetorio continebat, cuius autem nunc nonnisi πίναξ superest; denique de alia collectione, quae paene eadem edicta, quamquam in breve contracta, comprehendit, quaeque nunc a nobis primum editur³⁴).

Caeterum non possum non hoc statim loco errorem *Cuiacii* notare, in quem deinde omnes, *Cuiacium* sequuti, similiter inciderunt. *Cuiacius* Obs. VI, 10 „*Basilica*“, inquit, „libri sunt, qui continent leges ab imperatoribus promulgatas vel compositas. *Eparchica* libri sunt, qui continent generales formas sive edicta praefectorum praetorio.“ Sumsisse haec *Cuiacius* videtur ex Harmenopulo, qui ἐπαρχικά ἀπὸ τῶν τοῦ ἀσκαλωνίτου ιουλιανοῦ τοῦ ἀρχιτέκτονος ἐκ τῶν νόμων ἦτοι ἐθῶν τῶν ἐν παλαιστίνῃ semet usurpasse profitetur. Verumenimvero haec ἐπαρχικά, quod supra monuimus³⁵), nequaquam fuerunt edicta Praefectorum Praetorio, et titulus operis, quo Harmenopulus usus est et quod ἐπαρχικά illa continebat, non tam „ἐπαρχικά“, quam potius „νόμοι ἦτοι ἔθνη τῆς παλαιστίνης“ audiisse videtur³⁶). Si vel concedamus, edictum Praefecti Praetorio ἐπαρχικόν vocari potuisse, — quamquam hoc nusquam factum esse reperitur, — tamen pluralis ἐπαρχικά non magis collectionem edictorum sive formarum Praefectorum Praetorio indicabit, quam pluralis νεαροί collectionem Novellarum. Collectio Novellarum potest quidem *Νεαροί* inscribi; sed eiusmodi titulus non certam et absolutam collectionem, συναγωγήν τῶν νεαρῶν, sed tantum complures Novellas ei titulo subiectas esse significat. Sic etiam apud Harmenopulum verbum ἐπαρχικά non collectionem Iuliani, sed singula excerpta ex opere Iuliani architectonis designat.

§. 16. I. *De collectione 168 Novellarum, quatenus edicta Praefectorum Praetorio continet.*

Redeo, unde digressus sum. In collectione CLXVIII Novellarum, de qua primo loco dicendum est, tria³⁷) edicta Praefectorum Praetorio continentur, in fine sub numeris 166, 167

34) Noli cum *Heimbachio* (*Krit. Jahrb. f. deutsche RW.* 1839. II p. 961) mirari, quod, quae ἀλλότρια ab edictis Praefectorum Praetorio esse videntur, plane non tetigerim. Quid enim nunc ad nos pertinent edicta Praefectorum Urbi, vel τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ ἐπάρχου (sc. τῆς πόλεως, non Praetoriorum, quod *Cuiacio* Obs. VI, 10 placuerat,) *περὶ οὐνηγῶρων ἀνατατόμενα*, ut habet *Balsamon* ad *Photium* VIII, 13, vel τὸ ἐπαρχικὸν βιβλίον, ex quo iusiurandum Iudaeorum extractum legitur in *Leunclav.* IGR. I p. 120, vel denique ἐπαρχικά Harmenopuli (cf. supra not. 10), quae ipsi *Heimbachio* provincialia fuisse videntur?

35) Cf. not. 10.

36) Vidit hoc primus *Heimbachius* l. l.

37) Nov. 165 *Cuiacius*) formam Praefecti Praetorio esse arbitratus est (Obs. VI, 10). *Bienerus* contra (*Gesch. der Novv.* p. 99 sqq. formam Praefecti Urbi esse voluit. *Cuiacii* coniectura omnino improbanda est, uti iam satis a *Bienero* demonstratum est: orta esse videtur ex eo, quod *Haloander* rubricam eius Novellae exhiberet hanc: Γενικὸς τύπος περὶ ἀπόψεως θαλάσσης, γραφεὶς τῷ Δομινικῷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων. Sed haec verba: ὑπάρχῳ τῶν πραιτωρίων ab *Haloandro* proprio Marte addita esse, quum in Codice MS, quo ille

et 168 disposita³⁸), quorum particulae etiam in Basilica Leonis translatae sunt. Istius collectionis quatuor Codices MSS superesse constat, nimirum Marcianum 179 et Vaticano-Palatinum 387 ex eo descriptum, Laurentianum LXXX, 4 et Bononiensem (B, IV, 67) a Ludovico Bolognino ex Laurentiano descriptum. Praeterea etiam in Codice Paris. reg. gr. 1349 Index eius collectionis servatus est, quem Reginae appellare viri docti consueverunt³⁹). — In hoc Indice, quem nuper integrum edidit *Heimbachius* 'Ανεκδότ. tom. II p. 237 sqq., non quidem Nov. 166, sed tamen Nov. 167 et 168 Forma Praefecti Praetorio esse dicitur, et ad rubricas Nov. 166-168 loci laudantur, quibus in Basilicis Leonis collocatae sint. — Codex Marcianus similiter indicem CLXVIII Novellarum habet, in quo Nov. 166-168 τύποι τῶν ἐπάρχων esse praedicantur: in textu autem collectionis CLXVIII Novellarum formae istae omittuntur, et lectores eas quaerere iubentur in peculiari collectione τῶν ὑπαρχικῶν τύπων, quae olim in fine Codicis Marciani posita erat, nunc autem ob defectum Codicis desideratur⁴⁰). Codex Vaticano-Palatinus cum Marciano consentit nec supplet, quae ibi desiderantur, utpote ex eo descriptus, posteaquam aliquot foliis iam truncatus esset⁴¹). — Codex Laurentianus initio tabulam Novellarum exhibet, in cuius fine etiam Nov. 166-168 recensentur, sed ita, ut tantum Nov. 167 Forma Praefecti Praetorio esse expresse dicatur⁴²). Ipsae Nov. 166-168 in Codice Laurentiano hodie non apparent, postquam inter annum 1542 et 1544 ultima folia eius Codicis sive fraude sublata sive casu quodam amissa sunt⁴³). Sed Bononiensis ex eo descriptus est, antequam haec iactura fieret, atque ea saltem omnia habet, quae prototypo illo tum continebantur, quum Florentiam perveniret. Habet autem Bononiensis Nov. 166 et 167 integras: Nov. 167 excipit *Tractatus de pecuniis*⁴⁴) numero ρπθ' i. e. 189 insignitus: denique in fine Codicis, post alios tractatus et Novellas imperatorum Graecorum, extat fragmentum aliquod *περὶ ἐπιβολῶν* inscriptum⁴⁵). Hoc fragmentum ad Nov. 168, quae suo loco in Codice desideratur, plerisque⁴⁶) visum est pertinere. Nimirum *tractatui de pecuniis* perperam numerum ρπθ' inscribi, eumque in ρξθ' (i. e. 169) mutandum esse putaverunt: quo facto apparere crediderunt, nihil praeter Nov. 168 in apographo Bononiensi deesse, quam librarius suo loco omiserit, sed in fine libri repetierit. De quo omnino audiendus est *Heimbachius*, qui sic disputavit: „*Man könnte an der Aechtheit des Stückes, welches ich als Eingang der Nov. 168 gebe, in so fern zweifeln, als es im C. Bol. nicht am rechten Orte steht. Doch ist ...bereits nachgewiesen worden, dass es dort nur zufällig ausgefallen sein kann; was war demnach natürlicher, als es am Ende der Handschrift nachzuholen? Dazu passt die Ueberschrift, welche auch im Titelverzeichnisse der Flor. Handschrift als die der Nov. 168 angegeben wird. Ferner kündigen sich die abgedruckten Worte von selbst als eine gesetzliche Verfügung an; diess zeigt der ganze Gedankengang; daraus erklärt sich der gesetzgeberische Plural, obschon nur Einer edicirt; darauf deutet endlich die materielle Aehnlichkeit mit den Eingängen von Nov. 166 und 167.*“ Mihi vero, ut ingenue dicam, quod sentio⁴⁷), numerus 189, quo inscri-

usus est, plane desint, ἀυτόπτης nuper affirmavit *Heimbach* (*Zeitschr. f. gesch. RW. VIII p. 330*). *Bieneri* autem coniectura, Nov. 165 formam Praefecti Urbi contineri, an probanda sit, magnopere dubito. Nam γενικός τύπος, ut ea vocatur, etiam formam generalem a principe datam significare potest: et formas etiam a Praefecto Urbi datas esse nondum demonstratum est, imo cum his, quae supra de significatione vocis Formae dixi, vis convenit. Itaque equidem *Cramero* (*Hugo Civ. Mag. III p. 158*) accesserim existimanti, Nov. 165 esse rescriptum Iustiniani.

38) De causis, ob quas eiusmodi edicta in collectionem Novellarum recepta sint, videatur *Biener Gesch. der Novell. p. 102*. Quamquam mihi non tam consilio, quam potius casu hoc factum esse videtur.

39) Etiam Breviario Theodori, quod initio huius voluminis publici iuris fecimus, Collectio CLXVIII Novellarum egregie illustratur. Id etiam continebat summas Nov. 166-168,

quae in Indice recensentur: hodie autem ob defectum Codicis desiderantur. — Athanasii Epitome Novellarum, ab *Heimbachio* nuper edita, ad collectionem CLXVIII non est composita, nec formas Praefectorum Praetorio comprehendit.

40) Videsis *Biener Gesch. der Novellen p. 618 sqq.* et infra §. 18.

41) *Heimbach* in *Zeitschr. f. gesch. RW. VIII p. 330 sqq.* et in *Kind Summarium iurid. III p. 148 sqq.*

42) *Biener* l. l. p. 558. 565 sq.

43) *Biener* l. l. p. 568.

44) Quem nuper edidit *Heimbach* 'Ανεκδ. II p. 247 sqq.

45) Cf. *Heimbach* in *Zeitschr. f. gesch. RW. VIII p. 320 sqq.* et in *Kind Summar. III p. 141 sqq.*

46) Haec iam *Augustini* sententia fuisse videtur, cui postea accesserunt *Gaupp*, *Biener* et *Heimbach*. Videsis *Bienerum* l. l. p. 563. 565 sq. et *Heimbachium* ll. ll.

47) Cf. *Heidelb. Jahrb. 1841 p. 7*.

ptus *tractatus de peculiis* Novellae 167 in Codice Bononiensi statim subiicitur, minime vitiosus esse, sed potius Codex Laurentianus iam olim mutilus fuisse videtur, ut iam tum temporis, quum ex illo Codex Bononiensis describeretur, inter Nov. 167 et tractatum de peculiis tum Nov. 168 tum alia viginti capita excidissent. Fragmentum autem *περὶ ἐπιβολῶν* in fine apographi Bononiensis positum non tam edictum Praefecti Praetorio, quam potius, si quid est in me iudicii, tractatum ICTi alicuius sapit. Denique particula Nov. 168, quam nobis servaverunt Basilica, cum fragmento Bononiensi *περὶ ἐπιβολῶν* nihil commune habet, ut vel ideo hoc fragmentum ad Nov. 168 pertinere non videatur.

In Basilica, sicuti pleraeque Iustiniani Novellae, prologis et epilogis quamquam omissis, ita etiam particulae Nov. 166-168 ex collectione CLXVIII Novellarum translatae sunt. Tipucito teste⁴⁸⁾ in libro LVI Basilicorum erat tit. 20 *περὶ ἐπιβολῶν καὶ τοῦ τίνας δεῖ ἔχειν τὰ ἄπορα χωρία αὐτῶν*, et tit. 21 *περὶ τοῦ πῶς δεῖ στέλλεσθαι ἐπὶ νομῆς*, et in illo Nov. 166 et 168, in hoc autem Nov. 167 positam fuisse, Index Reginae, quem vocant, demonstrat⁴⁹⁾. Is liber Basilicorum hodie non extat, sed olim in *Cuiacii* manibus fuit, qui particulas Nov. 166-168 eo comprehensas descripsit et edidit.

Quod ad historiam literariam formarum Praefectorum Praetorio, quae collectione CLXVIII Novellarum comprehensae sunt, attinet, *Bienerum*, si placet, audiamus, qui in *Historia Novellarum* p. 477 de ea re sic disseruit: „*Haloander kannte sie aus der Bologninschen Abschrift, und hat in der Vorrede*⁵⁰⁾ *ihre griech. Rubriken angegeben; doch hat er sie nicht herausgegeben, und seine Ausgabe schliesst mit Nov. 165. Scrimger*⁵¹⁾ *konnte nichts weiter, als das betreffende Scholion*⁵²⁾ *bekannt machen. Augustin hatte sie aus der Flor. und Bologn. Handschrift abgeschrieben, und kannte auch aus eigener Ansicht die Venetianische Handschrift. Diess bemerkt er in seinen Paratitlen zu Julian 1567 und giebt die griechischen Rubriken etwas genauer, als Haloander. Cuiacius fand die Rubriken in dem Index reginae, und die Novellen in den Basiliken; die erstern hat er lateinisch, die letzten griechisch 1570 in seiner expositio (sc. Novellarum) bekannt gemacht, auch eine expositio dazu gegeben. Contius*⁵³⁾ *gab 1571, wie er auch ausdrücklich bemerkte, die griech. Rubriken nach Haloander und Augustin, den Text nach Cuiacius, und statt eine Uebersetzung zu machen, fügte er die expositio des Cuiacius bei. Die letzte hat auch bisher statt lateinischen Textes in allen Ausgaben*⁵⁴⁾ *gestanden. Doch haben Hombergk 1717*⁵⁵⁾ *und Federigi 1770*⁵⁶⁾ *den Text des Cuiacius übersetzt. Neuerdings hat Herr Dr. Gaupp in Bologna diese drei Novellen in der Bologn. HS. untersucht, und da er sie vollständiger als den Text des Cuiacius befand, abgeschrieben.*“

Ex quo *Bienerus* haec scripsit, i. e. post annum 1824, *Christ. Joh. C. Maier* Codicem Bononiensem tractavit et a Nov. 166 usque ad finem Codicis omnia descripsit; cuius schedas beneficio *Tafelii*, philologi Tubingensis, inspicere mihi contigit. Tandem *G. E. Heimbachius* non solum accuratam descriptionem Codicis Bononiensis dedit, sed simul etiam Nov. 166 et 167 ex hoc Codice primus edidit⁵⁷⁾; eumque sequuti sunt *Beckius* et *Osenbrüggen* in editione Novellarum, quorum ille cum Heimbachianis Cuiaciana et Hombergkiana non satis apte confudit, hic autem, licet *Beckio* duce utatur, tamen ineptias quasdam Beckianae editionis vitavit.

48) Cf. *Biener* l. l. p. 477. *Heimbach in Zeitschr.* l. l. p. 342.

49) *Heimbach 'Avéκδ.* II p. 246.

50) Ad editionem Novellarum, quae prodiit a. 1531.

51) Novellas edidit ex Cod. Vaticano a. 1558.

51) Sc. quod Cod. Vaticanus ex Cod. Marciano habet, et quo lectores Nov. 166-168 inter Formas Praefectorum quaerere iubentur.

53) In editione Novellarum, quae Lugd. 1571 prodiit.

54) Editio Gottingensis *Hombergkii* versionem continet.

55) In Versione Novellarum, quae Marburgi 1717 prodiit.

56) In Diss. ad l. XII seu Zenonis Imp. const. de aedificiis privatis. Neap. 1770. 4.

57) *Heimbachii* dissertatio primum prodiit in *Zeitschr. f. gesch. RW.* VIII p. 317 sqq. Ibi quum *σφάλματα* complura commissa essent operarum vitio, iterum et quidem emendatior edita est in *Kind Summarium.* III p. 140 sqq. Quam editionem quod *Beckius* et *Osenbrüggen* non comparaverint, reprehensione dignum est.

§. 17. *Edicta Praefectorum Praetorio ex collectione CLXVIII Novellarum edita.*

Edam nunc edicta Praefectorum Praetorio, quae nobis in Collectione CLXVIII Novellarum servata sunt. Nov. 166 et 167 ex Codice Bononiensi⁵⁸⁾ dabo secundum *Heimbachii* editionem⁵⁹⁾ et *Maieri*⁶⁰⁾ schedas; addam variantes lectiones ex Basilicis secundum *Cuiacium*⁶¹⁾, et lectiones ab *Homborgkio*, *Beckio*, *Osenbrüggenio*⁶²⁾ approbatas. Novellae 168, quae integra nobis non superest, eam particulam dabo, quam *Cuiacius* ex Basilicis communicavit. Denique adiiciam versionem latinam post *Homborgkii*, *Heimbachii*, *Beckii* et *Osenbrüggenii* curas, quantum potero, accuratorem, et adnotationes tam criticas quam etiam exegeticas, sicubi opus esse videbitur.

Igitur Nov. 166 sic audit:

ρξς'. Περὶ ἐπιβολῶν⁶³⁾.

Φλάβιος⁶⁴⁾ θεόδωρος πέτρος δημοσθένης⁶⁵⁾, ὁ μεγαλοπρεπέστατος ὑπαρχος τῶν ἱερῶν πραιτωρίων⁶⁶⁾ καὶ ἀπὸ ὑπάρχων τῆς βασιλίδος πόλεως καὶ ἀπὸ ὑπάτων, φλάβιος φαῦστος καὶ φλάβιος στέφανος⁶⁷⁾ φλαβίω ὀρταλίω⁶⁸⁾ τῷ λαμπροτάτῳ ὑπατικῷ λυδίας⁶⁹⁾.

Ἐπειδὴ χρῆ τὰ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς τύποις τῶν ἡμετέρων⁷⁰⁾ θρόνων διατεταγμένα καλῶς, εἴπου δεήσειεν, τοῖς ὑποτελέσιν σαφέστερα καθιστᾶν⁷¹⁾, πρὸς [τὸ] μηδεμίαν⁷²⁾ αὐτοῖς ἐγείρεσθαι ζήτησιν

CLXVI. *De adiectionibus.*

Flavius Theodorus Petrus Demosthenes, magnificentissimus praefectus sacrorum praetorium et ex praefecto regiae urbis et ex consule, Flavius Faustus et Flavius Stephanus Flavio Oortalino, clarissimo consulari Lydiae.

Quum oporteat, quae legibus et formis nostrorum thronorum bene constituta sunt, si quando indigeant, subditis clariora reddere, ut nulla iis quaestio excitetur tum circa alia tum circa ste-

58) Qui in animadversionibus indicabitur nota *Cod.*

59) In animadversionibus, quae infra sequuntur, significatur notis *Heimb.* H¹ (editio in *Zeitschr. f. gesch. RW.* tom. VIII). H² (editio in *Kind Summarium* tom. III).

60) *Mai.*

61) Basilicorum lectionem hac nota „*Cui.*“ designabo, sequutus editionem operum *Cuiacii*, cuius tom. IV prodiit Paris. apud Nivell. 1577; quae editio passim discrepat ab ea, qua *Homborgkii* et *Heimbachii* usi sunt.

62) *Homborgk. Beck. Os.*

63) Ita etiam Index Codicis Laurentiani. Index Reginae rubricam exhibet hanc: *περὶ ἀπόρων ἐπιβολῆς* (De sterilium adiectione). Theodori Breviar: *Γενικός τύπος περὶ ἀπόρων ἐπιβολῆς γραφεὶς δημοσθένει τῷ ἐνδοξοτάτῳ*. (Generalis forma de sterilium adiectione scripta Demostheni gloriosissimo).

64) *Ducange* gloss. med. et inf. Latin. (Paris. 1733 fol.) tom. III p. 545: „Neque porro dumtaxat imperatores (*Flavii nomen*), sed proceres fere omnes, consules, praefecti praetorio, praesides et viri clarissimi et patricii illud sibi adscribere, ut ex inscriptionibus Gruterianis passim colligitur.“ (Hunc locum *Heimbachius* excitavit).

65) *Heimbach*: „*Darf man als hinlänglich erwiesen voraussetzen, dass, wenn mehrere Namen Einer Person zusammen in diesen Zeiten angegeben werden, der letztere stets der ist, mit welchem man die Person kurzweg im Leben bezeichnete, und muss man den Demosthenes unter den praef. pr. dieses Zeitalters suchen, so ergibt sich für Nov. 166 von selbst die Jahreszahl 521 n. Chr. Denn Demosthenes war zweimal praefectus praetorio.* (S. *Alemanni in den Noten zu Procop's Anekdoten* S. 96.) *Es kann hier aber nur das erste Mal gemeint sein, weil wir wissen, dass die*

pr. iterum *die Wiederholung der Würde unter ihren Titeln anzugeben nie unterlassen haben.*“ Demosthenes Pr. Pr. fuit prima vice ab anno 521 usque ad annum 523, deinde iterum anno 529 et 530. Cf. *Alemannus* ad Procopii hist. arc. edit. Paris. p. 159 sq. *Hase* ad Lyd. p. VI.

66) *Cod. praeiortiorum.*

67) *Heimb.*: „...*Flavius Faustus und Flavius Stephanus, von denen man wohl voraussetzen muss, dass sie gleichzeitig mit Demosthenes praef. praet. gewesen.*“ Sed hoc falsum est vel propterea, quod a. 521, quo haec forma *Heimbachio* auctore data est, duo tantum Praefecti Praetorio fuerunt, alter Orientis, alter Illyrici. Faustus et Stephanus omnino non sunt magistratus, quippe quorum nominibus propriis semper etiam dignitatis administrationisve nomen apponatur: sed videntur potius esse principes sive primates officii Praefecti Praetorio Demosthenis. (Cf. *Bethmann-Hollweg Gerichtsverfass.* p. 174 sqq. l. 3 C. *de principibus* 12, 21.) Caeterum in Coll. conciliorum nova ed. *Mansi* tom. VIII p. 1261 legitur edictum Praefecti Praetorio, cui similiter inscribitur: *Felix Himelco P. P. Dioscorus, Aurelianus, Protradius* VV. CC. PP. DD.

68) Secundum *Mai.* *Cod.* legit: *φλς' : ~ Ὀρταλίω*. — Caeterum H¹ habet: *Ὀρταλίω*, quod sequuti sunt *Beck* et *Os.* Idem in versione latina habent: *Oortalino*. H²: *Hortalino*. Quid si vertamus: *Cohortalino*?

69) *Cod. λυδείας.*

70) *Cod.* secundum H¹ *ἡμετέρων*, secundum H² *ἡμετέρον*.

71) H¹ *καθιστᾶν*.

72) *Cod.* *πρὸς μὴ δὲμίαν*. H² *πρὸς μηδεμίαν*. *Beck*: *καὶ μηδεμίαν*. H¹ *πρὸς [τὸ?] μηδεμίαν*, quod etiam recepit *Os.* Recte.

ἐν τε⁷³⁾ τοῖς ἄλλοις ἐν τε ταῖς τῶν ἀπόρων ἐπιβολαῖς, τῶν μὲν τοῖς ἐκ τῆς αὐτῆς⁷⁴⁾ περιουσίας εὐπορα κτησαμένοις⁷⁵⁾ ἐγγυτέροις καὶ προσεχέσι⁷⁶⁾ ταύτας ἐπάγεσθαι δικαιούντων, τῶν δὲ πρὸς τὰ⁷⁷⁾ ἀνωτέρω καὶ παλαιότερας ὁμοδούλους κτήσεις ἀναβαίνειν βιαζομένων, τῶν δὲ ἐφ' ἅπαντας ἅμα τοὺς πρὶν κτησαμένους ἀδιακρίτως χωροῦντων· ἐξ αὐτῶν ἡμεῖς κινηθέντες τῶν πραγμάτων ἐπὶ τὴν ὀρθὴν καὶ δικαίαν τούτων διάκρισιν ἐλθεῖν, ἐδοκιμάσαμεν⁷⁸⁾ σαφῆ ταῦτα καὶ εὐδιάκριτα τοῖς ὑποτελέσιν [καθιστάν. εἴποτε⁷⁹⁾ τοίνυν τις κατὰ τινα τῶ νόμῳ γνώριμον αἰτίαν ἐκποιήσειεν]⁸⁰⁾ ἀγρὸν ἢ χωρίον ἢ γήδια ἢ σύγκτησιν⁸¹⁾ ὄλην, εἴτα τελευτήσας ὕστερον παραπέμψειεν⁸²⁾ τὴν αὐτοῦ⁸³⁾ περιουσίαν εἰς ἐξωτικούς ἢ παῖδας, κακείνοι⁸⁴⁾ τὸν ἴσον⁸⁵⁾ τρόπον ἐκποιήσειαν τῆς περιουσίας ἧς διεδέξαντο χωρία ἢ γήδια ἢ ἀγρὸν⁸⁶⁾ ἢ σύγκτησιν τινα⁸⁷⁾, καὶ τὸ παρὰ διαδόχων⁸⁸⁾ ἐκ-

rilium adiectiones, et quum alii ea vicinioribus et proximis ex his, qui ex eadem substantia fertilia possident, adiciendo esse censeant, alii vero retro ad antiquiores conservas possessiones redeundum esse urgeant, denique alii simul ad omnes priores possessores indistincte tendant: his ipsis nos rebus moti ad rectam iustamque earum diiudicationem venire, utile esse censuimus, perspicua haec et bene distincta subditis facere. Si quando igitur aliquis ex causa legi cognita alienaverit agrum vel praedium vel terras vel massam universam, deinde moriens postea transmiserit substantiam suam ad extraneos vel liberos, iique pari modo abalienaverint ex substantia, in quam successerant, praedia vel terras vel agrum vel massam aliquam, et id, quod a successoribus alienatum est, ad sterilita-

73) Cod. ἐντε.

74) Omnes αὐτοῦ ἐκ τῆς *Heimb.* notat: ἐκ τῆς *steht nicht im Texte, aber mit einem Zeichen am gehörigen Orte wird es am Rande von der ersten Hand nachgetragen.* " Sed *Maiero* teste hoc signum non inter αὐτοῦ et περιουσίας sed inter τοῖς et αὐτοῦ positum est, ut proinde secundum Cod. legendum sit ἐκ τῆς αὐτοῦ περ. Quum tamen verbum αὐτοῦ non habeat, quo referatur, omnino emendandum est αὐτῆς. Nimirum qui Cod. descripsit, abbreviationem αὐτς, quae in prototypo esset, male intellexisse videtur. (*Os.* αὐτοῦ adverbialiter positum esse existimavit, et vertit: *ibi.* Sed nec sic habet, quo referatur.)

75) Cod. et reliqui omnes κτησαμένων habent. Sed vitii quid inesse sensit H¹, ubi sic est: [τῶν?] κτησαμένων. Scilicet legendum est κτησαμένοις. Genitivus κτησαμένων referri debet ad δικαιούντων. Atqui sequentia ostendunt, non hoc dici, τοὺς εὐπορα κτησαμένους vicinis sterilia adicienda esse praetendere, sed potius, esse nonnullos, qui sterilia tantum adicienda esse dicant vicinioribus terrarum fertiliū possessoribus. Igitur aut scribendum est: τῶν μὲν τοῖς τῶν ἐκτῆς αὐτῆς περ. κτησαμένων ἐγγυτέροις, quod nimis durum est, aut, quod mihi placet: τοῖς-κτησαμένοις ἐγγυτέροις. Haec emendatio eo magis probatur, quo facilius, abbreviatione male intellecta, κτησαμένων ex κτησαμένοις oriri poterat.

76) Cod. secundum *Mai.* habet προσέχεσι.

77) Ita Cod. *Heimb.*, quem *Beck* et *Os.* sequuntur, τας. Non opus.

78) H¹. ἐδοκιμάσαμεν typhetae vitio, ut videtur.

79) Hinc incipit ea pars huius Novellae, quae in Basilica translata est, quamque *Cuiacius* ex Basilicis edidit.

80) Inclusa in Cod. desunt, nec ullum lacunae vestigium apparet. Supplevit *Heimb.* „καθιστάντες. εἴτις οὖν κατὰ τινα τοῖς νόμοις γνώριμον αἰτίαν ἐκποιήσειεν,“ vocem καθιστάντες ex coniectura, reliqua ex *Cuiacio* addens, secundum quem particula huius Novellae in Basilicis obvia incipiebat a verbis: *Εἴποτε τοίνυν τις κατὰ τινα τῶ νόμῳ γνώριμον αἰτίαν ἐκποιήσειεν ἀγρὸν κ. τ. λ.* Sed cur

idem *Heimb.* verba εἴποτε τοίνυν τις et τῶ νόμῳ, quae *Cuiacius* habet, mutaverit in εἴτις οὖν et τοῖς νόμοις, eadem non intelligo. Itaque cum *Beck* et *Os.* *Cuiaciana* pura puta restitui. Sed etiam καθιστάντες, quod *Beck* et *Os.* ab *Heimbachio* mutuati sunt, in καθιστάν mutavi, ut ab ἐδοκιμάσαμεν pendeat, et ἐλθεῖν, quod praecedat, cum verbo κινηθέντες iungatur. Sic enim fore putavi, ut orationis tenor melius procederet.

81) Cod. σύγκτησιν. Ad vocem σύγκτησιν *Cui.* haec notat: „Σύγκτησιν ex glossis veteribus interpretatus sum Compossessionem, id est, Universam possessionem plurium praediorum, ut l. 34 §. *Lucius ff. de leg. 2. l. alumnae §. Titia D. de ad. leg. Μετοχήν* appellat d. l. 34 §. ult. nec enim eo nomine participatio significatur, sed universitas praediorum uno clausa concepto, ut auctore *Suda* illo *Davidis* loco, ἧς ἡ μετοχὴ αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό, id est, Cuius conceptum in semet revolvitur. Qua oratione summa coniunctio civium significatur. Glossae etiam veteres σύγκτησιν interpretantur massam ut in feudis docui: quod quidem massae nomen in ea significatione etiam imperatores, *Leo* et *Anthemius*, usurparunt un *No. de bonis vacantibus*. Ut communi, inquirunt, iure *Cestiana* massa, de qua quaeritur, praedictae dominae, illustri foeminae, restituatur.“ *Homburgk* addit: „σύγκτησιν multa praedia vicina esse notat *Gothofr.* ad dictam l. 34.“

82) *Cui. Beck. Os.* παραπέμψει.

83) Cod. αὐτῶν, unde *Heimb.* coniecit αὐτοῦ. *Cui. Beck. Os.* αὐτοῦ.

84) Cod. κακείνοι. *Cuj. H².* κακείνοι.

85) *Cui. Beck. Os.* ἴσον.

86) *Cui.* χωρίον ἢ ἀγρὸν ἢ γήδια, quae lectio confirmatur *Edictis Praefectorum Praetorio infra edendis (Ed. 1).*

87) Cod. σύγκτησιν τινά. Quod retinuit *Heimb.*

88) Sic. *Heimb.* Cod. διαδοχ', quod secundum vulgarem abbreviandi rationem non potest legi διαδόχων, sed quid significet, nescio. *Cui.* ut et *Edicta* a nobis infra edenda: παρὰ τῶν διαδόχων, quod fortassis praestat.

ποιηθὲν εἰς ἀπορίαν ἐλάσει⁸⁹⁾ ὥστε χάραν⁹⁰⁾ γενέσθαι τῇ τῶν ἀπόρων ἐπιβολῇ, οὔτε ἅμα πᾶσι τοῖς προκτησαμένοις οὔτε παρὰ τὴν τῆς διαδοχῆς τάξιν ἐπάγεσθαι τὸ βᾶρος τῆς τῶν ὁμοδούλων ἀπορίας κελεύομεν, ἀλλὰ πρότερον μὲν τὸν παρὰ⁹¹⁾ τῶν ἐκείνου παίδων ἢ διαδόχων ἐξωτικῶν τοῦτο κτησάμενον⁹²⁾, ὃ νῦν εἰς ἀπορίαν ἤλασε⁹³⁾, καὶ τὴν ἀκίνητον⁹⁴⁾ αὐτοῦ περιουσίαν τὴν ἐπιβολῇ δέχεσθαι· ἀπόρου δὲ τούτου φανέντος καὶ τῆς οὔσης αὐτῷ κτήσεως⁹⁵⁾, ἐπὶ τοὺς εἰς αὐτὸν παραπέμψαντας φέρεσθαι τὸ βᾶρος· εἰ δὲ μήτε αἱ τούτων κτήσεις πρὸς τὴν ἐπιφορὰν τῆς συντελείας ἀρκέσουσι⁹⁶⁾, τότε ταύτην ἐπὶ τὸν πρῶτον κύριον, τὸν εἰς τοὺς παῖδας⁹⁷⁾ ἢ τοὺς ἐξωτικούς τοῦτο παραπέμψαντα τὴν ἀρχὴν, καὶ τὴν ἀκίνητον κτήσιν, εἰ⁹⁸⁾ τοῦτο ἔχοιτο ἢ ἐκείνου περιουσία, ἐπανίεναι, οὔτω τε⁹⁹⁾ ἐκ τῆς τῶν¹⁰⁰⁾ ἀπάντων ἀπορίας εἰς τὸν παρὰ τοῦ πρώτου δεσπότη τοῦ χωρίου ἢ τὸν ἀγρὸν ἢ τὰ γήδια ὠνησάμενον¹⁾ τὴν ἀρχὴν ἢ²⁾ καθ' οἰονδήποτε³⁾ νόμιμον αἰτίαν παρειληφότα. ταῦτόν δ' ἄν⁴⁾ εἴη λέγειν, κἄν εἰ πολλὰ μεταξὺ τυγχάνοιεν διαδοχαὶ οὔσαι· ἕως γὰρ ἂν ὁ προσεχέστερος εὐπορος εἴη, οὐδὲν ἐνοχλεῖσθαι τοὺς ἐν πρεσβυτέροις χρόνοις τὰς κτήσεις ἐσχληκότητας ἢ τὰς ἐκείνων οὐσίας προσήκει. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως διατετάχθη. τὰς δὲ γε⁵⁾ τῶν ἀπόρων ἐπιβολὰς τοῖς⁶⁾ ὅλως⁷⁾ ἐπαχθεῖσι⁸⁾, πολλοῖς οὐσι καὶ τὴν αὐτὴν ἐπέχουσι τάξιν ἢ καὶ ὀλίγοις, ἀναλόγως τῆς οὔσης παρ' αὐτοῖς⁹⁾ ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας εὐπόρου κτήσεως καθ' οἰονδήποτε τρόπον¹⁰⁾

tem redactum sit, ut locus fiat sterilium adiectioni, neque simul omnibus prioribus possessoribus neque secundum successionis ordinem imponi onus sterilitatis conservorum iubemus, sed prius quidem eum, qui ab illius liberis vel successoribus extraneis acquisiverit id, quod nunc ad sterilitatem redactum est, et immobilem eius substantiam adiectionem pati; sin autem is non idoneus esse apparuerit et quae ei est possessio, ad hos, qui eam illi transmiserint, onus transferri; si vero neque horum possessiones ad adiectionem collationis sufficiant, tunc eam ad primum dominum, qui ad liberos vel extraneos id transmiserit initio, immobilemque possessionem, si eam substantia eius contineat, redire, et sic in omnium istorum inopia ad eum, qui a primo domino praedium vel agrum vel terras comparaverit initio, vel ex qualibet legitima causa acceperit. Idem vero dicendum erit, etiamsi multae intercedant successiones; quamdiu enim proximior idoneus sit, non molestari eos, qui antiquioribus temporibus possessiones habuerunt, eorumve substantias convenit. Atque haec quidem ita sint constituta. Sterilium vero adiectiones his, quibus omnino imponi debent, sive multi sint eodem ordine constituti sive etiam pauci, pro portione fertilis possessionis, quae apud eos ex eadem substantia est quolibet modo, fieri [iubemus], et tunc collationum onus pro istis

89) *Cui. Beck. Os.* ἐλάση.

90) *Cod.* χάραν.

91) *Cod.* τὸν περί. *Cui.* (apud quem τοῦ παρὰ legi perperam auctor est *Heimb.*) et *Edicta* ex *Cod. Bodlei.* mox edenda: τὸν παρὰ, quod etiam habent *Heimb.* et *Os.* — *Hombgk* et *Beck.* τὸ παρὰ, pessime.

92) *Cod.* κτησαμένον.

93) *Cod.* ἤλασ, quod *Heimb.* recte interpretatus est ἤλασε. *Cui.* et *Beck.* ἤλασεν.

94) *Cod.* ἀκίνητον. *Cui.* et *Hombgk* haec verba καὶ τὴν ἀκίνητον αὐτοῦ περιουσίαν a verbo ἤλασε regi credunt. Male.

95) *Κτήσιν Heimb.* vertit *substantiam.* Male. Proprie enim non substantiae, sed possessionibus sterilia adiiciuntur.

96) *H² ἀρέσκουσι. Cui.* (cum quo conveniunt *Edicta* mox edenda) et *Beck.* ἀρκέσωσι.

97) *Cod.* παῖδας.

98) *Cod.* εἰς. Ego interim cum *Cui. Heimb. Beck.* et *Os.* scripsi εἰ, quamquam hunc locum corruptela laborare credam. Nimirum εἰ τοῦτο ἔχοιτο ἢ ἐκείνου περιουσία, hoc sensu: si eam substantia eius contineat, ferri non potest; nam ut ita verti possit, legendum foret: εἰ ταύτην ἔχοι ἢ ἐκείνου περιουσία. Malim: οἷς εἰς τοῦτο ἔχοιτο ἢ ἐκείνου περιουσία. Nempe hoc dicitur, redeundum esse

ad immobilem possessionem primi domini, i. e. *ad eos, a quibus hactenus possideatur eius substantia.*

99) *Cui. Beck. Os.* τε.

100) *Cui.* τῶν non habet. Quod ego praetulerim.

1) *Cod.* ὠνησαμένων.

2) *Cod.* ἢ.

3) *Heimbach* apud *Cui.* οἰονδήποτε legi auctor est, quamquam in mea editione aperte οἰονδήποτε scriptum est. Nimirum οἰονδ., siquidem in quibusdam editionibus *Cuiacii* legitur, typhothetae σφάλμα est, nec ullo modo defendi potest. Tamen *Beck* et *Os.* οἰονδ. receperunt. Nempe quandoque bonus dormitat *Homerus!*

4) *Cui.* δὲ ἄν. Ita etiam *Beck. Os.*

5) *Cod.* videtur simpliciter habere δέ.

6) *Cui.* οἷς, in mea editione οἷς. *Beck.* οἷς.

7) Verbum ὅλως *Hombgk* et *Beck* in versione omittunt. *Heimb.* male reddit: „in totum.“ *Os.* rectum vidit.

8) *Cod.* ἐπαχθεῖσι, *Cui.* ὑπαχθεῖεν, ut *Heimb.* auctor est, vel ὑπάχθειεν, ut in mea editione est. *Beck.* ὑπαχθεῖεν.

9) *Cui.* αὐτῶν. Ita etiam *Beck.*

10) Haec verba καθ' οἰονδήποτε τρόπον *Hombgk* et *Beck* vertunt quocumque modo, *Heimb.* et *Os.* omnimodo, omnes autem cum γίνεσθαι perperam coniungunt, quum ad οὔσης pertineat.

γίνεσθαι¹¹⁾ καὶ τηνικαῦτα τὸ τῶν συντελειῶν¹²⁾ βάρος ὑπὲρ τούτων αὐτοῖς ἐπάγεσθαι, ἡνίκα καὶ τῆν¹³⁾ ἄπορον αὐτοῖς¹⁴⁾ κτήσιν ἀναλόγως παραδοθῆναι συμβαίη¹⁵⁾, ἢ ὅτε πρὸς τὸ παραλαβεῖν ταύτην αὐτοῦς ἀπαγορεύσειαν¹⁶⁾· πρὸ τούτου¹⁷⁾ οὐδὲ¹⁸⁾ δίκαιόν ἐστίν¹⁹⁾ τινὰ ταῖς ὑπὲρ τούτων συντελείαις βαρύνεσθαι. ὥστε πρόνοιαν τὴν σὴν λαμπρότητα ποιήσασθαι δεῖ ταῦτα κατὰ τοῦτον²⁰⁾ τὸν τρόπον ἐξετάζεσθαι τε καὶ προῖέναι. εἰ γὰρ μὴ ταῦτα παραφυλαχθεῖη, καθά²¹⁾ διωρίσαμεν, ἴσθι ποιήν ἅμα τῇ πειθομένη σοι²²⁾ τάξει ἀνά δέκα χρουσίου λίτρας²³⁾ καταθήσων²⁴⁾, ἢ²⁵⁾ ἐτέρᾳ, ὡς εἰκός, ἐπιτιμήσει μείζονι περιπεσούμενος, οὐδὲν ἦττον τῶν²⁶⁾ παρ' ἡμῶν²⁷⁾ διωρισμένων καὶ οὕτως²⁸⁾ κρατεῖν ὀφειλότων. ταύτης γὰρ ἔνεκα τῆς αἰτίας καὶ νικομήδης ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀπέσταλται²⁹⁾ τάξεως³⁰⁾.

imponi iis, quum etiam sterilem possessionem iis pro parte competente tradi contigerit, vel quum, ut eam accipiant, ipsis renuntiatum sit: ante id tempus enim minime aequum est, aliquem collationibus pro istis onerari. Itaque prospicere claritas tua debet, ut illa hoc modo examinentur et procedant. Nam si haec non observata fuerint secundum ea, quae definivimus, multam una cum officio tibi subiecto decem auri librarum solves, vel alii, si par est, maiori poenae subiacebis, ita ut nihilominus haec, quae a nobis definita sunt, vel sic obtinere debeant. Et ob hanc quidem causam etiam Nicomedes ex nostro delegatus est officio.

11) Videtur aliquid excidisse, veluti *κελεύομεν*, vel *προστάτομεν*.

12) Cod. *συντελιῶν*, quod ex *Cui.* recte emendavit *Heimb.*

13) *Cui.* *τόν*, quod incogitanter etiam recepit *Beck.*

14) *Cui.* *αὐτοῖς* secundum *Heimb.* Sed in editione, qua utor, est *αὐτοῖς*, *Beck* *αὐτοῖς*. — Caeterum nota hinc, non tantum onus collationum adiici, sed et ipsam terram, quae ad sterilitatem redacta est, iis, quibus adiicitur, tradi.

15) *Cui.* *συμβαίνει*, quod habet etiam *Beck.*

16) *Beck* totum hunc locum sic vertit: „et tunc ipsis tributorum onus pro illis imponatur, quoniam ipsis et sterilem possessionem secundum proportionem tradi contigit, qua eam accipere ipsos prohibuerunt.“ Quam versionem omni sensu carere nemo est, quin videat. — Verba: ἢ ὅτε πρὸς τὸ παραλαβεῖν ταύτην αὐτοῦς ἀπαγορεύσειαν *Homb. gk* vertit: „vel (sc. quando) eam accipere ipsos prohibuerunt.“ Sed cur et quomodo prohiberi possint, quo minus sterilem possessionem accipiant, plane non intelligitur: et ἀπαγορεύειν πρὸς τι non potest significare: prohibere *ab* aliqua re. Itaque reiecta *Homb. gkii* versione *Heimb.* (quem *Os.* sequitur) vertit: „aut quum se eam accepturos negaverint.“ Sed tunc scribi debuisset: ὅτε παραλαβεῖν ταύτην αὐτοῖ ἀπαγορεύσειαν, nec ἀπαγορεύειν πρὸς τι verti potest: repudiare aliquid. Quare novam interpretationem equidem proponere ausus sum. Nimirum verbum ἀπαγορεύειν non tantum interdicendi i. e. prohibendi, vel renuntiandi i. e. repudiandi significationem habet, sed quemadmodum *interdicere* et *renuntiare* aliquando apud latinos scriptores accipitur pro *edicere* et *enuntiare*, ita etiam graecum ἀπαγορεύειν hoc sensu renuntiare significat. Itaque verba illa sic vertenda sunt: „vel quum, ut eam accipiant, ipsis renuntiaverint,“ sc. peraequatores. Quamquam non diffiteor, ἀπαγορεύειν πρὸς τι proprie significare: defatigari, ut etiam sic verba illa accipi possint: „vel quum accipiendis sterilibus possessionibus defatigati sint, ut amplius eas accipere nolint.“ Utut veritas, sensus totius loci hic est: Qui adiectionem patiuntur, tributa solvunt, ex quo iis sterilis possessio *tradita vel certe oblata sit*.

17) H¹ πρὸς τούτω, H² *Cui.* et reliqui: πρὸς τούτο. Sed utrumque ineptum est: legendum πρὸ τούτου, quod etiam suadent Edicta, quae infra ex Cod. Bodleiano edam.

18) *Cui.* οὐδέν. Sic etiam *Beck.*

19) *Cui.* ἐστὶ. *Beck.* *Os.* ἐστί.

20) *Cui.* τούτω teste *Heimb.* Editio Nivelliana τούτον habet.

21) *Cui.* *Beck.* καθ' ἄ.

22) Cod. σοι.

23) *Cui.* *Beck.* *Os.* λιτρῶν.

24) Cod. καταθήσαν. — ἴσθι καταθήσαν... περιπεσούμενος equidem verti: solves ... subiacebis, ita ut ἴσθι ab εἰμί derivarem. Reliqui ἴσθι ab οἶδα descendere putant, et vertunt: *Scito* etc.

25) *Cui.* ἢ καί, et sic etiam *Beck.* Non male.

26) *Cui.* τῶν non habet auctore *Heimb.* Sed in mea editione τῶν adest.

27) Cod. ἡμῖν.

28) Apud *Cui.* ὅτως scribi dicit *Heimb.* Editio, qua utor, habet οὕτως

29) De inspectoribus etc. rei tributariae inspiciendae causa missis cf. *Gothofred.* ad l. 31 C. Th. de annona et tributis 11, 1 et ad lib. XIII tit. 11 eiusdem Th. Codicis.

30) Subscriptio deest: quo tempore haec forma data sit, diximus supra not. 65. — Quod ad adiectiones attinet, de qua haec forma agit, consulendus est *Cuiacius* Obs. IV, 30 et in Exposit. Nov. 17 et 128, *Jac. Gothofredus* ad l. 2 C. Th. de senat. et de glebali 6, 2 (ed. *Ritter* tom. II p. 23) et ad l. 4 C. Th. de locat. fundi iur. emphyt. 10, 3 (ibid. tom. III p. 432) et ad l. 4. 31 C. Th. de annona et tribut. 11, 1 (ib. tom. IV p. 10. 43) et ad l. ult. C. Th. de censorib. 13, 10 (ib. tom. V p. 153), *Alemannus* in notis ad Procopii Histor. arcanam ed. Paris. p. 163, *Ducange* s. v., et *Homb. gkiius* ad Nov. 128 cap. 7. — Caeterum adscribere visum est *Cuiacii* expositionem ad hanc Novellam, tum ob ipsam eius auctoritatem tum quod in antiquioribus editionibus Corporis iuris versionis instar fuit. Est autem haec: „Haec est *περι ἐπιβολῶν*. Si defunctus iusta ex causa fundum aut territorium aut compossessionem alienaverit et moriens

ρξζ'. Γενικός μέγιστος τύπος περι τοῦ πῶς δεῖ στέλλεσθαι ἐπὶ νομῆς βάσσου τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου³¹).

Φλάβιος κομίτας³²) θεόδωρος βάσσο³³) ὁ μεγαλοπρεπέστατος ἑπαρχος τῶν ἱερῶν πραιτωρίων λέγει³⁴).

Τὰ μὲν ἄλλα ὅσα διετυπώθη παρὰ³⁵) τῶν ἡμετέρων θρόνων καὶ ἐν κοιναῖς δηλοῦνται³⁶) γράμμασιν ἢ καὶ ἄλλοις γενικοῖς τύποις τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς, ἢ περὶ τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων καὶ τάξεων καὶ ὅλων ἀπαιτητῶν διαλεγόμενοις, καθ' ὃν αὐτοὺς δεῖο τρόπον τοῖς ὑπηκόοις προσφέρεσθαι, ἢ περὶ τῆς τῶν ὑπηκόων αὐτῶν ἐν τοῖς συναλλαγμασιν ὀρθότητος³⁷) καὶ τῆς περὶ τὰς εὐσεβεῖς εἰσφορὰς εὐγνωμοσύνης, τὴν ἑαυτῶν ἔχειν ἰσχὺν

CLXVII. Generalis maxima forma, quomodo debeat mitti in possessionem, Bassi gloriosissimi Praefecti.

Flavius Comitas Theodorus Bassus magnificentissimus praefectus sacrorum praetoriorum dicit:

Caetera quidem, quae statuta sunt a nostris thronis et in communibus apparent literis aliisve generalibus formis nostri magistratus, quae vel de provincialibus magistratibus et cohortibus et simpliciter exactoribus tractant, quemadmodum, eos oporteat cum subditis agere, vel de bona fide a subditis ipsis in contractibus observanda et de sacris illationibus devota mente inferendis, robur suum obtinere volumus etiam ex praesenti

residua bona liberis vel extraneis heredibus reliquerit, qui ex eis similiter praedia quaedam alienaverint, ex quibus possidente emptore aliquod forte postea defecerit, ita ut locus sit ἐπιβολῇ, quam praedia sustinent, quae sunt ex eadem substantia et origine. l. 10 et 12 C. de om. agro. deser. ut ne defecti vel deserti praedii onus irrogetur simul eiusdem substantiae praediis omnibus, sed caeteris primum praediis quae possidet is qui ea emit a liberis vel extraneis heredibus defuncti: vel, si hic idoneus non sit, heredibus defuncti, id est, praediis quae possident heredes defuncti ex eadem substantia: aut, si forte haec etiam non sufficiant publicae collationi, tum ut onus transferatur ad alia defuncti bona, quae ad alios quam ad heredes pervenerunt. Ad eum igitur, qui fundum aut compossessionem a defuncto emit, ut posuimus initio. Idemque dicendum est, si ea praedia per plures successiones transierint. Quamdiu enim proximiores sive posteriores possessores idonei sunt, ἐπιβολῇ antiquioribus non irrogatur, id est, defecta praedia, eorumque tributa antiquiores possessores non agnoscunt: quod si eiusdem gradus et ordinis plures sint possessores quibus iniungi ἐπιβολῇ oporteat, ut inter eos oneris divisio non fiat ex aequo, sed pro rata fertiliū bonorum quae possident ex eadem substantia. Haec est fere sententia huius consitutionis."

31) Inscriptio Γενικός (sive, ut in Cod. est: ἐνικός) — ὑπάρχου in Cod. ponitur post haec: Φλάβιος-λέγουσιν. Sed id per errorem factum esse, docet index Novellarum initio eiusdem Cod. nec non Codicis Laurentiani collocatus, ubi Nov. 167 recensetur tamquam γενικός μέγιστος τύπος περι τοῦ πῶς δεῖ στέλλεσθαι ἐπὶ νομῆς βάσσου ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου. Index Novellarum, qui Theodori Breviario praemissus est, sic habet: ρξζ'. Γενικός τύπος περι νομῆς γραφεῖς βάσσω πῶ ἐνδοξοτάτω. — Index Reginae: ρξζ'. γενικός τύπος περι νομῆς πῶς δεῖ στέλλεσθαι εἰς αὐτήν, βασσου τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπ ... (Heimbachio teste post ὑπ lacuna est in Codice, qui solus Indicem Reginae continet. Quamquam Cuiacius, qui rubricam illam ex eodem Indice, — non ex Basilicis, quod Bienerus Gesch. d. Novv. p. 102 voluit, — cognitam habuit, ibi ὑπάρχου legi auctor est.) Verba βάσσου τοῦ ἐνδοξοτάτου ὑπάρχου Bechkius, Cuiaciana cum Heimbachianis miscens, inepte vertit: Bassi gloriosissimi Consulis.

ciana cum Heimbachianis miscens, inepte vertit: Bassi gloriosissimi Consulis.

32) Heimb. notat: „Der Name Comitas ist mir verdächtig, weil er weder in der römischen, noch in der byzantinischen Geschichte vorkommt. Zudem hat die Handschrift statt des Jota das gewöhnliche Zeichen für ev in Handschriften. (?) Ich lese also Κομέντας. Der Name Κομηντιολος ist unter Mauricius sehr bekannt. Und dieser muss das Diminutiv eines andern kürzeren Namens sein ...“ Sed non video, cur quicquam mutandum sit. Κομητᾶς poeta in Anthologia occurrit: cf. edit. Jacobs tom. XIII p. 873.

33) Cod. κάσσο, quod Heimb. in βάσσο mutandum esse vidit, propter inscriptionem et indicum rubricas not. 31 laudatas. Scilicet κ et β, quum per literam, quae latinae literae u similis est, in Codicibus MSS. fere scribantur, passim a librariis permutantur.

34) Cod.: οἱ μεγαλοπρεπέστατοι ἑπαρχοὶ — λέγουσιν. Heimb. ad haec notat: „Ist Bassus nach den angegebenen Quellen (cf. not. 31) als alleiniger Verfasser anzuerkennen (wozu der nur einmal gebrauchte Name Flavius recht gut passt), so kann es keinem Zweifel unterliegen, dass die folgenden Worte: οἱ μεγαλοπρεπέστατοι — λέγουσιν, so zu emendiren sind: ὁ μεγαλοπρεπέστατος ἑπαρχος τῶν ἱερῶν πραιτωρίων λέγει. Ein Fehler, welcher gewiss nur durch falsche Auflösung von Abbreviaturen entstanden ist.“ Heimbachii coniecturam omnino probandam esse censeo, nisi quis credat scribendum esse: ὁ μεγαλοπρεπέστατος ἑπαρχος τῶν ἱερῶν πραιτωρίων ... λέγουσιν, i. e. nomina quaedam, fortasse principum officii, excidisse existimet. Quod autem Beckio placuit et ab Os. receptum est, nimirum ut scribatur Φλάβιος κομίτας, θεόδωρος, βάσσο, hoc falsum imo falsissimum esse, nemo est quin sentiat. — Caeterum λέγει vertit: dicit, non edicit, quod Heimbachio placuit. Nam dicere his temporibus solenne est.

35) Cod. περι.

36) Sic in Cod. legitur teste Mai. — Heimb. δοκοῦντα habet, quod ferri nullo modo poterat.

37) Cod. οἰθότητες. — In his verbis vertendis sequutus sum dicendi rationem a Cassiodoro passim usurpatam.

βουλόμεθα καὶ ἐκ τῆς παρουσίας ἡμῶν προστάξεως. ἐκεῖνο δὲ σαφέστερον ἔτι προσδιορίσασθαι δεῖν ἔγνωμεν³⁸). εἰ³⁹) γὰρ τις ἀκινήτου τινὸς ἀντιλαβέσθαι σπουδάζων ἀρχικῶς ψήφους πορίσοιτο, ἐπὶ μὲν τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως ἀρκέσει τυχὸν ἢ τάξις τὴν σχολὴν μαρτυροῦσα τῆς τῶν πραγμάτων τούτων νομῆς⁴⁰), εἰ⁴¹) καὶ τῶν γειτόνων⁴²) ἢ αὐτῇ τάξις λέγει⁴³) μαθεῖν, ὡς οὐδεὶς τῶν πραγμάτων τούτων⁴⁴) ἐπιλέληπται⁴⁵): ἐπὶ δὲ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένων ὑπὸ⁴⁶) τοῖς τῶν τόπων ἐκδίκους ὑπομνήματα, ἃ παρπλησίως ταυτὸ τοῦτο πράττονται⁴⁷), δεήσει⁴⁸) συνίστασθαι, μαρτυρίας⁴⁹) μὲν⁵⁰) ἔχοντα τῶν γειτόνων, τηνικαῦτα δὲ ἄδειαν παρεχόμενα τοῖς⁵¹) τὰς ψήφους ἠτηκόσι τὰ πράγματα κατασχέειν. καὶ τοῖς μέλλουσι δὲ ἐκ συναλλαγμάτων τινῶν πράγμα⁵²) λαμβάνειν καὶ νομὴν τοιαύτην ἢ δεσποτείαν ὑπὸ τὴν ἐαυτῶν ποιῆσθαι κατοχήν, ἀναγκαίως τὰς τῶν ἐκδίκων⁵³) ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μαρτυρίας νομίζομεν, ὥστε ὑπομνημάτων συνισταμένων ὑπ' αὐτοῖς δηλοῦσθαι τὴν παράδοσιν, εἴτε ἐπιστάλματα τύχοι γραφέντα φροντισταῖς⁵⁴), εἴτε ἐπισταλμάτων χωρὶς ἢ παρά-

nostra praeceptione. Illud autem clarius iam definiri debere cognovimus. Nimirum si quis rem immobilem apprehendere cupiens decreta iudicis acceperit, in hac quidem felici civitate sufficet testimonium forte officii, vacuum earum rerum possessionem esse dicentis, si etiam a vicinis officium sese dicat audivisse, neminem in earum rerum detentione esse; in his autem, quae in provinciis sitae sunt, sub defensoribus locorum acta, quae similiter id ipsum faciant, debebunt confici, ita ut quidem testimonia vicinorum contineant, tunc autem his, qui decreta impetraverunt, veniam rerum apprehendendarum concedant. Sed et his, qui ex contractibus quibusdam rem accipere et eiusmodi possessionem vel dominium in suam detentionem redigere volunt, necessaria defensorum in provinciis testimonia esse censemus, hoc modo, ut actorum sub iis confectione manifestetur traditio, sive forte mandata scripta sint ad curatores, sive absque man-

38) Cod. ἔγνωμεν.

39) Hinc (εἰ τις) incipit ea pars huius Novellae, quam *Cui.* ex Basilicis edidit.

40) *Cui.* νομῆς τούτων.

41) Cod. et reliqui omnes ἢ. Sed ἢ καὶ — λέγει sensum non habet. Itaque legendum *εἰ* pro ἢ, ut etiam habent Edicta mox edenda.

42) Cod. γειτόνων.

43) *Cui.* λέγει. Cod. *λε*, quae abbreviatio similiter λέγει significat. *Heimb. Os.* λέγουσα scribunt ex coniectura; id quod sane faciendum iis erat, quum paulo ante vitiosum ἢ servassent.

44) *Cui.* et *Beck* τούτων non habent.

45) *Cui.* et *Beck* ἐπιλέλειπται. Sede hoc quum non satis aptum sit, malui cum Cod. et *Heimb. Os.* ἐπιλέληπται ponere, quamquam insolitum sit, et potius scribendum fuisset: ἐπείληπται. Male autem *Heimb.* vertit: „neminem earum possessionem desiderasse.“

46) *Homb. Beck* vertunt: a defensoribus. *Heimb.* et *Os.* ambiguo sermone utentes: auctoritate defensorum. Sed ὑπὸ cum dativo significat *sub*: itaque vertendum: *sub defensoribus*. Nec credas forte *παρὰ* pro ὑπὸ legendum esse: nam paulo post iterum occurrit ὑπομνημάτων συνισταμένων ὑπ' αὐτοῖς.

47) Cod. πράττοντα. *Heimb.* notat: „Will man diess behalten, so lese man statt ἃ vielmehr τὸν.“ Male: ut enim πράττοντα legi possit, vix alio opus est, quam ut ἃ deleatur. Sed πράττονται omnino praefendum est.

48) *Cui.* δεῖ. Sic et *Beck*.

49) *Cui.* *Beck.* μαρτυρίαν.

50) Hoc μὲν, quod nam an in Cod. habeatur, dubitasse videtur *Heimb.*, firmatur lectione, quam *Cui.* ex Basil. ex-

hibuit et quam Edicta a nobis mox edenda praestant. Sed quod mox in Cod. et apud *Cuij.* παρέχόμεν scriptum est, hoc emendatione indiget; haec enim verba: μαρτυρίας μὲν ἔχοντα et illa τηνικαῦτα δὲ ἄδειαν κ. τ. λ. invicem iungenda esse, usus particularum μὲν, δέ significat. Itaque παρεχόμενα reposui ex Edictis infra a me edendis. Sensus hic est: Constantinopoli sufficit testimonium officii, in provinciis autem opus est testimonio non solum defensoris, sed etiam vicinorum.

51) Articulus τοῖς deest apud *Cui.* *Beck. Os.*

52) Edicta mox edenda πράγματα legunt: non male.

53) Verbum ἐκδίκων operarum vitio, ut videtur, apud *Beck.* deest: eius tamen vestigia pressit *Os.*

54) Sic *Cui.* et *Beck.* Cod. γράμματα φροντιστεῖν, *Heimb.*, quem *Os.* sequitur, coniecit: γράμματα φροντιστῶν, rationem addens: „das zweite Substantiv ist Apposition des erstere.“ Sed tunc verbum τύχοι vertendum esset: *adsit*, id quod nullo modo fieri potest. Itaque Basilicorum lectio recipienda est, quam etiam confirmant quodammodo Edicta inferius edenda. — Caeterum interpretes omnes totum hunc locum pessime tractaverunt: ἐπιστάλματα γραφέντα φροντισταῖς (sive ἐπιστ. γράμματα φροντιστῶν) interpretantur *epistolas sive mandata a curatoribus scripta*: verba autem προσόντος ἐνταῦθα τοῦ κ. τ. λ. sic vertunt: *addito ibi (?) hoc*, vel: *in quo et illud observetur*. Sed sensus, ut iam Cuiacius vidit, hic est: Si quis Constantinopoli degens possessionem in provinciis habeat, eamque mandatis ad colonos vel administratores directis alteri tradi iusserit, non solum acta super traditione apud defensorem loci conficienda sunt, sed etiam mandatis ipsis haec clausula inserenda est, ut coloni vel curatores sive administratores novum dominum agnoscant et hoc se iussu prioris domini facere apud

δοσις μέλλοι⁵⁵) γίνεσθαι, προσόντος ένταύθα του και τους γεωργούς η⁵⁶) φροντιστάς χρῆναι συνολογοειν επί των ύπομνημάτων, ώς τον έτερον⁵⁷) ειδοειν νομέα και δεσπότην και τη του παραδόντος ακολουθήσαιεν⁵⁸) γνώμη τουτο αυτοίς⁵⁹) επιτρέψαντος. ένθα δέ αν έκδικος μη παρή, τον λαμπρότατον της έπαρχίας άρχοντα τα τοιαύτα συνιστάν⁶⁰) ύπομνήματα προστάττομεν, η τον όσιώτατον⁶¹) της πόλεως ιερέα, ύφ' ην η κτήσις έστιν⁶²) ύπερ ης τα τοιαύτα πράττεται, ει πολλῶ τυχόν ο της έπαρχίας ήγούμενος άπολείποιο⁶³) των τόπων, έν οίς η παράδοσις γίνεται. έν δε⁶⁴) τη βασιλίδι ταύτη πόλει και τους καλουμένους έκβιβασιμούς και τα ύπερ των παραδόσεων⁶⁵) συνιστάμενα έκμαρτύρια⁶⁶) ροπήν ικανήν διδόναι τοίς παρειληφόσιν⁶⁷) ήγούμεθα. προστάττομεν⁶⁸) τοίνυν τη σή μεγαλοπρεπεία και τη πειθομένη σοι τάξει και πάσι τοίς κατά την ίθυνομένην ύπό σου χώραν διαιτωμένοις πάντων έφεξής⁶⁹) έπιμελήσασθαι των παρεγγυησαμένων⁷⁰) όμοίως⁷¹).

ρξη'.⁷²) –

Προστάττομεν κήνσφ ήγουν άπογραφη χωρία

acta profiteantur. Sin autem sine mandatis, i. e. a praesentibus, traditio celebretur, acta tamen apud defensorum cum vicinorum attestationibus conficienda sunt.

55) *Cui.* et *Beck.* μέλλει.

56) *Cui.* et *Beck.* ητοι. Legendum existimo: η τούς.

57) *Cui.* et *Beck.* νεότερον. Haud male: confirmatur etiam Edictis infra edendis.

58) Ita *Cui.* et *Beck.* et Edicta, quae mox edam. Cod. ακολουθήσειε, quod *Heimb.* in ακολουθήσαιεν, mutare voluit. *Os.*: ακολουθήσαιεν (sic).

59) *Cui.* *Beck.* αυτώ. Perperam.

60) *Cui.* Η² συνιστάν.

61) Cod. όσιώτ.

62) *Cui.* *Beck.* κτήσις έστιν.

63) *Cui.* *Beck.* άπολείποιο.

64) Cod. έν τε, quod probant *Heimb.* et *Os.* Sed rectius *Cui.* et *Beck.*: έν δε. Opponitur enim urbs regia provinciae: ibi ambagibus, quibus in provinciis, minime opus est.

65) *Cui.* *Beck.* της παραδόσεως.

66) Cod. haec verba abbreviata habet (cf. Η²), sed ita ut potius συνισταμένην μαρτυρίαν, quam cum *Cui.* συνιστάμενα έκμαρτύρια, legi posse videantur. Si illud praeferas, scribendum erit: την ύπερ κ. τ. λ.

67) Edicta mox edenda ex Cod. Bodleiano habent: προλαβούσιν. Itaque legendum fortasse hoc loco: προειληφόσιν, ut sensus sit, hos, qui ante hoc edictum alio modo possessionem accepissent, securos esse.

68) Haec verba προστάττομεν — όμοίως rursus apud *Cui.* desunt.

69) Cod. έφ' έξής.

70) *Heimbachio* (quem *Os.* sequitur) οί παρεγγυησάμενοι

datis traditio facienda sit; illo casu (mandatis) adiiciendo, etiam colonos vel curatores debere apud acta confiteri, quod alterum agnoverint possessorem et dominum, et tradentis voluntati obtemperaverint, qui hoc ipsis permiserit. Sicubi vero defensor non sit praesens, clarissimum provinciae praesidem huiusmodi acta conficere praecipimus, vel sanctissimum sacerdotem civitatis, sub qua sita est possessio de qua haec acta conficiuntur, si forte provinciae praeses longe ab iis locis absit, ubi traditio celebratur. In hac vero regia urbe executiones, quae vocantur, et quae super traditionibus scribuntur testimonia, idoneam auctoritatem accipientibus praebere arbitramur. Praecipimus igitur magnificentiae tuae et officio tibi subiecto et cunctis in provincia a te gubernata degentibus, omnium, quae imperata sunt, deinceps similiter curam habere.

CLXVIII.

Praecipimus, ut in censum sive descriptionem

esse videntur, qui traditiones rerum peragunt (?). Sed non de personis παρεγγυησάμενοις hoc loco sermo est, sed magistratus, officia et subditi omnes τα παρεγγυησάμενα, i. e. adhortationes et praeceptiones, quas haec forma continet, observare iubentur.

71) Subscriptio desideratur. Tempus, quo haec forma data sit, *Heimb.* sic definit: „*Sie ist gewiss jünger, als [Nov.] 166 .... BASSUS, ihr Verfasser, war praef. pr. nach dem ersten Jahrzehnte der Justinianischen Regierung.*“ — *Cuiacii* Expositio Nov. 167: „Hoc quod vult, breviter ut dicam et summotenus, ex sententia iudicis non recte apprehenditur nisi possessio vacua, et quam in urbe quidem vacuam esse executorum testimonia adseverent, in provinciis acta defensorum plebis vicinorum testimonio confirmata. Et similiter ex contractu in provinciis quoties quis ingredi possessionem desiderat, acta apud defensores civitatum fieri debent traditae possessionis, simulac consentientium voluntati tradentis novoque domino colonorum vel actorum possessionis. Si non sit copia defensoris, apud praesidem: vel etiam, si hic longe absit ab eo loco quo traditio fit apud episcopum.“ — Caeterum conferantur, quae de gestis super traditione factis exponit *de Savigny Gesh. d. RRs. im Mittelalter* tom. I p. 110 et 344 sqq. (ed. II). Noli tamen *epistulas traditionis*, de quibus hoc loco sermo est, et *έπιστάματα*, de quibus supra dixi, invicem confundere.

72) Rubricam sive inscriptionem huius Novellae index Codicis Laurent. et Bonon. simpliciter sic efferunt: *περι επιβολών*. Index Reginae autem habet: *ρξη'. έπαρχικός τύπος περι όμοδούλων*. Denique index Breviarium Theodori

φέρεσθαι μόνον οὐ μὲν^{72a)} οἰκίας ἢ ἄλλα πράγματα. ἢ δὲ ἐπιφορὰ⁷³⁾ ὁμοκλήνσοις γίνεται. φυλάξει δὲ τοῦτο ὁ τοῦ ἔθνους ἡγούμενος καὶ ἡ πειθουμένη αὐτῷ τάξις καὶ οἱ πράκτορες τῶν δημοσίων εἰσφορῶν, ἀνά τριάκοντα χρυσίου λιτρῶν ὑφορώμενοι ποινήν. ταύτη τῇ ψήφῳ⁷⁴⁾ καὶ νῦν ἀκολουθοῦντες γενικοὺς ποιούμεθα τύπους, ὥστε μηδένα διδόναι ὑπὲρ ὁμοδούλων ἢ ὁμοκλήνσεων ἐπιβολῆν⁷⁵⁾ ἐπὶ οἰκίαις ἢ ἄρτοις πολιτικοῖς ἢ ἐτέρωτινὶ μὴ ἐγγεγραμμένῳ τῷ κήσῳ. ταῦτα φυλαττέσθω, ταῦτα πέρατι παραδιδόσθω, τῶν παραβαινόντων αὐτὰ ποινήν δέκα χρυσίου λιτρῶν κατατιθέντων, καὶ κατὰ τῆς ἐαυτῶν οὐσίας οὐ μετρίαν ἐπιφερόντων ζημίαν. οἱ γὰρ διὰ ταῦτα ἀδικούμενοι ἔξουσι κατὰ τῶν παραβαινόντων καὶ τῶν ἐκείνους κληρονομοῦντων καὶ πραγμάτων αὐτῶν ἀγωγὴν ὑπὲρ τοῦ παρὰ τὸν νόμον ὑπομεῖναι ζημίαν, τῶν λαμπροτάτων ἀρχόντων καὶ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτοῖς τάξεων καὶ τῶν ἀπανταχοῦ γῆς ἐκδικῶν τὰ παρ' ἡμῶν γενικῶς διατεταγμένα φυλαττόντων καὶ ὑφορωμένων τὰ ὀρισμένα κατὰ ταῦτὸν ἐπιτίμια⁷⁶⁾.

sic: ρξη'. ἐπαρχικὸς τύπος καταπεμφθεὶς περὶ ὁμοδούλων ἰωάννη τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι κύπρου. — Editiones Corporis iuris plerumque rubricam habent hanc: γενικὸς τύπος περὶ ὁμοδούλων, eamque a *Cui.* prolatam esse auctor est *Heimb.* Sed apud *Cui.* inuenio quidem rubricam ex Indice Reginae desumptam (Obs. VI, 10), non autem hanc, quam ex editoribus Corporis iuris nescio quis proprio Marte effinxisse videtur. — Caeterum hoc, quod edimus fragmentum, non est integra Nov. 168, sed particula eius, quae in Basilica translata et ex Basilicis a

Περὶ ἐπιβολῶν.

Τὰς τῶν ὁμοδούλων ἐπιφορὰς ὁ νόμος οἶδε καὶ τῶν ὁμοκλήνσεων, καὶ τίς ἐστὶν ἡ τοῦτου ἀρχὴ πολλάκις ἐν τοῖς δικαστηρίοις δεδήλωται, καὶ περὶ πραγμάτων ἃ γίνεται ἐν τοῖς κοινοῖς τὰς ἀπογραφὰς ἐχόντων οὐ μόνον τῶν ἀπογεγραμμένων ἢ ἀναγεγράφθαι δυναμένων. ἐπειδὴ τοίνυν τινὲς κατὰ διαφόρους χρόνους παρέβησαν τοῦτο ἀλλοιοτέροις τρόποις καὶ τοὺς ὑποτελεῖς ἐβάρυνον ἡμεῖς οὐ παραλισθήσαμεν οὐδὲ τὸ δοκοῦν τῷ νόμῳ παρελύσαμεν.

72a) Malim οὐ μὴν.

73) *Hombertk* recte notat: „ἐπιφορὰν puto idem esse, quod ἐπιβολή.“ Sede minus recte vertit: *illatio*.

74) Hinc colligendum esse videtur, verbis, quae praecedunt, ψήφον quandam contineri aut anterioris Praefecti Praetorio aut ipsius imperatoris.

75) *Hombertk* (quem *Beck.* et *Os.* sequuntur) haec verba: διδόναι ἐπιβολήν vertit: *adiectionem imponere*. Sed significant dare sive praestare adiectionem, i. e. solvere tributa per adiectionem imposita.

76) *Cuiacius* in expositione huius Novellae sic ait: „Haec est περὶ ὁμοδούλων, id est, de praediis hominibusve prae-

praedia referantur solum, non autem domus vel aliae res. Adiectio autem contributariis fit. Observabit hoc rector gentis et officium ei subiectum et exactores publicarum illationum, triginta librarum auri multam metuentes. Hanc sententiam etiam nunc sequuti generales facimus formas, ut nemo propter conserva vel contributaria adiectionem praestet nomine domuum vel panum civilium vel alius rei censui non inscriptae. Haec observentur, haec effectui tradantur, his, qui ea transgredientur, poenam decem auri librarum soluturis, et substantiae suae non mediocre illaturis damnum. Nam qui ea re laesi sunt, adversus transgredientes et successores eorum et res eorum actionem habebunt propter hoc, quod praeter legem damnum passi sunt, clarissimis praesidibus et officiis, quae ipsis inseruiunt, et defensoribus ubique terrarum constitutis, quae a nobis generaliter disposita sunt, observaturis et statutas simul poenas reformidaturis.

Cuiacio eruta est. Exordium integrae Novellae viri docti sibi invenisse visi sunt in Cod. Bononiensi, qui continet fragmentum, cui inscribitur *περὶ ἐπιβολῶν*, in finem totius Codicis reiectum. Sed equidem supra §. 16 rationes exposui, propter quas haec coniectura improbanda esse videatur. Ne tamen quid deesse dicatur, fragmentum Bononiense *περὶ ἐπιβολῶν* hoc loco subiiciam, recensionem et versionem *Heimbachii*, primi editoris, sequentis. Est autem hoc:

De adiectionibus.

Conservorum adiectiones praediorum lex agnovit et contributariorum, quaeque sit huius rei ratio, saepenumero in iudiciis est manifestatum, et quid fiat de rebus, quae communem censum habent, non tantum de iis, quae iam in censum deductae sunt, vel certe accensitae esse debebant. Quum igitur quidam diversis temporibus hoc neglexissent variis modis, subditosque aggravarent, nos id non praeterivimus, neque, quod legi placet, iacere sivimus.

diorum ratione eidem domino servientibus. His solent accrescere invitis defecta desertave praedia eiusdem substantiae ut diximus Nov. 128 et 166, denique *ἐπιβολή* onus est ὁμοδούλων, ἢ ὁμοκλήνσεων, et irrogatur rusticis praediis tantum. Nam et haec sola referuntur in censum, non annonae civiles, non aedes. Et ideo in tit. Dig. de censibus, agrorum tantum censendorum mentio fit: ac quod est de servis, l. 4 §. in servis. id de rusticis tantum accipio, qui pars agrorum sunt, ut dixi supra No. 7. Sed et quod dicitur de tributo capitis, l. 3 id in agris tantum locum habet, non in urbibus aut metrocemiis, l. 1 C. de cap. civ. l. 8 C. de exact. trib.

§. 18. II. *De collectione τῶν ὑπαρχικῶν τύπων, cuius index in Codice Marciano 179 superest.*

Posteaquam de edictis Praefectorum Praetorio, quae partem collectionis CLXVIII Novellarum efficiunt, satis abundeque diximus, perveniamus nunc ad alterum disputationis nostrae caput.

In Codice Marciano collectionis CLXVIII Novellarum nonnisi priores 162 Novellae descriptae sunt, et post Nov. 162 adnotatio est librarii sive scholiastae cuiusdam, reliquas Novellas in appendice, quae tamen hodie ob defectum Codicis non amplius extat, inferius quaerendas esse significantis. Et de Novellis quidem 166-168 scholiastes ille haec dicit: ἡ δὲ ρξξ' ἐστὶ τύπος α' τῶν ἐπάρχων. — ἡ δὲ ρξξ ἐστὶ τύπος κδ' τῶν ἐπάρχων. — ἡ ρξή ἐστὶ τύπος β' τῶν ἐπάρχων. — Hinc *Bienerus*⁷⁷⁾ iam olim coniecerat, appendice Codicis Marciani, dum integra esset, etiam Collectionem formarum Praefectorum Praetorio comprehensam fuisse.

Bieneri coniectura deinde a *Blumio* corroborata est, qui de indice istius collectionis in Codice Marciano etiamnum superstite *Bienerum* fecit certiore⁷⁸⁾. Hunc indicem ego postea in Delineatione historiae iuris G. R. p. 105-107 edidi ex schedis *Maieri* et *Heimbachii*, quarum illas beneficio *Tafelii*, philologi Tubingensis, has vero ipsius *E. Heimbachii*, viri mihi amicissimi, liberalitate nactus sum. Eundem indicem hac occasione data iterum edam, versione latina et adnotationibus criticis⁷⁹⁾ nunc primum instructum.

Prius autem praefationis causa de Collectione formarum Praefectorum Praetorio, quam Codex Marcianus olim complectebatur, paucis dicam. — Collectio ista formarum sive edictorum exemplaria integra praestitisse videtur. Nam tres illas formas, quas ut supra vidimus, collectio CLXVIII Novellarum integras in se continebat, scholiastes Codicis Marciani modo laudatus in Collectione formarum Praefectoriarum repetitas fuisse indicat, ut proinde et haec collectio integris Praefectorum formis, non decurtatis aut in epitomen contractis, constituisse videatur.

Edicta autem sive formae, quas ea collectio continebat, omnes a Praefectis Praetorio Orientis datae fuisse videntur. Nam secundum rubricas, quas index Codicis Marciani exhibet, Edicta 2. 23. 25-33. 35 a Praefectis Praetorio proposita sunt, et Edicta 1 et 24 aliunde⁸⁰⁾ novimus edicta Praefectorum Praetorio esse; reliqua vero edicta, quorum auctor in indice Codicis Marciani vel omnino non indicatur (Edict. 3-19), vel ita, ut quaeri possit, an Praefectus Praetorio fuerit (Edict. 20-22. 34. 36-39), nihilominus pro Edictis Praefectorum Praetorio habenda sunt propter inscriptionem illius indicis „ἀρχὴ τῶν ὑπαρχικῶν τύπων,“ quippe quae omnes formas ibi enumeratas similiter a Praefectis Praetorio datas esse significet. Praefectos autem, a quibus hae formae emissae sunt, omnes Orienti praefuisse probabile est. Nonnullae enim ad magistratus provinciales, quos sub dispositione Praefectorum Praetorio Orientis fuisse constat, directae sunt, veluti Edict. 27 ad Alexandrum Consularem Ciliciae, ut habet index Marcianus, et Edict. 1 (ut ex inscriptione Nov. CLXVI didicimus) ad Cohortalinum (?) Consularem Lydiae, et Edict. 2 ad Joannem praesidem Cypri (ut indicat Theodori Breviarium); aliae a Praefectis Praetorio datae esse dicuntur, quos aliquando Orienti praefuisse demonstrari potest⁸¹⁾, Illyrico vel Africae Italiaeve non item; denique collectio, de qua agimus, perinde atque collectio CLXVIII Novellarum, cui tamquam appendix in Codice Marciano adiecta fuit, in Oriente et quidem Constanti-nopoli confecta esse videtur; ut vel ideo orientalium dumtaxat Praefectorum formas comprehenderit.

Praediis igitur urbanis aut annonis civilibus non irrogatur agrorum ἐπιβολή, quia nec sunt ὁμόκησσα nec satis est si sint eiusdem originis.“ Caeterum vix opus est, ut moneam, in his, quae *Cuiacius* et alii circa ἐπιβολήν exposuerunt, nonnulla post *Savinii* de re tributaria Romanorum lucubrationes emendatione indigere. — Quod ad quaestionem attinet, quo tempore haec forma data sit, *Heimbachius*, Nov. 168 post Nov. 167 datam esse statuit. Infra tamen demonstratur sum, hanc formam a

Zotico, qui sub Anastasio a. 512 Praefectus Praetorio fuerit, datam esse.

77) *Gesch. der Novellen* p. 101. 119.

78) *Gesch. der Novellen* p. 619 sq.

79) Quod enim ad exegesis attinet, melius ea dabitur ad Edicta, quae deinde ex Cod. Bodleiano edam.

80) Cf. §. 17 inscriptiones Nov. CLXVI et CLXVII.

81) Vide notas ad §. 19.

Temporis, quo hae formae datae sunt, definitio facienda est secundum nomina Praefectorum Praetorio, qui in indice Codicis Marciani formarum, quas ille recenset, auctores esse dicuntur. Inter haec sunt nonnulla, veluti Bassi, Constantini nomina, quae tam antiquioribus quam recentioribus Praefectis Praetorio Orientis indita fuerunt; longe plura autem, quibus Praefecti Praetorio Orientis sub Anastasio, Iustino et Iustiniano, non autem antiquiores, quantum scimus, appellati sunt⁸²⁾. Itaque probanda est *Bieneri*⁸³⁾ coniectura, qui omnes formas indice Marciano enumeratas a Praefectis Praetorio emissas esse statuit, qui sub Anastasio vel Iustino vel Iustiniano Praefectura Orientis functi sint. Quae coniectura etiam eo confirmatur, quod haec Collectio, de qua agimus, post Iustinianum demum confecta esse videtur, quo tempore vix quicquam ex antiquioribus edictis superfuit⁸⁴⁾.

Singulae formae, quas index Codicis Marciani recenset, a quibusdam Praefectis Praetorio datae sint, §. sequenti in notis ad hunc indicem disputabitur. Quae disputatio simul hoc ostendet, in colligendis his formis non magis ordinem chronologicum observatum esse, quam id factum est in collectione CLXVIII Novellarum; sicuti in hac, ita etiam in illa ordo dispositionis plane fortuitus est.

§. 19. *Index collectionis τῶν ὑπαρχικῶν τύπων ex Cod. Marciano 179.*

Tenor Indicis formarum Praefectorum Praetorio, qui extat in Codice Marciano fol. 72 sq., hic est⁸⁵⁾:

Ἄρχη τῶν ὑπαρχικῶν⁸⁶⁾ τύπων.

α'. ἰδικτον περὶ ἐπιβολῶν⁸⁷⁾.

β'. ἰδικτον περὶ ἐπιβολῶν, ζωτικῶν ὑπάρχου πραιτωρίων⁸⁸⁾.

γ'. περὶ τῶν⁸⁹⁾ ζυγοστατῶν προβολῆς, καὶ ὅτι οἱ τῶν πόλεων ζυγοστάται ψήφω τῶν ἐν αὐταῖς ἐπισκόπων καὶ κτητόρων καὶ οἰκητόρων προχειρίζονται, καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων⁹⁰⁾.

δ'⁹¹⁾. περὶ τῆς τῶν ἀγορανόμων προβολῆς, καὶ ὅτι καθ' ὁμοιότητα τῶν ἐκδίκων⁹²⁾ καὶ οἱ ἀγορανόμοι⁹³⁾ χειροτονοῦνται, ψηφισμάτων

Incipiunt Formae Praefectorum Praetorio.

I. Edictum de adiectionibus.

II. Edictum de adiectionibus, *Zotici* Praefecti Praetorio.

III. De ponderatorum creatione, et quod civitatum ponderatores decreto episcoporum, qui in ipsis sunt, et possessorum et habitatorum constituantur, et duorum capitum.

IV. De aedilium creatione, et quod ad instar defensorum etiam aediles ordinantur, decretis super eorum creatione faciendis a Deo

82) De quo vide notas ad §. 19.

83) *Gesch. der Novellen* p. 620.

84) Unicum Edictum est, quod anno 490 imperante adhuc Zenone propositum esse videtur. Cf. Edicta ex Codice Bodleiano edenda not. 140.

85) Lectiones Codicis dabo secundum apographa *Maieri* et *Heimbachii*, de quibus supra dixi. In Codice iota subscriptum, accentus et spiritus passim deesse videntur: haec tacite emendavi.

86) *Biener Gesh. d. Novv.* p. 619 ex *Blumii* apographo habet ἐπαρχικῶν.

87) Haec rubrica indicat formam a Demosthene PP. Or. annis 521—523 datam, quae nobis servata est tamquam Nov. 166. Nam scholiastes Codicis Marciani ad Nov. 166 notat: ἐστὶ τύπος α' τῶν ἐπάρχων.

88) Est Nov. 168, ad quam idem scholiastes adscripsit: ἐστὶ τύπος β' τῶν ἐπάρχων. — Docemur igitur hac rubrica, Nov. 168 formam s. edictum esse *Zotici* cuiusdam P. P. Or., quod iam observaverat *Biener Gesh. der Novv.* p. 619 et *Heimbach Zeitschr. f. gesch. RW.* VIII p. 344. Idem *Heimbachius* hunc *Zoticum* Demosthene illo, de quo not. 87 diximus, iuniorum esse existimat,

addens: „Doch lässt sich kein bestimmtes Jahr angeben, weil *Zoticus* sonst nirgends vorkommt.“ — Enimvero is est *Zoticus*, qui a. 512 sub Anastasio Praefectus Praetorio fuit, de quo videatur *Hase* ad *Lydum* p. IV. X et *Lydus* ipse de magistr. III, 26 sqq.

89) *Maier*: τῆς. Sed *Heimb.* abbreviationem in Codice esse refert, quae, licet τῆς legi possit, rectius tamen τῶν explicabitur. Fortasse legendum: τῆς τῶν.

90) Hoc dicendi genus (καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων) illustratur schol. I. in *Basil Fabroti* tom. V p. 83, ubi sic est: ἢ μετὰ τὸν κώδικα ρς' νεαρὰ ἐπιγεγραμμένη περὶ πραγματίας δωρεᾶς, καὶ ἄλλων κεφαλαίων, i. e. Novella post Codicem CVI (nobis CXIX), quae inscribitur: De antenuptiali donatione, et alia capitula habet. (Sic enim vertendum, non autem „et de aliis capitulis.“) Ita etiam hoc nostro loco verba καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων sic accipienda sunt: et duorum capitum est, sive: et duo capita habet. —

91) Numeri in extremo margine positi vestigia se vidisse testatus est *Maierus*.

92) *Heimb.* ἰκδίκων legisse videtur.

93) *Heimb.* ἀγοράνομοι.

- ἐπὶ τῇ τούτων προβολῇ γινομένων παρὰ τοῦ θεοφιλοῦς ἐπισκόπου τῆς πόλεως καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν εὐλαβεστάτων κληρικῶν καὶ κτητόρων καὶ πολιτευομένων καὶ λογάδων, καὶ πρόσγε καταθέσεως ἀνωμότου⁹⁴) μὲν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, μεθ' ὄρκου δὲ παρὰ τῶν λοιπῶν.
- ε'⁹⁵). ὅτι οὐκ ὀρθῶς οἱ βουλευταὶ πρὸς ἀπαλλαγὴν οἰκείας τύχης διαλύονται πρὸς τοὺς βουλευτάς, καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- ς'. ὅτι οἱ ἔκδικοι καὶ πατέρες τῶν πόλεων πάντα τὸν εὐλαβούμενον⁹⁶) δικάσασθαι παρὰ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις ἢ εὐλαβεστάτοις ἐκκλησιακτοῖς⁹⁷), καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- ζ'. ὅτι οὐδὲ ἐπίσκοποι οὐδὲ ἐκκλησιακτοὶ οὐδὲ οἰκονόμοι⁹⁸) δύνανται λόγον διδόναι τινί, εἰ καὶ τὸν διδόμενον ἀσυλίας λόγον παρὰ τῶν ἀρχόντων⁹⁹), καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- η'. ὅτι βουλόμενος ἐκ ψήφων ἐν νομῇ γενέσθαι πραγμάτων ἀκινήτων, τῆνικαῦτα τὸ βέβαιον ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ἔξει, ἐπειδ' ἂν αἰ¹⁰⁰) μὲν τὴν νομῆν¹), καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- θ'. ὅτι οἱ ὑποτελεῖς ἐν καὶ μόνον κέρατιν²), καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- ι'. ὅτι ὁ ἐν εὐαγέσι χωρίοις ὑπομνησθεὶς προσηκόντως ἐπὶ δημοσιεύοντων καὶ μὴ δικαζόμενος³), καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- ια'. ὅτι ὁ μὴ ὑποκείμενος στρατιωτικῷ ἄρχοντι καὶ ὁ⁴) λαβὼν παρ' αὐτοῦ⁵), καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- ιβ'. ὅτι ὁ ἐξαμοσία καταπιστευόμενος ἀναγκάζεται τι προβάλλεσθαι ἐντολέα, παρασχεῖν δέ⁶), καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- ιγ'. ὅτι οὐ δεῖ τὰς τῶν υπομνημάτων⁷) πράξεις ἐν παραβύσταφ⁸) ἐνίστασθαι, καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- ιδ'. ὅτι ὁ⁹) ἐν δημοσίοις ἀρχεῖ[οις]¹⁰) τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις πραττόμενα διὰ τοῦ σκρινίου τοῦ ΑΒ ΑCΤΙS¹¹), καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- amabili episcopo urbis et religiosisissimis clericis sub eo constitutis et possessoribus et curialibus et honoratis, et insuper depositione ab episcopo quidem sine iuramento, a reliquis vero cum iuramento facienda.
- V. Quod non recte decuriones, ut a conditione sua liberentur, cum decurionibus transactionem faciunt, et duorum capitum.
- VI. Quod defensores et patres civitatum quemlibet, qui vereatur iudicium accipere apud Deo amantissimos episcopos vel religiosissimos ecclesiarum defensores, et duorum capitum.
- VII. Quod neque episcopi neque ecclesiarum defensores neque oeconomi possunt λόγους alicui dare, licet ἀσυλίας λόγον a praesidibus datum, et duorum capitum.
- VIII. Quod, qui ex decretis in possessione rerum immobilium constitui vult, tunc res firmiter habebit, postquam possessionem, et duorum capitum.
- IX. Quod tributis obnoxii unum solum ceratium, et duorum capitum.
- X. Quod, qui in venerabilibus locis convenienter praesentibus publicis personis citatur et iudicium non accipit, et duorum capitum.
- XI. Quod, qui non subiacet militari magistratu et ab eo accipit, et duorum capitum.
- XII. Quod, qui iuratoriam cautionem praestitit, cogitur constituere procuratorem, dare autem, et duorum capitum.
- XIII. Quod non oporteat actorum confectioem in occulto loco celebrari, et duorum capitum.
- XIV. Quod in publicis archiis acta in provinciis confecta per scrinium eius, qui ab actis est, et duorum capitum.

94) *Maier et Heim.* ἐνωμότου. Sed omnino legendum: ἀνωμότου. Nam κατάθεσις simplex ab episcopo facienda opponitur iuriurando a reliquis praestando.

95) Numerum *Heimb.* legere non potuit, sed *Maier* eius vestigia reperiit.

96) *Maier*: εὐλαβούμενον.

97) Nimirum subintelligendum est: καὶ τὰ λοιπά, sive καὶ τὰ ἐξῆς, ut apud Athanasium est.

98) *Maier*: οἰκονόμοι.

99) Cf. not. 97.

100) Ni fallor, legendum οἱ. Nam sequi debebat ἐκβιβάζοντες.

1) Cf. not. 97.

2) Legendum videtur κέρατιον. — Vide tamen Theodori Breviar. Nov. XXXII not. 5. — Caeterum etiam hic suppleendum: καὶ τὰ ἐξῆς.

3) Cf. not. 97. — Codex per abbreviationem scribit δικαζομένων.

4) Articulus ὁ omnino delendus est.

5) 6) Cf. not. 97.

7) *Maier*: ἀπομνημάτων.

8) Codex: παραβίστω.

9) Articulus ὁ delendus est.

10) Codex: ἀρχί, quod proprie legi debet ἄρχειν.

11) Cf. not. 97.

- ιε'. ὅτι ὁ ἄρχων¹²⁾ μὴ ἐκδοῦς τὸ καθαρὸν εἶσω
 ιε' ἡμερῶν μετὰ *LECTUM*¹³⁾ ε' χρυσίου λίτρας
 προστιμᾶται.
- ις'. ὅτι ὁ ψευδέσι καὶ πλαστοῖς ἔν τι κεφαλαίω
 μάρτυσι χρησάμενος, εἴτε ἐνάγει εἴτε ἐνάγεται,
 πάσης τῆς περὶ τὸ κεφάλαιον, διὸ τοῖς μάρ-
 τυσιν ἐχρήσατο, δικαιολογίας ἐκπίπτει.
- ιζ'. ὅτι τότε τίς ἀπαιτεῖ συστάσεις περὶ τῶν γραμ-
 μάτων τοῦ οἰκείου πατρός¹⁴⁾, καὶ ἀμφοτέρων
 κεφαλαίων.
- ιη'. ὅτι ὁ τὸν μέχρι τρίτου βαθμοῦ συγγενῆ τὰς
 περὶ τοῦ γένους ἀπαιτῶν συστάσεις¹⁵⁾ καὶ
 ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- ιθ'. ὅτι ἀρκεῖ εἰς ἀπόδειξιν τοῦ μὴ κεκομίσθαι
 τὴν προῖκα τὴν ἐν διαθήκῃ τῆς αὐτοῦ¹⁶⁾
 γαμετῆς μαρτυρίαν, καὶ ὅτε ἰσχυριζομένου τοῦ
 φεύγοντος¹⁷⁾, καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- κ'. Ἰνδιξ¹⁸⁾ ἄσπορος¹⁹⁾, ἀλυπίου κωνσταντίνου²⁰⁾.
 κα'. Ἰνδιξ τῶν αὐτῶν²¹⁾.
 κβ'. Ἰνδιξ τῶν αὐτῶν²²⁾.
 κγ'. Ἰδικτον ἀδδαίου ὑπάρχου πραιτωρίων²³⁾,
 περὶ τῶν ἀπολυομένων εἰς δημοσίας ἀπο-
 δεΐξεις²⁴⁾.
- κδ'. γενικὸς μέγιστος τύπος περὶ τοῦ πῶς δεῖ στέλ-
 λεσθαι ἐπὶ νομῆς, βάσσου τοῦ ἐνδοξοτάτου
 ἐπάρχου²⁵⁾.
- κε'. Ἰδικτον ζωτικού ὑπάρχου πραιτωρίων²⁶⁾, περὶ
 τῶν ὑποδεχομένων ἀλλοτρίους γεωργούς.
- κς'. τοῦ αὐτοῦ τύπος περὶ συμβολαιογράφων.
- κζ'. περὶ τοῦ μὴ ἐμβάλλειν τινὰ ἐν εἰρκτῆ²⁷⁾
 δίχα ἄρχοντος καὶ ἐκδίκου, καὶ περὶ τοῦ ποιεῖν

- XV. Quod praeses, si non ediderit τὸ καθαρὸν
 intra XV dies post *Lectum*, quinque auri
 libris mulctatur.
- XVI. Quod, qui falsis et subornatis testibus
 in aliqua re usus est, sive agit sive conve-
 nitur, omni circa rem, propter quam testi-
 bus illis usus est, iustificatione excidit.
- XVII. Quod tunc aliquis exigit probationes de
 literis patris sui, et duorum capitum.
- XVIII. Quod, qui a cognato usque ad tertium
 gradum de genere exigit probationes, et
 duorum capitum.
- XIX. Quod sufficit ad probationem non nume-
 ratae dotis uxoris in testamento testimo-
 nium, et quod affirmante reo, et duorum
 capitum.
- XX. Index *Asperi Alypii Constantini*.
- XXI. Index eiusdem. (?)
- XXII. Index eiusdem. (?)
- XXIII. Edictum *Addaei Praefecti Praetorio*, de
 his, qui liberantur secundum publicas pro-
 bationes. (?)
- XXIV. Generalis maxima forma, quomodo de-
 beat mitti in possessionem, *Bassi* glorio-
 sissimi Praefecti.
- XXV. Edictum *Zotici Praefecti Praetorio*, de
 his, qui suscipiunt alienos agricolas.
- XXVI. Eiusdem forma de tabellionibus.
- XXVII. De eo, ut ne quis aliquem coniciat in
 carcerem absque praeside et defensore, et

12) Codex: ἔχων.

13) Codex: *LECTU*. Nimirum lineola super literam *U* po-
 nenda a librario omissa est.

14) 15) Cf. not. 97.

16) Nempe ad ἀρκεῖ subintelligendum τῷ ἀνδρὶ, et de viro
 hoc αὐτοῦ accipiendum est.

17) *Maier*: φάγοντος. — Caeterum cf. not. 97.

18) *Index* quid significet, supra exposui §. 11.

19) Nomen ἄσπορος emendatione indigere videtur, utpote
 insolitum. Fortasse legendum ἄσπαρος, (— de Aspero
 et Aspare videatur *Almeloveen* fastor. ad ann. 434, —)
 aut πρόσπορος, quum *προ* in Codicibus saepenumero scri-
 ptum sit per abbreviationem *α*.

20) *Constantini* nomen huic Praefecto κύριον ὄνομα fuisse
 videtur, priora autem praenomina. Neque enim tres
 magistratus esse crediderim, quibus hic *Index* vindican-
 dus sit, quoniam tum scribendum fuisset καὶ κωνσταντί-
 νου. Nec obstat, quod, qui sequitur, *Index τῶν αὐτῶν*
 i. e. eorundem esse dicitur, quasi plures fuerint prioris
 Iudicis auctores; nam verba τῶν αὐτῶν facillime in τοῦ
 αὐτοῦ mutari possunt, quum abbreviationes, quibus syl-
 labae finales *ων* et *ου* in Codicibus MSS exprimuntur,

nonnunquam notis invicem similibus a librariis efforma-
 tae sint. — Caeterum *Constantinus* Pr. Pr. is esse vi-
 detur, quem sun Anastasio annis 502 et 505 Praefectum
 Praetorio Orientis fuisse novimus; cf. l. 5 C. *de eman-*
ipationib. 8, 48 et l. 22 C. *de advoc. div. iud.* 2, 7.

21) 22) Legendum τοῦ αὐτοῦ, ut not. 20 demonstravimus.

23) *Addaeus* Pr. Pr. Or. sub Iustiniano circa a. 551 fuisse
 videtur. Cf. *Alemannus* ad Procopii histor. arcan. edit.
 Paris. p. 160. *Biener Gesch. d. Novell.* p. 532. *Heim-*
bach 'Ανέκδ. tom. I p. 44.

24) Verba περὶ τῶν ἀπολυομένων εἰς δημοσίας ἀποδείξεις
 corrupta esse videntur. Fortasse scribendum δημοσίων
 ἀποδ. Sed nec sic satis intelligo, quid sibi ista velint.

25) Est. Nov. 167, ad quam in Codice Marciano scholium
 adscribitur: ἐστὶ τύπος κδ' τῶν ἐπάρχων. — *Bassus* Pr.
 Pr. Or. fuit sub Iustiniano annis 533, 541 (quo tempore
 vicarius Pr. Pr. erat), et 547. Cf. *Alemannus* ad Pro-
 copii hist. arc. edit. Paris. p. 160. *Hase* ad Lyd. p. VI.
Biener Gesch. der Novell. p. 531 sq. *Heimbach* 'Ανέκδ.
 1 p. XXVIII sq.

26) De *Zotico* vide supra not. 88.

27) *Heimb.*: εἰρκτῆ.

- τὸν ἄρχοντα ν²⁸⁾ ἡμέρας μετὰ διαδοχάς²⁹⁾, ἀρχελάου ὑπάρχου πραιτωρίων³⁰⁾ ἀλεξάνδρω ὑπατικῶ κιλικίας.
- κη'. τοῦ αὐτοῦ, ὅτι ἐπί³¹⁾ χρήμασιν αἰτιαθεῖς καὶ ἐγγυῶν ἀπορῶν περαιτέρω ἡμερῶν ἐν εἰρκτῆ³²⁾ οὐκ ἀποκείσεται.
- κθ'. τοῦ αὐτοῦ, περὶ νομῆς καὶ παραδόσεως αὐτῆς³³⁾.
- λ'. τοῦ αὐτοῦ, περὶ τοῦ τὸν ἐχόμενον ὁδοῦ ἀφίεσθαι ἐξομνύμενον, ὅτι ὑποστρέψει³⁴⁾.
- λα'. τοῦ αὐτοῦ, περὶ τοῦ³⁵⁾ τὸν ἀντεναγόμενον, ἐγγυᾶς διδόναι τῶν ζημιῶν, καὶ περὶ τοῦ τὴν ἀκίνητον οὐσίαν ἐκεῖ συμβάλλεσθαι τινι³⁶⁾, ἐνθα διάκειται.
- λβ'. τοῦ αὐτοῦ, περὶ δημοσίων, περὶ προσταξέων, καὶ περὶ τοῦ ὀφείλειν ἐντάττεσθαι τοῖς πρατομένοις πάντα τὰ δικαιώματα.
- λγ'. ἴδικτον βασιλίδου ὑπάρχου πραιτωρίων³⁷⁾, περὶ νομῆς, περὶ ἐκκλήτου, καὶ ἀμφοτέρων κεφαλαίων.
- λδ'. θεοδότου ἐπάρχου³⁸⁾, περὶ νομῆς.
- λε'. ἴδικτον πέτρου τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου πραιτωρίων³⁹⁾.
- λς'. τύπος εὐγενίου ἐπάρχου⁴⁰⁾, περὶ ἀποδείξεως δημοσίων.
- λζ'. τύπος ἠφαίστου τοῦ ἐνδοξοτάτου⁴¹⁾.
- λη'. τύπος ἀρεοβίνδου⁴²⁾.
- λθ'. τύπος λέοντος τοῦ ἐνδοξοτάτου⁴³⁾.

ut faciat praeses L dies post successiones, *Archelai* Praefecti Praetorio ad Alexandrum Consularem Ciliciae.

- XXVIII. Eiusdem, quod, qui ob pecuniarias causas conventus est et fideiussorum copiam non habet, ultra quam X dies in carcere non detinebitur.
- XXIX. Eiusdem, de possessione et traditione eius.
- XXX. Eiusdem, ut is, qui iter facturus est, dimitatur iuramento praestito, quod revertet.
- XXXI. Eiusdem, ut reconventus fideiussores det de damno, et ut immobilis substantia cuique ibi computetur, ubi sita est.
- XXXII. Eiusdem, de publicis, de commonitoriis, et quod gestis omnia documenta inseri debeant.
- XXXIII. Edictum *Basilidis* Praefecti Praetorio, de possessione, de appellatione, et duorum capitum.
- XXXIV. *Theodoti* Praefecti, de possessione.
- XXXV. Edictum *Petri* gloriosissimi Praefecti Praetorio.
- XXXVI. Forma *Eugenii* Praefecti, de probationibus publicorum.
- XXXVII. Forma *Hephaesti* gloriosissimi.
- XXXVIII. Forma *Areobindi*.
- XXXIX. Forma *Leonis* gloriosissimi.

28) Codex: η', quod eo magis corrigendum erat, quo saepius in Codicibus η et ν confunduntur.

29) Malin διαδοχήν, quia numero singulari de praeside sermo est.

30) *Archelaus* Pr. Pr. Or. fuit sub Iustino annis 524 et 525. Cf. *Alemannus* ad Procop. hist. arc. edit. Paris. p. 159, l. 27 C. *de advocatis div. iud.* 2, 7, l. 23 C. *de testamentis* 6, 23, et l. 7 C. *de praescript.* XXX. 7, 39. — (*Archelaus* Pr. Pr. Illyrici laudatur a Procopio de bello Vand. I, 11; *Archelaus* Pr. Pr. Africae in l. 1 C. *de off. Pr. Pr. Africae* I, 27).

31) Legendum existimo: ὁ ἐπί.

32) *Heimb.* εἰρκτῆ.

33) Sic *Maier.* *Heimb.*: αὐτῶν.

34) *Heimb.* ὑποστρέφει, quae lectio, utpote difficilior, fortasse praeferenda est.

35) Articulum τῶν *Maieri* apographum non habet.

36) *Heimb.*: συμβάλλεσθαι τινί.

37) *Basilides* Pr. Pr. Or. commemoratur in const. *Summa de Iustiniano Codice confirmando* (de anno 529), ubi §. 2 laudatur „vir excellentissimus ex Praefecto Praetorio per Orientem et patricius, et nunc Praefectus Praetorio per Illyricum *Basilides*.“

38) *Theodotus* Pr. Pr. Or. fuit annis 541, 542 et 549 sub

Iustiniano. Videatur Procop. *Ἀνεκδ.* cap. 22. *Suidas* s. v. *Alemannus* in notis ad Procop. edit. Paris. p. 160. *Hase* ad Lyd. p. VI. *Biener Gesch. d. Novv.* p. 532. *Heimbach* *Ἀνεκδ.* I p. XXVIII.

39) *Petrus* Pr. Pr. Or. fuit annis 543-546, 556 et 559 sub Iustiniano. Cf. loci not. 38 laudati.

40) *Eugenius* Pr. Pr. Or. fuit anno 540 vel 547. Cf. *Biener Gesch. d. Novv.* p. 532. — Apud Theophanem edit. Paris. p. 199 occurrit *Eugenius* ex Praefecto Praetorio.

41) *Hephaestus* Pr. Pr. Or. a. 552 sub Iustiniano. Videatur *Biener* l. l. *Hase* ad Lyd. p. VIII, et *Lydus* ipse de magistratib. III, 30.

42) *Areobindus* Pr. Pr. Or. occurrit annis 551 (?) 553, 554, 563 (?) sub Iustiniano. Cf. *Alemannus* ad Procop. hist. arc. edit. Paris. p. 98. 160. *Hase* ad Lyd. p. VI. *Biener Gesch.* p. 532. — Non confundendus est cum *Areobindo* στρατηγόντι τῆς ἐφᾶς καὶ ἐξαρχοῦντι αὐτῆς apud Theophanem edit. Paris. p. 125.

43) *Leo* Pr. Pr. Or. alius occurrit sub Anastasio (l. 6 C. *de praescript.* XXX. 7, 39), alius a 563 sub Iustiniano. Cf. *Biener Gesch.* p. 532. — Haec forma *Leonis* laudatur a Theodoro in schol. t. ad Basil. ed. *Fabrot.* tom. IV p. 414 his verbis: πλὴν ἔξωθεν μάθε, ὅτι παρακελεύεται τύπος τις λέοντος τῶν ἐπάρχων, δύνασθαι τὴν γυναῖκα ἐπὶ

§. 20. III. *Collectio edictorum Praefectorum Praetorio, quae in Codice Bodleiano 264 (Roe. 18) servata est.*

Quae hactenus exposuimus de edictis Praefectorum Praetorio in collectione CLXVIII Novellarum extantibus et de collectione τῶν ὑπαρχικῶν τύπων, cuius index in Codice Marciano 179 superest, introductionis loco voluimus esse ad aliam collectionem edictorum Praefectorum Praetorio, quam in Codice quodam Bodleiano a nobis repertam nunc prima vice sumus edituri. Verum etiam de hac ipsa collectione in fine dissertationis nostrae isagogicae pauca praemonenda esse videntur, ut intelligatur, tum quae ratio inter eam atque reliquias Edictorum, de quibus §. 16-19 diximus, intercedat, tum quid consilii in editione nostra sequuti simus.

Collectio ista manu scripta habetur in Codice Bodleiano 264. Is Constantinopoli exaratus est anno 1349 διὰ χειρὸς κωνσταντίνου τοῦ σόφου i. e. manu Constantini librarii; eumque initio saec. XVII Thomas Roe, Britanniae quondam Regis apud Turcarum Imperatorem Orator, in insula Chalce prope Constantinopolin comparatum ex Oriente redux secum advexit, et bibliothecae Bodleianae donavit. Contenta Codicis accurate recensui in libro: Ὁ πρόχειρος νόμος p. 315-322; Edicta Praefectorum Praetorio habentur fol. 91-96 Codicis.

Haec edicta non diversa sunt ab iis quae enumerat index Codicis Marciani §. antecedente editus: ideoque ea, quae §. 18 diximus de edictis Praefectorum Praetorio in hoc Codice olim extantibus, tantum non omnia etiam in illa edicta quadrant. In nonnullis tamen inter haec et illa differentiae sunt, quas nunc explicabimus.

Ac primum quidem, quum index Codicis Marciani XXXIX edicta recenseat, in Codice Bodleiano nonnisi XXXIII habentur. Itaque Codex Marcianus aliquot edictis locupletior fuisse videtur, nisi forte, de quo infra in notis dicitur, edictum, quod in Codice Bodleiano trigesimum tertium est, ex pluribus edictis in Codice Marciano separatim enumeratis errore vel incuria librarii conflatum sit.

Deinde edicta, quae collectio Codicis Bodleiani continet, alio ordine, quam edicta in Codice Marciano olim collecta, sunt disposita. Quod quatenus factum sit, ut uno quasi obtutu ob oculos ponatur, tabulam synopticam contexuimus, quae indicaret, quo loco quodque edictum in Codice Marciano enumeratum in collectione, quam nobis Codex Bodleianus servavit, quaerendum sit. Est igitur:

Cod. Marc.	Cod. Bodl.	Cod. Marc.	Cod. Bodl.	Cod. Marc.	Cod. Bodl.	Cod. Marc.	Cod. Bodl.
Ed. I.	= Ed. 1.	Ed. XI.	= Ed. 14.	Ed. XXI.	= Deest.	Ed. XXXI.	= Ed. 31.
Ed. II.	= Ed. 24.	Ed. XII.	= Ed. 15.	Ed. XXII.	= Deest.	Ed. XXXII.	= Ed. 32.
Ed. III.	= Ed. 7.	Ed. XIII.	= Ed. 16.	Ed. XXIII.	= Deest.	Ed. XXXIII.	= Ed. 33.
Ed. IV.	= Ed. 8.	Ed. XIV.	= Ed. 18.	Ed. XXIV.	= Ed. 2.	Ed. XXXIV.	= Deest.
Ed. V.	= Ed. 9.	Ed. XV.	= Ed. 19.	Ed. XXV.	= Ed. 25.	Ed. XXXV.	= Deest.
Ed. VI.	= Ed. 10.	Ed. XVI.	= Ed. 21.	Ed. XXVI.	= Ed. 26.	Ed. XXXVI.	= Ed. 3.
Ed. VII.	= Ed. 11.	Ed. XVII.	= Ed. 22.	Ed. XXVII.	= Ed. 27.	Ed. XXXVII.	= Ed. 4.
Ed. VIII.	= Ed. 12.	Ed. XVIII.	= Ed. 20.	Ed. XXVIII.	= Ed. 28.	Ed. XXXVIII.	= Ed. 5.
Ed. IX.	= Ed. 13.	Ed. XIX.	= Ed. 23.	Ed. XXIX.	= Ed. 29.	Ed. XXXIX.	= Ed. 6.
Ed. X.	= Ed. 17.	Ed. XX.	= Deest.	Ed. XXX.	= Ed. 30.		

Porro quum Codex Marcianus integra edictorum exemplaria praestitisse videatur, collectio in Codice Bodleiano superstes nonnisi epitomas edictorum illorum continet; easque nonnunquam adeo in breve contractas, ut vel rubricis in Codice Marciano extantibus breviores sint.

νομῆς εἶναι τῶν πραγμάτων καὶ χωρὶς δικαστικῆς ψήφου, ποιοῦσαν μέντοιγε inventarium. Quem locum Cod. Bodl. 3399 fol. 27b sic effert: πλὴν παρακελεύεται τύπος λέοντος οὗ ἡ ἀρχὴ· ὁ κράτιστος καὶ γαληνότατος βα-

σιλεύς, δύνασθαι τὴν γυναῖκα ἐπὶ νομῆς εἶναι τῶν πραγμάτων ποιοῦσαν μέντοιγε καταγραφὴν κατὰ τὴν διάταξιν τῶν ἐκλογῶν.

Quamquam tribus locis Codex Bodleianus subscriptiones edictorum latinis servavit, quae fortasse in Codice Marciano, sicuti in collectione CLXVIII Novellarum, desiderabantur.

Denique collectio edictorum Praefectorum Praetorio, quae olim Codice Marciano comprehensa fuit, tempore antiquior fuisse videtur, quam collectio, quam Codex Bodleianus praestat. Quod non tam ex hoc colligitur, quod illa integris edictorum exemplaribus, haec vero epitomis tantum constat, quam potius ex hoc, quod in illa nominibus eorum saltim Praefectorum, qui sub finem imperii Iustiniani fuerunt, dignitatis epitheta addita sunt, in hac vero nominibus eorum nec titulus Praefecti Praetorio nec epitheton τοῦ ἐνδοξοτάτου adscribitur. Nimirum collectio edictorum in breve contractorum, quam Codex Bodleianus continet, post Tiberii tempora confecta esse videtur, i. e. eo tempore, quo etiam Novellarum Iustiniani Epitomae variae sive Breviaria ab ICTis elaborata sunt⁴⁴).

Caeterum haec ipsa recentior huius collectionis origo effecisse videtur, ut ea antiquiori illi a posteris praeferretur. Antiquioris enim collectionis praeterquam in Codice Marciano⁴⁵) vix ullum deprehenditur vestigium; recentioris autem collectionis fragmenta sive capita ex ea excerpta in varios libros sive Codices translata reperiuntur. Ex quibus nominandi sunt:

1. *Codex Bodleianus* 3399 (Selden. 11), de quo videatur: 'Ο πρόχειρος νόμος p. 329 sqq. In eo Codice Edict. IV cap. 3 habetur fol. 59, Ed. VI cap. 2 – fol. 5, Ed. XX – fol. 140, Ed. XXI – fol. 105 sq., Ed. XXII – fol. 5, Ed. XXIII – fol. 5 sq., Ed. XXVI – fol. 74⁴⁶).

2. *Codex Marcianus* 579. Idem, quod Cod. Bodl. 3399, opus continet, sed ab initio mutilum: incipit enim ab eo, quod legitur in Bodl. fol. 83. (Cf. Wiener Jahrb. d. Lit. to. LXXXVI p. 200). Itaque praestat Edicta XX et XXI, reliqua autem, quae in Bodl. habentur, non item.

3. *Codex Marcianus* 172 (al. 192). Is continet Edict. XXI. Videatur *Witte* in Zeitschr. f. gesch. RW. VIII p. 215.

4. *Codex Vindobonensis iurid. gr.* 7. Is inter leges rusticas (fol. 46-49) habet etiam κεφ. 4' Edict. XXV.

5. *Codex Laurentianus* LXXX, 6. In eo Ed. XXV legitur titulo *περὶ νόμων γεωργικῶν*.

§. 21. Editionis ratio.

In edenda collectione edictorum Praefectorum Praetorio ex Codice Bodleiano 264 inprimis hoc egi, ut textum Codicis quantum fieri posset, fideliter repraesentarem: sicubi tamen a vitiis apertis purgari debere videretur, tum aliorum Codicum auctoritate tum etiam coniecturis emendationem inducere studerem. Quamquam vel sic nonnulli loci supersunt, de quorum medicina equidem desperavi, quosque aliorum acumini atque ingenio sanandos reliqui.

Textui graeco e regione addidi versionem latinam, quantum potui, *κατὰ πόδα* factam. Quae si forte minus elegans esse videatur, propter peculiarem epitomas conficiendi rationem, qua Graeci utuntur, cum latino dicendi genere parum convenientem, ab aequis harum rerum iudicibus veniam me impetratum esse confido.

44) Cf. Delineatio §. 19 (et §. 14, 5).

45) Et in loco supra §. 19 not. 43 excitato, siquidem is ad eam collectionem spectat.

46) *Bienerus*, quocum apographum Codicis Bodl. 3399 communicaveram, etiam fol. 12 formam Praefecti Praetorio sibi detexisse visus est, quo loco haec habentur: Δέοντος. Ἀρτίως δὲ διάταξις γέγονε τοῦ γαληνοτάτου ἡμῶν δεσπότης μὴ ἔχειν ἄδειαν τοὺς ἐν ἐπαρχίᾳ ἡγεμονεύοντας μηδαμῶς συναλλάγματα ἢ μνηστείας ποιεῖν κ. τ. λ. Sed mihi videtur indicari hoc loco Nov. Leonis XXIII. — Longe magis Edictum sapit, quod legitur in eodem Cod. Bodl. 3399 fol. 58: *περὶ μετάξης. Χρὴ τὴν μέταξον τοὺς κομμερκιάρους πρὸς τοὺς βαρβάρους πραγματεύεσθαι ἢ νομίσματα τὴν λίτραν, καὶ μεταπωλεῖν τοῖς μεταξάριοις ἢ τοῖς ἄλλοις οὐ πλέον καθαρὰν δίχα σφικώματος ἢ ἄλλης*

προσθήκης ἢ ῥύπου. εἰ δὲ τις πρὸς βαρβάρους μὴ ἂν κομμερκιάρους πραγματεύσεται τι καὶ μέταξον ἐκεῖθεν ἀγάγη, δύναται αὐτὴν ἀφαιρεῖσθαι ὁ κομμερκιάρους, καὶ ὁ πραγματευσάμενος δημεύεται καὶ διηνεκῶς ἐξορίζεται. εἰ δὲ ὁ κομμερκιάρους ἢ ὁ μεταξάριος ὑπὲρ τὸ ῥήθην ποσὸν πωλήσῃ ἢ ἀγοράσῃ, ὁμοίως τιμωρεῖται. χρὴ δὲ τοὺς πραγματευτὰς τῶν τοιούτων ἐγγύας δίδοναι τῇ πολιαρχίᾳ, ὡς οὐ πωλοῦσι κρυφᾶ ἀλλὰ δημοσίᾳ πᾶσαν ἢν ἔχουσι πραγματείαν, ἐπεὶ τιμωροῦνται. χρὴ δὲ κατὰ ταῦτα λογίζεσθαι τῷ δημοσίῳ τὴν τιμὴν παντὸς τοῦ ὀλοσηρήκου παρὰ τοῦ κόμητος τῶν λαργητιόνων τοῦ διδομένου παρ' αὐτοῦ τῷ δημοσίῳ. ὁ δὲ ἀγοράσας ὑπὲρ τὸ ταχθὲν ἀναγκαζόμενος δοῦναι, προσαγγέλλει τῷ πράτῃ καὶ τὸ διπλοῦν ἀναπράττει· λοιπὸν γὰρ ὁ πράτης τὰ λεχθέντα πείσεται. — Cf. l. 2 C. quae res venire, 4, 40. Procop. Hist. arc. cap. 25.

Notas textui subieci tam criticas quam exegeticas. In illas conieci varietatem lectionum ex Codicibus §. 20 laudatis, et meum de iis iudicium addidi, si quando observationibus criticis indigere viderentur. Praeterea etiam meas coniecturas in his notis proposui, et eas, quas in textum recepi, confirmare studui. Animadversiones exegeticae eo potissimum spectant, ut tum auctor et tempus cuiusque edicti definiatur, tum tenor edicti et verba eius, ubi opus est, illustrentur et explicentur.

Haec sunt, quae de edictis Praefectorum in genere, et de collectione eorum, quam ex Codice Bodleiano 264 nunc primum edo, dicenda habui. Et hic esto finis *'Ανεκδότων* hoc volumine edendorum. Quod reliquum est, spero fore, benevole lector, ut, quum multum sudoris in conquirendis et elaborandis hisce *'Ανεκδότοις* impenderit, operam tibi non videar frustra consumsisse.

INDEX EDICTORUM PRAEFECTORUM PRAETORIO.

- α'. Τύπος δημοσθένους¹⁾ περι ἐπιβολῆς ἀπόρων²⁾.
 β'. Περι τοῦ πῶς δεῖ στέλλεσθαι ἐπὶ νομῆς, βάσσου.
 γ'. Περι ἀποδείξεων, εὐγενίου.
 δ'. Τύπος ἡφραίστου.
 ε'. Τύπος ἀρεοβίνδου.
 ς'. Τύπος λέοντος.
 ζ'. Τύπος περι ζυγοστατῶν ἱερείου³⁾.
 η'. Περι ἀγορανόμων, ἴλλου.
 θ'. Περι βουλευτῶν, ἴλλου.
 ι'. Περι τῶν δικαζομένων παρ' ⁴⁾ ἐπισκόποις καὶ ἐκκλησιαστικῶν καὶ οἰκονόμοις, ζωπικοῦ.
 ια'. Περι λόγου διδομένου τοῖς προσφεύγουσι⁵⁾, ζωπικοῦ.
 ιβ'. Περι τῶν διδομένων ἐπὶ νομῆς, εὐσταθίου.
 ιγ'. Τύπος περι τοῦ καθ' ἕκαστον ἰοῦγον ἐν κεράτιον ὑπὲρ τὴν μερικτὴν δίδοσθαι.
 ιδ'. Περι λόγου δόσεως, ζωπικοῦ.
 ιε'. Περι ἐξομωσίας⁶⁾ διδομένης ὑπὸ τοῦ αἰτιαθέντος, ζωπικοῦ.
 ις'. Περι συστάσεως ὑπομνημάτων, κωνσταντίνου⁷⁾.
 ιζ'. Περι τῶν προσφευγόντων⁸⁾, κωνσταντίνου.
 ιη'. Περι τῶν ἐν ἐπαρχίαις ἀρχείων⁹⁾ καὶ τοῦ ἀβάκτις¹⁰⁾, κωνσταντίνου.
 ιθ'. Περι ἐκδόσεως χαρτῶν, κωνσταντίνου.
 κ'. Περι συστάσεως γένους, παρνασίου.
 κα'. Περι ψευδομαρτυρίας, βασιλείου.
 κβ'. Περι γραμμῶν πίστεως, λεοντίου.
 κγ'. Περι προικὸς καὶ περι ἐναγωγῆς ἀκινήτων¹¹⁾ πραγμάτων ψήφος σεργίου.
 κδ'. Ἴδικτον ζωπικοῦ περι τῶν ὁμοδοῦλων.
 κε'. Ἴδικτον ζωπικοῦ περι τῶν ὑποδεχομένων ἀλλοτρίους γεωργούς.
 κς'. Τοῦ αὐτοῦ, περι συμβολαιογράφων.
 κζ'. Περι τῶν ἐν εἰρκτῇ ἐμβαλλομένων καὶ περι τῶν μετὰ διαδοχὴν πεντήκοντα ἡμερῶν, ἀρχελάου.
 κη'¹²⁾. Τοῦ αὐτοῦ, περι τῶν ἐπὶ χρηματικαῖς αἰτίαις ἐμβαλλομένων εἰς φυλακὴν¹³⁾.
 κθ'¹⁴⁾. Τοῦ αὐτοῦ, περι νομῆς καὶ παραδόσεως αὐτῆς.
 λ'¹⁵⁾. Περι ἐξομωσίας¹⁶⁾ τῶν βουλομένων ὀδεῦσαι¹⁷⁾.
- I. Forma *Demosthenis* de adiectione steriliūm.
 II. Quomodo debeat mitti in possessionem, *Bassi*.
 III. De probationibus, *Eugenii*.
 IV. Forma *Hephaesti*.
 V. Forma *Areobindi*.
 VI. Forma *Leonis*.
 VII. Forma de ponderatoribus *Hierii*.
 VIII. De aedilibus, *Illi*.
 IX. De curialibus, *Illi*.
 X. De his, qui apud episcopos et ecclesiarum defensores et oeconomos litigant, *Zotici*.
 XI. De λόγῳ confugientibus dato, *Zotici*.
 XII. De his, quae in possessionem dantur, *Eustathii*.
 XIII. Forma, ut pro unoquoque iugo unum ceratium ultra particularem delegationem praestetur.
 XIV. De λόγῳ dando, *Zotici*.
 XV. De iuratoria cautione praestita a reo, *Zotici*.
 XVI. De confectione gestorum, *Constantini*.
 XVII. De confugientibus, *Constantini*.
 XVIII. De archiis in provinciis et de ab actis, *Constantini*.
 XIX. De editione chartarum, *Constantini*.
 XX. De probatione generis, *Parnasii*.
 XXI. De falso testimonio, *Basilii*.
 XXII. De literarum fide, *Leontii*.
 XXIII. De dote et de actione super rebus immobilibus decretum *Sergii*.
 XXIV. Edictum *Zotici* de conservis.
 XXV. Edictum *Zotici* de his, qui suscipiunt alienos agricolas.
 XXVI. Eiusdem, de tabellionibus.
 XXVII. De in carcerem coniectis et de quinquaginta diebus post successionem, *Archelai*.
 XXVIII. Eiusdem, de his, qui ob pecuniarias causas in carcerem coniciuntur.
 XXIX. Eiusdem, de possessione et traditione eius.
 XXX. De iuratoria cautione ab iis praestanda, qui iter facere volunt.

1) Haec verba Τύπος δημοσθένους maioribus literis scripta tanquam inscriptio in Codice praeponuntur, ut deinde index ipse sic incipiat: α'. περι ἐπιβ.

2) Codex: ἀνδρῶν. Sed infra recte est ἀπόρων.

3) Infra est ἱερίου.

4) Infra est παρα.

5) Codex φονεύουσι. Sed textus infra habet: προσφεύγουσιν. Rectius.

6) Codex: ἐξομωσίας.

7) In textu ζωπικοῦ esse dicitur, non κωνσταντίνου.

8) Infra additur: καὶ μὴ δικαζομένων περι ἐκσφαγίσματος.

9) Codex: ἀρχόντων. Textus vero recte ἀρχείων.

10) Codex: ἀβάστις. Infra ἄβαστις. Nempe initio scriptum erat latinis literis *abactis*, et latinam literam C librarius σίγμα esse putavit.

11) Codex: κινήτων. Veriorem lectionem textus suppeditat.

12) Codex: κζ'.

13) Infra εἰρκτήν.

14) Codex: κη'.

15) Codex: κθ'.

16) Codex: ἐξομωσίας.

17) Hactenus index in Codice: omissae sunt rubricae Edictorum XXXI–XXXIII.

EDICTA PRAEFECTORUM PRAETORIO¹⁸⁾.α'. Τύπος δημοσθένους περί επιβολῆς ἀπόρων¹⁹⁾.

Εἴ τις νομίμως ἐκποιήσῃ ἀγρὸν ἢ χωρὶα ἢ γήδια ἢ σύγκτησιν ὅλην, εἴτα τελευτήσας παραπέμψῃ τὴν οὐσίαν ἐξωτικoῖς ἢ παισί, κἀκεῖνοι πάλιν ἐκ τῆς οὐσίας ἐκποιήσῃαν ἡς²⁰⁾ διεδέξαντο χωρίον ἢ ἀγρὸν ἢ γήδια ἢ σύγκτησιν τινα, καὶ τὸ παρὰ τῶν διαδόχων ἐκποιηθὲν εἰς ἀπορίαν ἔλθοι· πρῶτον μὲν τὸν παρὰ τῶν ἐκείνου παίδων ἢ διαδόχων τοῦτο κτησάμενον, ὃ νῦν²¹⁾ εἰς ἀπορίαν ἦλασε, καὶ τὴν ἀκίνητον τοῦτου περιουσίαν ἐπιβολὴν δέχεσθαι· ἀπόρου δὲ τοῦτου φανέντος καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἐπὶ τοὺς εἰς αὐτὸν παραπέμψαντας φέρεσθαι τὸ βάρος· εἰ δὲ μὴδὲ αἱ τούτων κτήσεις πρὸς τοῦτο ἀρκέσωσιν, ἐπὶ τὸν πρῶτον εἰς τοὺς παῖδας ἢ τοὺς ἐξωτικoὺς τοῦτο παραπέμψαντα καὶ τὴν ἀκίνητον ἐκείνου κτήσιν ἐπανιέναι· οὕτω δὲ²²⁾ ἐκ τῆς ἀπάντων ἀπορίας εἰς τὸν παρὰ τοῦ πρώτου δεσπότου τὸ χωρίον ἢ τὸν ἀγρὸν ἢ τὰ γήδια τὴν ἀρχὴν ὠνησάμενον ἢ ἄλλως παρεληφῶτα. ταῦτὸν δὲ κρατεῖν, κὰν εἰ πολλὰ διαδοχαὶ γένωνται· ἕως γὰρ ὁ προσεχέστερος εὐπόρος εἴη, οὐδὲ²³⁾ ἐνοχλεῖσθαι τοὺς ἐν πρεσβυτέροις χρόνοις τὴν κτήσιν ἐσχηκότας ἢ τὰς ἐκείνων περιουσίας προσήκει. τὰς δὲ συντελείας, ἀφ' οὗ ἂν αἱ ἐπιβολαὶ γένωνται, τοὺς καταδεξαμένους ἐπιγινώσκειν χρή, οὐ μὴν πρὸ τοῦτου. εἰ δὲ μὴ ταῦτα παραφυλαχθεῖη, τριῶν²⁴⁾ λιτρῶν ποινήν τὴν τάξιν δίδόναι καὶ ἑτέρα μείζονι ἐπιτιμῆσαι ὑποκείσθαι.

Β'. Περὶ τοῦ πῶς δεῖ στέλλεσθαι ἐπὶ νομῆς βάσσου²⁵⁾.

Εἴ τις ἀκινήτου²⁶⁾ ἐπιλαβέσθαι θέλων ἀρχικῶς ἔχοι²⁷⁾ ψήφους, ἐν βυζαντίῳ μὲν ἢ τάξις ἀρκέσει τὴν σχολὴν μαρτυροῦσα τῆς τῶν πραγμάτων τούτων νομῆς, εἴ γε καὶ ἐκ τῶν γειτόνων ἢ αὐτῆς τάξις λέγοι μαθεῖν, ὡς οὐδεὶς τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐπέιληπται· ἐν δὲ ταῖς

I. Forma Demosthenis de adiectione sterilium.

Si quis rite abalienaverit agrum vel praedia vel terras vel massam universam, postea moriens transmiserit substantiam [suam] ad extraneos vel liberos, et illi rursus ex substantia, in quam successerant, alienaverint praedium vel agrum vel terras vel massam aliquam, idque, quod a successoribus alienatum est, ad sterilitatem pervenerit: primum quidem eum, qui ab illius liberis vel successoribus acquisiverit id, quod nunc ad sterilitatem redactum est, et immobilem eius substantiam adiectionem pati; sin autem is eiusque substantia non idonea esse apparuerit, ad eos, qui id ad illum transmiserint, onus transferri; si vero neque horum possessiones ad hoc sufficiant, id ad eum, qui primus ad liberos vel extraneos illud transmiserit, et, ad immobilem eius possessionem redire; et sic in omnium inopia ad eum, qui a primo domino praedium vel agrum vel terras initio comparaverit vel aliter acceperit. Idem valere, etiamsi multae successiones factae sint: quamdiu enim proximior idoneus sit, nec molestari eos, qui antiquioribus temporibus possessionem habuerunt, eorumve substantias convenit. Collationes vero, ex quo adiectiones factae fuerint, accipientes solvere oportet, non anterioris temporis. Si vero haec non fuerint observata, trium librarum poena officium mulctandum vel alii maiori poenae subiiciendum esse.

II. Quomodo debeat mitti in possessionem. Bassi.

Si quis rem immobilem apprehendere cupiens decretum iudicis habeat, Byzantii quidem sufficiet testimonium officii vacuum earum rerum possessionem esse dicentis, si etiam a vicinis officium dicat sese audivisse, neminem in earum rerum detentione esse

18) Ut Indici (cf. not. 1), ita et textui ipsi in Codice inscriptio nulla praepositur.

19) Est epitome eius Edicti, quod in collectione CLXVIII Novellarum Nov. 166 constituit. (Nov. 166 supra edidi cum animadversionibus, quas conferas.) In collectione Codicis Marciani τύπος α' erat. – Cf. etiam infra Ed. XXIV.

20) Codex οἷς. Sed recte Nov. 166: ἡς διεδέξαντο ἐκποιήσῃαν.

21) Codex: ὄν οὖν. Correxi ex Nov. 166.

22) Nov. 166 τέ habet. Rectius, ni fallor. Nam si δέ scribas, his verbis: οὕτω δὲ κ. τ. λ. novum gradum eorum, qui adiectionem pati debeant, significari credendum esset. Verum sunt iidem, qui iam his verbis: καὶ τὴν ἀκίνητον ἐκείνου κτήσιν ἐπανιέναι continentur: ideoque se-

quentia magis explicationis causa addita esse putaverim, ut proinde scribendum sit οὕτω τέ.

23) Nov. 166: οὐδέν.

24) Nov. 166: δέκα.

25) Est Nov. 167. In collectione Codicis Marciani τύπος κδ'. – De auctore et argumento huius Edicti vide, quae observavimus in Prolegomenis §. 17 ad Nov. 167 et §. 19 not. 25. De eodem argumento conferas etiam infra Ed. V cap. 3, Ed. XII. XXIX. XXXIII cap. 1.

26) Codex: ἀκινήτους, quod ex Nov. 167 correxi.

27) Codex: ἔχων. Sed aut ἔχοι legendum aut paulo ante θέλοι pro θέλων. Illud tamen suadere videtur textus Nov. 167, ubi sic est: εἰ γὰρ τις ἀκινήτου τινὸς ἀντιλαβέσθαι σπουδάζων ἀρχικῶς ψήφους περίσσιτο.

ἐπαρχίαις τὸς ἐκδίκους ὑπομνήματα πράττειν ταῦτο τοῦτο δηλοῦντα, καὶ μαρτυρίας μὲν ἔχοντα τῶν γειτόνων, τότε δὲ ἄδειαν παρεχόμενα τοῖς τὰς ψήφους λαβούσι τὰ πράγματα κατασχέειν. καὶ τοῖς μέλλουσι δὲ ἐκ συναλλαγμάτων πράγματα λαμβάνειν καὶ νομῆν ἢ δεσποτείαν ὑφ' ἑαυτοῦ ποιεῖσθαι, τοὺς ἐκδίκους²⁸⁾ προσμαρτυρεῖν καὶ ὑπομνήματα πράττειν δηλοῦντα τὴν παράδοσιν, εἴτε ἐπιστάματα²⁹⁾ γράφειεν πρὸς τοὺς φροντιστάς.....³⁰⁾ χρῆναι συνομολογεῖν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν, ὡς τὸν νεώτερον εἰδοῖεν³¹⁾ νομέα καὶ δεσπότην καὶ τῆ τοῦ παραδόντος ἀκολουθήσαι ἐπὶ τούτῳ γνώμη. εἰ δὲ μὴ πάρεστιν ἔκδοσις, παρὰ τῷ ἄρχοντι τὰ τοιαῦτα πράττεσθαι, ἢ τοῦ ἄρχοντος ἀπολιμπανομένου παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, ὑφ' ἣν ἢ κτήσις τελεῖ. ἐν δὲ τῇ βασιλικῇ³²⁾ πόλει τοὺς ἐκβιβασμούς³³⁾ καὶ τὰ ὑπὲρ τῶν παραδόσεων ἐκμαρτύρια μεγάλην ῥοπήν διδόναι τοῖς προλαβούσιν³⁴⁾.

γ'. Περὶ ἀποδείξεων. εὐγενίου³⁵⁾.

Εἰ τις ἀποδείξει δημοσίων τελῶν προφέρει τρεῖς ἐφεξῆς μάλιστα περὶ τοῦ αὐτοῦ γραφείας, ἰκανὴν ἀσφάλειαν ἔχει περὶ τοῦ φθάσαντος³⁶⁾. Τοῦτο δὲ αὐτὸ κἂν τοῖς ἰδιωτικοῖς συναλλάγμασι κρατεῖ³⁷⁾, καὶ εἴπου τις ἀποδείξει προσφέρει περὶ προσώπων ἢ ἐνοικίων ἢ τόκων ἢ ὑπὲρ ἑτέρου τινὸς τῶν πάντων, μηδὲν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν πρεσβυτέρων διανοχλεῖσθαι χρόνων, ἀλλ' ἔχειν αὐτὸν τὸ ἀσφαλές, κἂν εἰ μὴ ὁ δεσπότης τῶν ἀκινήτων ἔγραψε τὰς ἀποδείξεις, ἀλλ' ἕτερός τις τὸν τόπον αὐτοῦ ἐπέσχεν, ἐνοικιολόγος, ἢ κουράτωρ, ἢ ἄλλος τις τὰ τοιαῦτα ὑποδέχεσθαι καὶ γράφειν ἐπιτραπείς. Εἰ τις ἔμπορος ἐν τῇ βασιλίδι πόλει πράγμα οἰονδήποτε πωλήσοι ἢ χορηγήσοι, ῥηθείη³⁸⁾ δὲ μηδὲν εἰληφέναι, εἰ μὲν τριῶν ἐνιαυτῶν εἶναι λέγοιτο τὰ συναλλάγματα καὶ δεικνύει τὴν χορηγίαν ὁ ἔμπορος, ἀνάγκην ἔχειν τὸν συμβάλλοντα τὴν τῶν τιμημάτων ἀπόδοσιν δεικνύειν· εἰ δὲ λέγοι δ' τυχὸν ἐνιαυτοῦς ἢ πλείον³⁹⁾ ἐφεξῆς χορηγήσοι τῆ τοῦ δεινὸς οἰκία καρποῦς ἢ ἐσθῆτα ἢ πράγματα⁴⁰⁾ μηδὲν κομισάμενος, μὴ πιστεύοιτο περὶ τοῦ πλείονος διαλεγόμενος. Τὰς ψήφους⁴¹⁾, αἵτινες προσώπων ἀπαγωγὰς ἢ παραστάσιν ἔχουσιν, ἢ πόλεως τινος δικαίους ἢ τῷ δημοσίῳ λυμαίνονται, μονομερεῖς οὔσαι μηδεμίαν ἔχουσιν ἰσχύν.

in provinciis vero defensores [debent] conficere gesta hoc ipsum declarantia, quae quidem testimonia vicinorum continere debent, tunc autem his, qui decreta acceperunt, veniam rerum apprehendendarum praebent. Sed et his, qui ex contractibus res accipere et possessionem vel dominium sibi habere desiderant, [oportet] defensores testimonium praebere et acta conficere traditionem manifestantia, sive mandata scripta sint ad curatores, ... [curatores] debere apud acta confiteri, quod novum agnoverint possessorem et dominum, et tradentis voluntati hac in re obtemperaverint. Quodsi non adest defensor, coram praeside haec peragenda sunt, vel absente praeside coram episcopo urbis, sub qua possessio sita est. In regia autem urbe executiones et quae super traditionibus facta sunt testimonia, magnam auctoritatem praebere his, qui ea antea acceperunt.

III. De probationibus. Eugenii.

[Cap. 1.] Si quis apochas publicorum tributum profert tres scilicet deinceps de eodem scriptas, idoneam securitatem habet circa praeteritum. [2.] Id ipsum etiam in privatis pactis obtinet, et si quis forte apochas profert super personis sive pensionibus sive usuris sive super alia quacunque re, nequaquam eum propter antiquiora tempora molestari, sed esse eum securum, etiamsi non dominus rerum immobilium apochas illas scripserit, sed alius quispiam vicem eius sustinuerit, rerum locatarum administrator, vel curator, vel alius quis haec accipere et scribere iussus. [3.] Si quis mercator in regia urbe rem quacunque vendiderit vel suppeditaverit, dicatur autem alterum nihil accepisse, si quidem pacta trium annorum esse perhibeantur, et praestationem mercator ostendat, necesse habere eum, qui cum illo contraxerit, pretii solutionem probare; si vero se ditat quatuor verbi gratia annos pluresve deinceps suppeditasse eius familiae frumentum vel vestem vel merces, nec quicquam accepisse, de ulteriore disserenti fides non habeatur. [4.] Decreta, quae personarum abductiones vel exhibitionem continent, vel civitatis alicuius iuribus fiscove officiant, ex una parte lata nullum valorem habent.

28) Codex: ἐκδικεῖν.

29) In Codice sic est: ἐπιστάματα.

30) In Codice non est lacunae signum. Nimirum librarius, a voce φροντιστάς ad vocem φροντιστάς aberrans, haec omisit: εἴτε ἐπιστάματων χωρὶς ἢ παραδόσεις μέλλοι γίνεσθαι, προσόντος ἐνταῦθα τοῦ· καὶ τοὺς γεωργούς ἢ φροντιστάς κ. τ. λ. i. e. sive absque mandatis traditio facienda sit: illo casu mandatis adiiciendo, etiam colonos vel curatores etc.

31) Codex: εἶδη ἐν pro εἰδοῖεν.

32) Inusitatius dictum est: fortasse scribendum βασιλίδι.

33) Codex: ἐμβιβασμούς. Nimirum κ, quod in Codd. MSS per u scribitur, facile potest cum μ confundi.

34) Nov. 167: παρεληφόσιν. Sed nil mutandum esse videtur: cf. enim, quae notavimus ad Nov. 167 supra in prolegomenis §. 17.

35) De Eugenio Pr. Pr. dixi §. 19 not. 40. – In indice Codicis Marciani est Ed. XXXVI.

36) Videatur l. 3 C. de apochis publicis 10, 22. Cf. infra Ed. VI cap. 1.

37) Archiv für civil. Praxis. tom. IV p. 9 sqq.

38) Codex: ῥηθείση.

39) Codex: πλείον.

40) Verti merces, quum πραγματευτής sit mercator. — Sed fortasse excidit aliquid, veluti ἄλλα πράγματα: fortasse etiam verbo πράγματα significantur iumenta, quo sensu verbum illud a recentioribus Graecis in nonnullis provinciis usurpatur.

41) Malim αἱ ψήφοι – ἔχουσιν, quamquam ab epitomatore nostro, ab alia constructione verborum ad aliam saepe numero transitum faciente (vide not. 74.77.95), vel ἀνακόλουθον non abhorreere crediderim. — Caeterum quod ad personarum ἀπαγωγὰς et παραστάσεις attinet, conferas etiam Ed. IV cap. 1. Ed. XXXII, 4. Cod. IX, 3 et Nov. 53.

δ'. Τύπος ήφαιστου⁴²).

“Ὡστε τοὺς ὑποτελεῖς εὐγνώμονας τὰ δημόσια διδόναι, καὶ πείθεσθαι τοῖς ἀρχικοῖς προστάγμασι, καὶ τῆς μὲν ἐν τοῖς συναλλάγμασιν ἔχεσθαι πίστεως, τὴν δὲ πρὸς ἀλλήλους μεταδιώκειν εὐνοϊαν⁴³). τούτου γὰρ οὕτως ἔχοντος οὐδὲ τὰς παραστάσεις ἢ τὰς ἀπαγωγὰς τῶν προσώπων συγχωρεῖ κρατεῖν, εἰ μὴ θεῖος τούτο κελεύσει τύπος⁴⁴). Εἶπου μήτηρ ὑπὲρ ὄρφανοῦ παιδὸς ἐν χηρείᾳ μέχρι ν' χρυσῶν ἀπαιτήσιν ποιῶτο, μήτε κηδεμῶν ἀναγκάζεσθω γίνεσθαι τῷ νέῳ μήτε ἄλλον ὀνομάζειν, ἀλλ' αὐτὴ πρὸς ἀπαιτησίν τε καὶ ὑποδοχὴν ἀρκεῖτω· μηκέτι δυναμένου τοῦ παιδὸς πρὸς ἀποκτάσασιν βλέπειν διὰ τὸ καὶ τοὺς οὕτως εἰσπραττομένους τὸ ἀσφαλές ἔχειν. Εἶπου⁴⁵) τὶς ἐμφυτευτῆς εἶναι λέγων μὴ τὴν ἐμφυτευτικὴν συγγραφὴν⁴⁶), ἀποδείξεις δὲ πρὸς ἑαυτὸν ἀπὸ κυρίου προσώπου γραφείσας μέχρι ι' τὸν ἀριθμὸν μεμνημένας τῆς ἐμφυτεύσεως προσαγάγοι⁴⁷), διηλεκτῆς ἐμφυτευτῆς οὕτος εἶναι κρινέσθω, κἄν μὴ τὸ διηλεκτὸς ὄνομα ταῖς ἀποδείξεσιν ἐγγέγραπται. δῆλον δὲ ὅτι μὴ δεικνυμένων ἐτέρων συμφώνων ἀνάγκη κατὰ τοὺς περὶ τῶν ἐμφυτεύσεων νόμους τὸ τοιοῦτον⁴⁸) σκοπεῖσθαι. DKSEPCPDNIUSTOHPBABISS⁴⁹).

ε'. Τύπος ἀρεοβίνδου⁵⁰).

Εἴ τις ἀτελής ὢν βουληθεῖ γάμον συμβαλεῖν, θελήσει δὲ ἐπὶ τούτῳ μόνον κηδεμόνα προβαλέσθαι, εἰ μὲν τῷ⁵¹) μέλλον πρόσωπον συνάπτεσθαι τὴν προῖκα λαμβάνει, πρῶτον κηδεμόνα δεόν εἶναι καὶ ἐγγυητὰς κατὰ τὸν νόμον δοθῆναι· εἰ δὲ τὸ μέρος τῆς γυναικὸς ἀτελὲς ὢν ἐπιδοίη τὴν προῖκα τῷ ἀνδρὶ τελείως κατὰ θεῖαν φιλοτιμίαν ἢ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν χρόνων παραδρομῆς ὃν τὸ μὴ χρῆναι ἐγγυητὴν ἐπιζητεῖ⁵²). Τὴν μέντοι πληναρίαν τῆς προικὸς ὑπόληψιν ἐμφανίζεσθαι καὶ μαρτυρεῖσθαι ἐπὶ πράξεως συνισταμένης, ἐνταῦθα μὲν παρὰ τῷ μαγίστρῳ κίνσω⁵³), ἔξω δὲ παρὰ τοῖς ἐκδίκοις⁵⁴). Τὰς τῶν σχολαζουσῶν νομῶν ἐξετάσεις καὶ παραδόσεις

IV. Forma Hephaesti.

[Cap. 1.] Ut subditi devota mente tributa solvant, et pareant magistratum praeceptionibus, et in contractibus bonam fidem servent, et erga se invicem bene affecti sint. Nam hoc si ita sit, etiam exhibitiones vel abductiones personarum obtinere non concedit, nisi id sacra forma imperet. [2.] Sicubi mater vidua nomine filii minoris usque ad quinquaginta aureos exactionem faciat, neque ipsa minori curatrix fieri cogatur, neque alium nominare, sed ipsa ad exigendum et accipiendum sufficiat: nec potest amplius filius ad in integrum restitutionem respicere, quoniam etiam ii, a quibus id exactum est, securitatem habent. [3.] Sicubi quis se emphyteutam dicens non chartam emphyteutam, sed apochas a domino ad ipsum scriptas ad decem usque protulerit, quae emphyteuseos mentionem faciant, is perpetuus emphyteuta esse iudicetur, licet verbum „perpetuum“ documentis non sit inscriptum. Patet autem, huiusmodi contractum, nisi aliae conventiones probentur, necessario secundum leges de emphyteusibus latas diiudicandum esse. *D. K. SEP. CP. DN. IUSTINI. P. BASILI. V. C.*

V. Forma Areobindi.

[Cap. 1.] Si quis minor matrimonium contrahere voluerit, et ad hoc solum curatorem [sibi] dari desideraverit, siquidem persona, quae matrimonium contractura est, dotem accipit, primum curatorem esse oportet et fideiussorem legitime dari; sin pars mulieris in minori aetate constituta dederit dotem viro perfecte ex sacro beneficio vel etiam ex ipso annorum decursu ... quod non oportet fideiussorem quaerit (?) [2.] Plenariam autem dotis susceptionem insinuari et testimoniis confirmari in actis, hic quidem apud magistrum census, extra autem apud defensores. [3.] Vacuarum possessionum cognitiones

42) Haec forma in indice Marciano no. XXXVII collocata est. Ibi vide, quae de Hephaesto Pr. Pr. diximus.

43) Videtur hoc esse edictum, quo Hephaestus Pr. Pr. annuam indictionem publicavit, utpote quo subditi admoveantur tributa solvere. (Conferatur edictum Casiodori huic quodammodo simile Variar. lib. XII cap. 2) Caeterum coniecturam istam confirmat etiam hoc, quod subscriptione teste haec forma data est Kalendis Septembribus, quod erat anni et indictionis initium.

44) De exhibitionibus et abductionibus personarum vide Ed. III cap. 4.

45) Quae sequuntur, leguntur etiam in Codice Bodlei. 3399 fol. 59. Inscriptio ibi haec est: *Ηφαιστου τύπος. Εἶπου τις κ. τ. λ.*

46) Bodl. 3399: *τὴν ἐμφυτευτικὴν γραφὴν ἀποδέξοι, ἀποδείξεις κ. τ. λ.* Non male: certe *γραφὴν* verba *συγγραφὴν* praeferendum est, quum *syngraphae* potius de personilibus et pecuniariis debitis factae esse videantur.

47) Idem: *προαγάγοι*.

48) Idem: *τοιοῦτο*.

49) Hanc subscriptionem librarius Codicis nostri inscriptioni sequentis formae postposuit: arbitratus scilicet, rubricam esse formae Aereobindi Pr. Pr. – Cod. Bodlei. 3399 post verbum *σκοπεῖσθαι* statim addit: *DKSEPCPDNI*

IOUSTINPRABASUO SS. – Subscriptionem in utroque Codice mancam esse, non est quod demonstrem. Equidem sic legendum esse censeo: *D. (Data) K. (Kalendis) SEP. (Septembribus) CP (Constantinopoli) DN (Domini) IUSTINI (Iustiniani – cf. Heimbach 'Avékδ. II p. 176. 180) PP.A. (Perpetui Augusti – adde: anno XXIV vel XXV post consulatum) BASIL. V. C. (Basili viri clarissimi – adde: anno X vel XI.)* Hephaestum enim anno 552 Pr. Pr. fuisse supra vidimus. – Caeterum constituitur hac forma quasi quaedam praescriptio emphyteuseos: nam is, qui decem apochas a domino super praestatione canonis scriptas profert, i. e. qui per decem annorum spatium consentiente domino emphyteutam sese gessit, emphyteusin tanquam perpetuam firmiter tenere iubetur.

50) *Areobindus* Pr. Pr. quando fuerit, supra dixi §. 19 not. 42. – Index Marcianus hanc formam habet no. XXXVIII.

51) Codex: *μέντοι*.

52) Locus corruptus, de quo sanando prorsus desperavi. – Conferas l. 25 C. *de nuptiis* 5, 4 et l. 28 C. *de iure dot.* 5, 12.

53) *Lege κήσω*.

54) Videatur l. 31 C. *de iure dot.* 5, 12.

κατὰ τοὺς ἤδη κειμένους γίνεσθαι νόμους. εἴσω μέντοι ἡμερῶν κ', ἀφ' οὐπὲρ ἢ τοῦτο βουλομένη ψήφος ἐμφανισθεῖν, τὴν περὶ τοῦτου προΐεναι ζήτησιν, καὶ εἴσω ἰ' ἑτέρων ἡμερῶν προΐεναι τὴν παράδοσιν⁵⁵). Ὡστε μηκέτι τὸν δις καταδικαζόμενον ὑπὸ τῶν ἐπάρχων διδόναι διδασκαλίαν ἀναψηλαφησέως⁵⁶). DKAGSGCDNICITH NPPAGASILIGSEΞS⁵⁷).

ε'. Τύπος λέοντος⁵⁸).

Εὐγνωμόνως δεῖ τὰ δημόσια κατατιθέναι τοὺς ὑποτελεῖς καὶ περὶ τὰ συναλλάγματα μετρίους εἶναι. ἐκ διαφόρων προσώπων ἀλλὰ μὴ τοῦ αὐτοῦ προφέρειν τῶν δημοσίων ἀποδείξεις⁵⁹), καὶ μὴ ἀρκεῖν τρεῖς καὶ μόνως προκομιζομένας εἰς τὸ μὴ τοῦ φθάσαντος ἔνεκεν ὀχλεῖσθαι χρόνου, ἀλλὰ δέκα κ' ἀνὰ ἐκ διαφόρων προσώπων ἦσαν γραφείσαι⁶⁰).

Ἐάν⁶¹) γαμετὴ προῖκα καὶ γαμικὴν⁶²) προτεινομένη δωρεάν ἐν⁶³) κατοχῇ τῶν τοῦ ἀνδρός εἴη πραγμάτων καὶ μὴ ἀναγραφῆν ἐπὶ τούτοις δημοσίαν ποιήσῃ⁶⁴), τοῖς τοῦ μεγάλου βασιλέως ὑποκείσεται νόμοις δόλον ἅπαντα καὶ πάσαν ἀποστρεφόμενοις περινοίαν⁶⁵). DKNICPDN IUSTINIANIPEBAVSISOS⁶⁶).

ζ'. Τύπος περὶ ζυγοστατῶν⁶⁷) ἱερίου⁶⁸).

Ὡστε ψήφω τῶν ἐπισκόπων καὶ οἰκητόρων καὶ κητόρων προχειρίζεσθαι τὸν ζυγοστάτην, καὶ ὄρκον ἐν ὑπομνήμασιν αὐτὸν παρέχειν, ὡς οὐδεμίαν αὐτὸς οὐδέ ὁ τῆς αὐτῆς κοινωνῶν αὐτῷ φροντίδος ῥαδιουργίαν περὶ τὰ στάθμια⁶⁹) ἐργάζονται⁷⁰).

η'. Περί ἀγορανόμων⁷¹). ἴλλου⁷²).

Ὡστε καὶ ἐπὶ τοῖς ἀγορανόμοις καθ' ὁμοιότητα ἐκδικῶν⁷³) ψήφισμα γίνεσθαι⁷⁴) παρα τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν τοῦ κλήρου καὶ κητόρων καὶ πολιτευομένων καὶ λογάδων⁷⁵).

et traditiones secundum iam latas leges fieri; sed intra XX dies, ex quo sententia haec iubens insinuata fuerit, eiusmodi cognitionem procedere, et intra X alios dies traditionem subsequi debere. [4.] Ut, qui bis condemnatus est a praefectis, non amplius possit offerre libellum retractationis. D. K. AUGUS. DN. IUSTIN. PP. A. BASILI V. C. P. CS.

VI. Forma Leonis.

[Cap. 1.] Devota mente oportet publica solvere subditos et in contractibus moderatos esse. A diversis personis non ab eodem scriptas proferre publicorum apochas [?], nec satis esse tres tantum proferri, ut ne quis molestetur praeteriti temporis causa, sed decem, licet a diversis personis scriptae sint.

[2.] Si mulier dotem et nuptialem donationem praetendens in possessione rerum mariti sit, nec inventarium earum publicum confecerit, magni Imperatoris legibus subiacebit, quae omnem dolum et omnem circumventionem cohibent. D. K. NI (?) CP. IUSTINIANI. P. C. BASILIU. V. C.

VII. Forma de ponderatoribus Hierii.

Ut decreto episcopo rumet habitatorum et possessorum ponderator constituatur, et iusiurandum apud acta praestet, nec semet ipsum nec suum in hac cura socium aliquam negligentiam circa pondera esse commissurum.

VIII. De aedilibus. Illi.

Ut etiam de aedilibus ad instar defensorum decretum fiat episcopi et cleri et possessorum et curialium et honoratorum.

55) Vide not. 25.

56) Cf. l. 5 C. de precibus imperat. offerendis. 1, 19, 1. un. C. ne liceat in una eademque causa 7, 70.

57) Haec subscriptio in Codice rubricae sequentis formae postposita est. (Cf. not. 49.) Eam sic lego; d. (Data) κ. (Kalendis) AUGUS. (Augustis) – adde: Constantino-poli) DN. (Domini) IUSTIN. (Iustiniani) PP. A. (Perpetui Augusti) – adde: anno XXVI vel XXVII) BASILI. V. C. P. CS. (Basili viri clarissimi post consulatum) – adde anno XII vel XIII.) Literam λ librarii graeci saepenumero pro u usurpant; UASILI scribitur pro Basili; denique εξ cur legerim „post consulatum“, intelligitur ex Heimbach 'Avékd. tom. II p. 234.

58) In indice Marciano est Ed. XXXVI, ibique de Leone Pr. Pr. dixi.

59) Haec aperte corrupta sunt, sed quaenam iis medicina paranda sit, ingenue me nescire confiteor.

60) Cf. Edict. III cap. 1.

61) Quae sequuntur, absque tamen subscriptione, habentur in Cod. Bodlei. 3399 fol. 5.

62) Ita Bodl. 3399. Noster: γαμικά.

63) Codex: εἰν. Emendavi ex Bodl. 3399.

64) Bodl. 3399: ποιήσεται.

65) Cf. l. 9 C. soluto matrim. 5, 18 et supra §. 19 not. 43.

66) Etiam haec subscriptio rubricae sequentis formae postposita est a librario. Cf. not. 49. 57. Subscriptionem sic lego: d. (Data) κ. (Kalendis) NI. (?) CP. (Constan-

tinopoli) IUSTINIANI. (adde: anno XXXV vel XXXVI) P. C. (post consulatum) BASILIU. V. C. (Basili viri clarissimi) – adde: anno XXI vel XXII). – Pro NI. scribendum crediderim SEP. Nam principium huius formae docet eam ad publicationem indictionis pertinuisse, quae fere Kalendis Septembribus fiebat. Cf. not. 43.

67) Videatur index Marcianus Ed. III.

68) Pro ἱερίου index supra habet ἱερείου. Hierius Pr. Pr. Or. fuit sub Anastasio a. 496. Cf. l. 16 C. de testam. militis. 6, 21.

69) Codex: στάθμα.

70) De ponderatoribus, qui Graecis ζυγοστάται audiunt, videatur Cod. Theod. XII, 7 de ponderatoribus, ibique Gothofredus; Cod. Iust. X, 73 de ponderatoribus; Edict. Iustin. XI; et Cuiacius ad l. 6 D. de excusationib. 27, 1.

71) In indice Marciano est Ed. IV, ibique rubrica vel melius et fusius exponit, quod fuerit huius edicti argumentum, quam epitome, quae hoc loco habetur.

72) Illus Pr. Pr. nusquam occurrit. Sub Zenone Illus magister fuit: sub eodem alius, ni fallor, a 478 Consul. Hic fortasse postea sub Anastasio Pr. Pr. fuit. Cf. etiam Theophanes in Chronogr. ed. Paris p. 150. D.

73) Cf. l. 8 C. de defensorib. 1, 55, l. 19 C. de episcopali audient. 1, 4. Nov. 15 c. 1.

74) Cod. γίγεται, quod ferri vix poterat.

75) De aedilibus civitatum cf l. 2 C. si servus 10, 32 et Otto tr. de aedilibus coloniarum etc. Francf. 1713.

θ'. Περὶ βουλευτῶν. ἴλλου⁷⁶).

Εἴ τις ἀπὸ διαλύσεως πρὸς τοὺς βουλευτὰς γενομένης βουλευτικῆς ἀπαλλάττεσθαι δόξη τύχης, ἄκυρος ἔστω ἢ διάλυσις⁷⁷) καὶ εἰς τὴν βουλὴν ἐπαναγέσθω. προστιμῶνται δὲ οἱ βουλευταὶ ἰ' χρυσίου λίτρας, εἰ μὴ μὴνύσωσι τοῖς τοιούτοις κατὰ τοῦ λοιποῦ τούτων ἀπέχειν⁷⁸).

ι'. Περὶ τῶν δικαζομένων παρὰ ἐπισκόποις καὶ ἐκκλησιακδικοῖς καὶ οἰκονόμοις⁷⁹). ζωτικῶ⁸⁰).

Οἱ ἐκδικοὶ καὶ πατέρες τῶν πόλεων πάντα ἐλκόμενον⁸¹) δικάσασθαι παρὰ ἐπισκόποις ἢ ἐκκλησιακδικοῖς ἢ οἰκονόμοις, εἰ καὶ κληρικὸς⁸²) εἴη πρὸς δίκην καλούμενος, ἀφαιρείσθωσαν. ἐναντίωσιν δὲ ὑπομένοντες πράξιν συνιστάτωσαν, καὶ μὴνέτωσαν τῷ ἄρχοντι καὶ τῇ μεγίστῃ ἐξουσίᾳ, καὶ ποινὴν ε' χρυσίου λίτρας ἀπαιτεῖταισαν τὸν ἀμαρτάνοντα εἰς ἔργα τῆς πόλεως ὀφείλουσαν προχωρήσαι⁸³). Ὡστε τοὺς προεστῶτας τῶν ἐκκλησιῶν μὴ ἀναγκάζειν τινὰς παρ' αὐτοῖς δικάζεσθαι ἢ ὁμολογεῖν μὴ χρῆσθαι ὄροις, ἀλλὰ μὴδὲ ἐκδιώκειν αὐτοὺς ἐκ τῶν ὄρων τοὺς προσφεύγοντας⁸⁴).

ια'. Ζωτικῶ⁸⁵). περὶ λόγου διδομένου τοῖς προσφεύγουσιν⁸⁶).

Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ἢ ἐκκλησιακδικοὺς ἢ οἰκονόμους λόγον διδόναι. εἰ δὲ καὶ τισι δοῖεν, ἀντιμυθηνὸς εἶναι, μὴδὲ τὸν λαμβάνοντα ὠφελείσθαι. φυλάττειν δὲ αὐτοὺς τὸν διδόμενον λόγον παρὰ τῶν ἀρχόντων, οἷς καὶ μόνοις διδόναι μὲν λόγον ἐξεστὶ, παραβαίνειν δὲ οὐκ ἐξεστὶ. διδόναι δὲ αὐτοὺς⁸⁷) λόγον ἐντὸς λ' ἡμερῶν καὶ ἅπαξ τοῦ ἔτους τῷ αὐτῷ προσώπῳ. τὸν δὲ παρὰ ταῦτα διδόμενον λόγον ἄκυρον εἶναι⁸⁸).

ιβ'. Περὶ τῶν διδομένων ἐπὶ νομῆς⁸⁹). εὐσταθίου⁹⁰).

Ἐὰν τις πορίσῃται ψῆφον περὶ τοῦ ἐπὶ νομῆς γενέσθαι, ἐν μὲν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ ἐν τοῖς χωρίοις καὶ προαστείοις αὐτῆς τὸν ἐκβιβάζοντα⁹¹) τὸ πᾶν ἐπὶ δημοσιευόντων πυνθάνεσθαι παρὰ τῶν οἰκούντων τὴν οἰκίαν ἢ γεωργούντων⁹²) τὸ προάστειον ἢ τὸ χωρίον

IX. De curialibus. Illi.

Si quis transactione cum curialibus facta a curiali conditione se liberari putaverit, transactio irrita sit et ille in curiam reducatur. Mulctantur autem decuriones X auri libras, nisi illis significaverint, ut in futurum his rebus sese absterneant.

X. De his, qui apud episcopos et ecclesiarum defensores et oeconomos litigant. Zotici.

[Cap. 1.] Defensores et patres civitatum quemlibet, qui ad episcopos vel defensores ecclesiae vel oeconomos iudicii causa trahitur, licet clericus sit in ius vocatus, abripiant. Quodsi iis restitutum fuerit, acta conficiant, et ad praesidem summamque potestatem referant, et ab eo, qui in culpa est, poenam V librarum auri exigant, quae in opera civitatis impendi debet. [2.] Ne ecclesiarum propositi quosquam cogant coram ipsis iudicium accipere, vel promittere ne iure septorum utantur, sed nec eiiciant confugientes ex septis.

XI. Zotici. De λόγῳ confugientibus dato.

Quod non oportet episcopos vel ecclesiarum defensores vel oeconomos λόγον dare: et si quibus dederint, irritum nec accipienti utilem esse. Ipsos autem servare debere λόγον a praesidibus datum, quippe quibus solis λόγον dare licet, praetergredi autem non licet. Dare autem eos oportere λόγον intra XXX dies, et semel per annum eidem personae. Et λόγον, qui contra haec datus fuerit, irritum esse.

XII. De his, quae in possessionem dantur. Eustathii.

Si quis decretum protulerit de in possessionem missione, in regia quidem urbe et in terris et suburbis eius executorem rei coram publicis personis quaerere oportere ab iis, qui in aedibus habitant, vel ab iis, qui suburbanum vel terram colunt, et a

76) De Illo Pr. Pr. vide not. 72. – Hoc edictum in indice Marciano habetur no. V.

77) Codex: ἄκυρον ἔστω τὴν διάλυσιν εἶναι. Cf. not. 41.

78) Codex: ἀφέξεω. Emendavi: ἀπέχειν. Sede fortassis vel maior corruptela huic loco inest, ut legendum sit: εἰ μὴ μὴνύσωσι τοὺς τοιούτους καὶ τοῦ λοιποῦ τούτων ἀφέξονται, i. e. si non detulerint eiusmodi decuriones et ipsi de caetero his rebus sese abstinuerint.

79) In indice Marciano est Ed. VI.

80) De Zotico Pr. Pr. dixi §. 19 not. 88.

81) Index Marcianus, rectius ni fallor, εὐλαβούμενον habet.

82) Codex: ἢ καὶ κληρικῶν, quod necessario corrigendum erat. Idem paulo ante ἐπισκόπου.

83) De iudicio ecclesiastico conferatur l. 7.8. C. de episc. aud. 1, 4. Nov. Valentiani III in Iure civ. anteiust. tom. II

p. 1347. Iustinianus haec aliquantum immutavit Nov. 83 et 123 cap. 21. 22.

84) De iure asyli intra ὄρους i. e. septa ecclesiae locuples auctor est Iac. Gothofredus ad Cod. Theod. 9, 45. Videatur etiam Ducange s. v. ὄροι, et infra Ed. XI et XIV.

85) De Zotico Pr. Pr. dixi §. 19 not. 88.

86) In indice Marciano est Ed. VII.

87) Codex: αὐτοῖς.

88) De λόγῳ, (– Iulianus vertit „fidem publicam“, liber Authenticorum „verba i. e. iusiurandum“, Alciatus denique interpretatur „salvum conductum“, –) cf. Cuiacius ad Nov. 17, Ducange s. v., Hombergk ad Nov. 5 not 15 e Nov. 17, not. 24. – Videtur etiam infra Ed. XIV.

89) Index Marcianus hoc edictum habet no. VII.

90) Eustathius Pr. Pr. Or. sub Anastasio anno 506 fuit. Cf. l. 23 C. de advocatis divers. iudic. 2, 7.

91) Codex: ἐκβιβάζοντα.

92) Codex: γεωργὸς τῶν.

καὶ ἐκ τῶν γειτόνων, τίνος γέγονε τὸ πρῶγμα δεσπότου καὶ εἰ μηδεὶς τοῦτο νέμεται, καὶ πρὸς τοῦτοις καὶ ἀντάς εὐθύς ἐν ἀρχῇ⁹³) προστιθέναι τὰς ψήφους τῶν ἐπάρχων ἢ τοῦ ἀρχοντος ἐν αὐτοῖς τοῖς τόποις ἐπὶ δημοσιονόντων⁹⁴). ὁ δὲ παρὰ ταῦτα γινόμενος ἐπὶ νομῆς τοῖς περὶ τῆς βίας ὑποκείσεται⁹⁵) νόμοις, ἀποδιδούς καὶ τὴν ἐπενεχθεῖσαν ζημίαν τῷ τὴν νομὴν ἀφηρημένῳ⁹⁶).

ιγ'. Τύπος περὶ τοῦ⁹⁷) καθ' ἕκαστον ἰούγον ἐν κεράτιον ὑπὲρ τὴν μερικὴν δίδοσθαι⁹⁸).

Ὡστε τοὺς ὑποτελεῖς τὰ δημόσια κατατιθέναι, ὡς αἱ μερικαὶ δηλοῦσι διατυπώσεις, καὶ πρὸς τοῦτοις λόγῳ παντοίας τῶν τὰ δημόσια πραττόντων παραμυθίας⁹⁹) καὶ τοῦ λεγομένου διαζημίου καὶ καθέκαστον ἰούγον κεράτιον¹⁰⁰) ἐν καὶ μηδὲν περαιτέρω χάριν οἰουδήποτε προσώπου ἢ ἐνταῦθα ἢ ἐπὶ χώρας δημόσια μετερχομένου ἢ συνηθείας λαμβάνοντος· ἀλλὰ τὸ ἐκ τοῦ κερατίου συναγόμενον καὶ ταξεώτας¹⁰¹) καὶ βουλευτὰς καὶ σκρινιάρχους τῶν ἐπάρχων καὶ κανονικαρίους τῶν λαργιτιόνων¹⁰²) καὶ πᾶν πρόσωπον συνηθείας κομιζόμενον μερίζεσθαι τοῦ παραβαίνοντος καὶ πλέον τι ἀπαιτοῦντος ἢ χρυσίου λίτρας κατὰ τὸν νόμον¹⁰³) ποινὴν κατατιθέντος, καὶ τοῦ ἐκδίκου τοῦ μὴ ταῦτα παραφυλάττοντος ἢ λιτρῶν πρόστιμον δίδοντος¹⁰⁴).

ιδ'. Ζωτικῶ¹⁰⁵). περὶ λόγου δόσεως¹⁰⁶).

Μηδὲ στρατιωτικὸς ἄρχων μηδὲ στρατιῶται δίδωσαν λόγον τισὶ τῶν μὴ ὑποκειμένων αὐτοῖς. εἰ δὲ τις λάβοι καὶ βιαίως ὑπ' αὐτῶν ἀφαιρεθεῖη, ὁ ἀρχων ἐκδικεῖται, καὶ αὐτόν, εἰ παρὰ τίνος αἰτιαθεῖη, καλεῖται ἢ μὴ ὑπακούοντος αὐτοῦ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τοῦ αἰτιωμένου¹⁰⁷) ποιεῖται τὸ ἱκανόν, καὶ πρόσγε τριῶν χρυσῶν λιτρῶν ποινὴ σφραγισθέντος τούτου, ἀναλωθησομένη περὶ τὰ ἔργα τῆς πόλεως, ὅθεν ὀρμάται ὁ τὸν λόγον λαβῶν¹⁰⁸).

ιε'. Περὶ ἐξωμοσίας¹⁰⁹) διδομένης ὑπὸ τοῦ αἰτιαθέντος¹¹⁰). ζωτικῶ¹¹¹).

Ὁ ἐξωμοσία¹¹²) καταπιστευόμενος ἐντολέα πᾶσι τρόποις προβαλλέσθω κατὰ τὸν νενομισμένον τῆς IUDICATUM SOLVI τρόπον γινόμενον¹¹³) καὶ ἐγγυητοῦ διδομένου τῶν δαπανημάτων μέχρι ἢ νομισμάτων, εἰ τὴν

vicinis, cuius domini res sit et an nemo eam possideat, et praeterea statim initio decreta praefectorum vel iudicis in ipsis locis praesentibus publicis personis proponere. Qui praeter haec in possessione constitutus fuerit, legibus de vi subiacebit, et damnum ei, cui possessio ablata est, illatum resarcibit.

XIII. Forma, ut pro unoquoque iugo unum ceratium ultra particularem [delegationem] praestetur.

Ut subditi tributa persolvant, quemadmodum particulares delegationes significant, et praeterea nomine solatii cuiuscunque exactoribus praestandi et nomine διαζημίου, quod vocant, etiam pro unoquoque iugo ceratium unum, nec quicquam ultra pro quacunque persona sive in urbe sive in provinciis tributa exigente vel consuetudines accipiente. Quod autem ex illo ceratio colligitur, et cohortales et curiales et scriuarios praefectorum et canonicarios largitionum et quamlibet personam consuetudines accipientem inter se partiri; eo, qui haec transgressus fuerit et aliquid plus exegerit, L auri librarum secundum legem poenam soluturo, et defensore, qui haec non observaverit, III librarum multctam datur.

XIV. Zotici. De λόγῳ dando.

Ne quis militaris iudex neve milites λόγον aliquibus eorum dent, qui ipsis non sunt subiecti. Sin autem quis [λόγον] acceperit et ab iis violententer abreptus fuerit, iudex eum defendat: eumque citet, si a quo conventus fuerit, et si non obtemperaverit, ex substantia illius, qui conventus est, [actori] satisfaciatur, et insuper III librarum auri poena eum mulctetur, quae in opera civitatis, ex qua est, qui λόγον accepit, impendi debeat.

XV. De iuratoria cautione praestita a reo. Zotici.

Qui iuratoriam cautionem praestitit, omnino procuratorem facere potest, secundum legitimum modum cautionis iudicatum solvi, et fideiussore dato pro expensis usque ad L aureos, si causa C aureorum

93) Codex: ἀρχη.

94) Codex: ἐπιδημ.

95) Codex: ὑποκείσθαι. Cf. not. 41.

96) De traditione possessionis vide quae observavimus not. 25.

97) Codex: τοῦ περὶ. Veriorem lectionem ex indice repraesentavi.

98) In indice Marciano est ed. IX. – Cuiusnam Praefecti sit, ignoratur. Est autem edictum, quo Praefectus Praetorio indictionem publicavit; cf. not. 43.

99) Videl. 9 C. de exactoribus. Savigny Zeitschr. XI p. 44 sqq.

100) I. e. siliquam sive vigesimam quartam partem solidi. Vide Ducange s. v. et Hombergk ad Nov. 34 not. 11.

101) Codex: ταξεώτας.

102) Codex: κανονικαρίων τῶν λαργιτιόνων.

103) Videtur indicari l. 4 C. de modo mulctarum.

104) Codex: δίδοντας.

105) De Zotico Pr. Pr. vide §. 19 not. 88.

106) Index Marcianus hoc edictum habet no. XI.

107) Codex: αἰτιασμένου.

108) De λόγῳ quaedam observavimus not. 88 ad Ed. XI.

109) Codex: ἐξωμοσίας.

110) Hoc edictum in Indice Marciano est no. XII.

111) De Zotico Pr. Pr. vide §. 19 not. 2.

112) Codex: ἐξωμοσία. – De hac iuratoria cautione cf. §. 2 l. de satisdat. 4, 11 et infra Ed. XXX.

113) Cf. §. 4 l. eod.

τῶν ρ' νομισμάτων ποσότητα ἢ αἰτίασις¹¹⁴) ὑπερβαίνοιν· εἰ δὲ μέχρι τούτων ἐστίν, εἰς ἰβ' νομίσματα καὶ μόνον ἐπὶ τοῖς δαπανήμασι διδότην τὸν ἐγγυητήν.

ις'. Περὶ συστάσεως ὑπομνημάτων¹¹⁵).
ζωτικοῦ¹¹⁶).

᾿Ωστε μὴ συνίστασθαι πράξιν ἐν παραβύστω, ἀλλὰ τὰ πραττόμενα παρούσης τῆς τάξεως ἢ τοῦ πλείονος αὐτῆς μέρους πράττεσθαι, πρόστιμον ε' χρυσίου λίτρας τοῦ τε κατὰ καιρὸν ἄρχοντος καὶ τοῦ περὶ ταῦτα κωνωνούτος αὐτῷ ὑφορωμένων¹¹⁷).

ιζ'. Περὶ τῶν προσφευγόντων καὶ μὴ δικαζομένων [καὶ] περὶ ἐκσφραγίσματος¹¹⁸).
κωνσταντίνου¹¹⁹).

Εἴ τις τοῖς προσφεύγουσιν εὐθύνης πέμψοι βιβλίον καὶ προσηκόντως ὑπομνήσοι κατὰ τοὺς ἱεροὺς τόπους, ὁ¹²⁰) δὲ μὴ ὑποδέξεται τὴν δίκην, καὶ τοῦτο δείξει τῷ ἐν τοῖς μεγίστοις δικαστηρίοις ὁ αἰτιασάμενος, δι' ἐκσφραγισμάτων δημοσίων κηρύγμασι τὸν τοιοῦτον καλεῖσθαι, κατεξεταζομένων δὲ μετὰ ταῦτα τῶν δικαίων αὐτοῦ τοῦ αἰτιαθέντος τὰ λειπόμενα προβήσεται¹²¹).

ιη'. Περὶ τῶν ἐν ἐπαρχίαις ἀρχείων καὶ τοῦ ἀβάκτις¹²²). κωνσταντίνου¹²³).

᾿Ωστε ἀρχεῖα εἶναι δημόσια, ἐν οἷς δεῖ¹²⁴) τὰ πραττόμενα κατὰ τὸ ἐπιχώριον φυλάττεσθαι δικαστήριον. προβάλλεσθαι δὲ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν λογάδων καὶ τοῦ ἀρχοντος καὶ τῆς τάξεώς τινα ἐκ τοῦ σκρινίου τῶν ἀβάκτις εὐυπόληπτον¹²⁵) ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων πραττομένων παρὰ τῷ ἀρχοντι, τὸν ὀφείλοντα τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ παραλαβεῖν καὶ φυλάττειν καὶ τοῖς δεομένοις ἐκδίδοναι τὰ πραττόμενα ὡς πέπρακται, τῶν χαρτῶν¹²⁶) ὑπὸ ἀναγραφῆν ἐπὶ πράξεως δηλουμένων καὶ παραδιδόμενων αὐτῷ κατατιθέμενον¹²⁷) μὲν, ὡς ἀρραδιούργητα φυλάξει καὶ ἐκδώσει, εἰδότα¹²⁸) δὲ, ὡς εἴ τινα κακουρήσει καὶ ἐλεγχθῆ ἢ ὡς παρέλαβε μὴ παραδῶ τῷ μετ' αὐτὸν παραλαμβάνοντι τὰς χάρτας καὶ τὰ ὑπομνήματα, οὐ τῆς οὐσίας ἐκπεσεῖται μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν σωτηρίαν κυνδινεύσει, καὶ πρόστιμον ε' χρυσίου λιτρῶν ἐκ παραβασίας τῆ μεγίστη καταθήσει τραπεζῆ¹²⁹).

quantitatem excedat; sin minor sit, usque ad XII tantum aureos pro expensis fideiussorem praestet.

XVI. De confectione gestorum. Zotici.

Ne acta in occulto loco conficiantur, sed ut gesta praesente ordine vel maiori parte eius fiant; alioquin V auri librarum poenam subeat tum qui pro tempore praeses est, tum qui illi in hac re socius est.

XVII. De confugientibus et iudicium non accipientibus, et de literis publicis.
Constantini.

Si quis confugientibus exactionis miserit libellum, eosque rite admonuerit in sanctis locis, is vero iudicium non acceperit, et hoc probaverit actor iudici summi iudicii, per literas publicas edictis illum vocari, deinde vero examinatis iuribus rei reliqua procedere oportet.

XVIII. De archiis in provinciis et de ab actis.
Constantini.

Ut sint archia publica in quibus acta iudicii loci servari debent. Ut autem ab episcopo et honoratis et praeside et officio ex scrinio eorum, qui ab actis sunt, vir bonae existimationis, actis apud praesidem conficiendis constituatur, qui suo periculo acta, sicuti facta sunt, accipiat et conservet et petentibus edat, ita scilicet ut chartae inventario in actis designentur et tradantur illi; isque promittat, se incorruptas eas servaturum et editurum esse, et sciat, si qua corruptis probatus fuerit, vel successori suo chartas et acta non tradiderit qualia accepit, se non substantiae solum suae iacturam esse facturum, verum etiam animae periculum incursum et mulctam V librarum auri ob contumaciam maximae mensae illaturum esse.

114) Codex: εἰ ἢ τὴν τῶν ρ' νομισμάτων ποσότητα αἰτίασις, quod ferri non poterat. Nempere transponendus erat articulus ἢ.

115) In indice Marciano est Ed. XIII.

116) Index supra habet κωνσταντίνου. De Zotico Pr. Pr. quaere §. 19 not. 88, de Constantino Pr. P. ibid. not. 20.

117) De confectione gestorum insignis locus est l. 151 C. Th. de decurionib. 12, 1. Nov. Valentiniani III in Iure civ. anteiust. tom. II p. 1318. V. Savigny Gesch. des RRs. im Mittelalter. I p. 110 sqq. Spangeberg tabulae negot. solenn. p. 46 sq. – Vide etiam infra Ed. XVIII et XIX.

118) Habes hoc edictum in indice Codicis Marciani no. X. – In nostro copula καὶ ante περὶ ἐκσφ. deest. Hoc ipsum autem verbum ἐκσφραγίσματος quid significet, non satis in aprico est. Ego interpretatus sum literas formales, sigillo publico munitas.

119) De Constantino Pr. Pr. dixi §. 19 not. 20.

120) Ἀνακόλουθον. Scribere oportebat: οἱ δὲ sc. προσφεύγοντες etc.

121) De confugientibus videantur auctores, quos not. 84 allegavi, et l. 6 §. 4 C. de his qui ad ecclesias 1, 12.

122) Codex: ἄβαστις. Cf. supra not. 10. – In indice Marciano est Ed. XIV.

123) De Constantino Pr. Pr. videatur §. 19 not. 20.

124) Codex: δῆ.

125) Codex: εὐυπολήπτον.

126) Codex: χάρτων.

127) Codex: κατατιθεμένων. Mox idem: ἀραδ et ἐκδόσει.

128) Codex: εἰδότι. – Lectiones Codicis not. 124-128 relatas quo iure emendaverim, sponte intelligitur.

129) De archiis provinciarum cf. Nov. 15 cap. 5 §. 2. – De ab actis cf. Cremerus in addit. ad Brissonium.

ιθ'. *Περὶ ἐκδόσεως χαρτῶν*¹³⁰). *κωνσταντίνου*¹³¹).

Εἴ τις ἐπὶ χώρας πράξει τι παρὰ τῶ ἄρχοντι, ὁ δὲ τὸ λεκτὸν ἐπιθεῖς εἴσω ἡμερῶν [μῆ]¹³² ἐκδώσει τῶ δεομένῳ τὰ καθαρὰ, καὶ τοῦτο δῆλον γένηται τῶ ἐκδίκῳ, παρρησίαν ἔχειν αὐτὸν ἀντέχεσθαι τούτου, καὶ ε' χρυσίου λίτρας ἐπιτίμιον διδόναι τὸν ἡγούμενον. εἰ δὲ καὶ ὁ ἐκδικὸς μὴ συστήσῃται πρᾶξιν¹³³), τῶ δεηθέντι¹³⁴ τῆς ἐκδόσεως καὶ μὴ τυχόντι δύο χρυσίου λίτρας καταθήσει ποινήν.

κ'. *Περὶ συστάσεως γένους. παρνασίου*¹³⁵).

Εἴ τις ἀπαιτήσοι πίστιν γένους τὸν μέχρι γ' βαθμῶν¹³⁶ συγγενῆ¹³⁷), μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ γένους τὰς ἐπὶ τῇ ζητήσει ταύτῃ προσγενομένας¹³⁸) αὐτῶ ζημίας καταθήσει¹³⁹).

κα'. *Περὶ ψευδομαρτυρίας. βασιλείου*¹⁴⁰).

Εἰ δὲ τις¹⁴¹) παράγοι¹⁴²) ψευδεῖς μάρτυρας¹⁴³), ὁ μὲν ἐνάγων ἐκπίπτει τῆς περὶ τὸ κεφάλαιον δι' ὃ παρήχθησαν δίκης οἱ μάρτυρες, ὁ δὲ φεύγων πάσης καὶ αὐτὸς ἐκπίπτει δικαιολογίας καὶ καταδικάζεται ἐπὶ¹⁴⁴) τῶ αὐτῶ κεφαλαίῳ¹⁴⁵).

κβ'. *Περὶ γραμμάτων*¹⁴⁶) *πίστεως*¹⁴⁷). *λεοντίου*¹⁴⁸).

Εἴ τις προΐσχοιτο γράμματα ἢ γαμετῆς ἢ γονέως τοῦ πρὸς αὐτὸν δικαζομένου ἢ τινων ἐτέρων, ὧν ἐκεῖνος κληρονομεῖ εἴτε πρωτοτύπως εἴτε δι' ἐτέρων μέσων προσώπων, μὴ πρότερον ἀπαιτεῖσθαι ταῦτα πιστώσασθαι, πρὶν ὄρκον ὑπόσχοι¹⁴⁹) τὴν τούτων πίστιν ἐπιζητῶν, ὡς οὐχ ὑπερθέσεως χάριν τοῦτο ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ διὰ τῶν

XIX. De editione chartarum. Constantini.

Si quis in provincia gesta confecerit apud praesidem, isque, postquam „Lectum“ subscripserit, intra XV dies petenti τὰ καθαρὰ non ediderit, et hoc defensori innotuerit, hic licentiam habeat huius rei defendendae, et praeses mulctam V auri librarum praestet. Si vero etiam defensor gesta non confecerit, petenti editionem nec accipienti II auri librarum poenam solvet.

XX. De probatione generis. Parnasii.

Si quis fidem generis exegerit a cognato tertii usque gradus, post probationem generis damnum, quod ille propter hanc quaestionem sustinuerit, resarcibit.

XXI. De falso testimonio. Basilii.

Si quis falsos testes produxerit, actor quidem in ea re, propter quam testes producti sunt, causa cadit: reus autem omnibus vel ipse allegationibus excidit et circa eandem rem condemnatur.

XXII. De literarum fide. Leontii.

Si quis protulerit literas vel uxoris vel parentis eius, qui cum ipso litigat, vel aliorum, quorum ille heres est sive principaliter sive per intermediam personam, non prius cogatur eas probare, quam iuramentum praestiterit is, qui de earum fide quaerit, quod non dilationis causa hoc exigit, sed propter

130) In indice Marciano habetur hoc edictum no. XV.

131) De *Constantino* Pr. Pr. vide §. 19 not. 20.

132) Hoc μῆ in Codice deest. Index Marcianus: ὅτι ὁ ἄρχων μὴ ἐκδοῦς κ. τ. λ. Hinc ego, sententia loci exigente, μῆ supplevi.

133) Codex: πρᾶξιν. – Loquitur de actis super contumacia praesidis, ni fallor, conficiendis.

134) Codex: τὸ δῆθεν τῆ pro τῶ δεηθέντι, ut erat reponendum.

135) Index Marcianus huius edicti rubricam affert no. XVIII. Idem edictum, ut hoc loco legitur, habetur etiam in Bodleiano 3399 fol. 140. – *Parnasium* non inveni. Praefectus Praetorio Orientis fuisse videtur Anastasii, Iustini Iustinianive temporibus, quum ab huius aetatis Praefectis reliqua edicta tantum non omnia praefecta sint. Incidere eum crediderim in annos 492-495. 499-501. 501. 503. 504. 507-509. 514-516, sicuti etiam Armenium, Leonem, Leontium, Severianum et Servum, quos his temporibus, incertis tamen annis Praefectos Praetorio fuisse constat.

136) Bodl. 3399: τριῶν βαθμῶν, et ita quoque Cod. Marcianus 579. Malim tamen τρίτου βαθμοῦ.

137) Codex: τῶ-συγγενεῖ, quod emendavi ex Bodl. 3399.

138) Sic etiam Marcian. 579. – Bodl. 3399: προσγινομένας.

139) Cf. l. 15 C. de testibus 4, 20.

140) In indice Marciano (§. 19) est Ed. XVI. ex hac nostra

collectione migravit hoc edictum in Bodl. 3399 fol. 105 sq. et Marcian. 172 (192). *Witte Zeitschr. f. gesch. RW.* VIII p. 215 Novellam Basilii Macedonis esse putavit. Sed est edictum Praefecti Praetorio *Basilii*, cuius nominis Praefectus occurrit a. 490, quo anno Zeno imperator mortuus est. Cf. l. 2 C. si nuptiae ex rescripto 5, 8 et l. 1 C. de privatis carcerib. 9, 5.

141) Bodl. 3399: Εἴ τις.

142) Idem: παραγάγοι.

143) Codex post μάρτυρας addit μαρτυρίας, quod auctoritate Codicis Bodl. 3399 expunxi.

144) Bodlei: ἐν.

145) Fortasse hoc edictum quodammodo coniungendum est cum l. 13 C. de testibus, 4, 20.

146) Codex: πραγμάτων. Sed supra index γραμμάτων habet, atque etiam Codex Bodlei. 3399, qui hoc edictum praestat fol. 5.

147) Rubricam huius edicti exhibet etiam index Marcianus no. XVII.

148) *Leontius* Pr. Pr. sub Anastasio fuit, incertum, quo anno. Cf. not. 135 et Lyd. de magistratib. III, 17. In c. Summa §. 2 laudatur „vir sublimissimus ex praefecto praetorio, consularis atque patricius Leontius.“

149) In Bodl. 3399 articulus ὁ deest. – De iuramento calumniae, sive, ut alii volunt, diffessionis, de quo hoc loco sermo est, videatur Nov. 49 cap. 3.

προσόντων αὐτῷ δικαιομάτων ἐλθῶν, καὶ [μετὰ]¹⁵⁰) πάσης τῆς ἐνδεχομένης ἀκριβείας οὐκ εὐπορεῖ¹⁵¹) γραμμάτων ἐτέρων προκομιδῆς¹⁵²) οὐ¹⁵³) τῶν δικαίων μεταποιεῖσθαι φησίν.

κγ'. Περὶ προικὸς καὶ περὶ ἐναγωγῆς ἀκινήτων πραγμάτων¹⁵⁴) ψήφος σεργίου¹⁵⁵).

Εἰ φήσῃ μὴ λαβεῖν προῖκα ὁ ἀνὴρ, χρη δεικνύειν αὐτόν, ὡς κατὰ καιρὸν μὴ¹⁵⁶) κομίσασθαι αὐτὴν παρὰ τῆς γυναικὸς κατεμύματα. ἐκείνης δὲ κατὰ τὴν¹⁵⁷) διαθήκην εἰπούσης, ὡς οὐ παραδέδωκε τὴν προῖκα, τῷ μὲν οὐ¹⁵⁸) μεμψαμένῳ τὴν περὶ τῆς προικὸς ἀναργυρίαν συγγνώμης μεταδοτέον¹⁵⁹), αὐτὸ¹⁶⁰) μέντοι καὶ τῆς ἐπιδόσεως ἔργον χρῆναι ζητηθῆναι, ἀγομένων, εἰ δεήσει, καὶ τῶν τὰ προικιμαῖα χωρία γεωργούντων, ἐφ' ᾧ τε αὐτοὺς εἰπεῖν, εἰ γεγόνασιν¹⁶¹) ὑπὸ τὴν τοῦ ἀνδρὸς κατοχήν. καὶ ἐὰν εἴπωσιν ἐκεῖνοι, μὴ ἐξεῖναι λοιπὸν τῷ ἀνδρὶ διὰ¹⁶²) τὸ μὴ κατέχειν νῦν¹⁶³) τὰ πράγματα τὴν θεῖαν ἀποσιεῖσθαι¹⁶⁴) νομοθεσίαν· ἡ μὲν γὰρ παράδοσις καὶ κατοχὴ τὸν νόμον εἰσάγει, ὁ δὲ ἀνὴρ, εἴ τι¹⁶⁵) ἐκὼν εἰς ἐτέρους μετέστησεν, ἔτι κατέχειν ἂν εἰκότως δοκοῖη, εἰ δὲ¹⁶⁶) ἄκων ὑπὸ τινος ἀφηρέθη, τὴν ὑπὲρ τούτων ἀγωγὴν ἐπὶ τοὺς ἀφελομένους κέκτηται. εἰ δέ γε κατὰ μηδένα κρίνον ἐπιλαβόμενον τῶν πραγμάτων ἡ ἐξέτασις ἐπιδείξει¹⁶⁷), αἴρεσις αὐτῷ δίδοται, ἡ ἀντιλαμβανομένη τῆς τούτων ἐκνικήσεως ὑπομένειν τὴν θεῖαν νομοθεσίαν, οἷα πάντων ὄντων παρ' αὐτῷ σκοπομένη¹⁶⁸), ἐφ' ᾧ, εἰ φανῆ τι¹⁶⁹) πλέον ἔχων ἢ τῆς θεῖας νομοθεσίας συγχωρεῖ, τὴν ἐπὶ τούτῳ ἀγωγὴν¹⁷⁰) ἐγχωρήσαι τῷ ἐνάγοντι· ἡ ἀπαγορεύοντι τῷ περὶ αὐτῶν λόγῳ τῶν ἐπὶ τούτῳ δικαίων ἐγχώρησιν εἰς τὸν διώκοντα ποιεῖσθαι. ἐπὶ μόνοις δὲ τοῖς ὑπολειπομένοις καὶ οὐσι παρ' αὐτῷ πράγμασι χώραν δοῦναι τῇ θεῖα νομοθεσία, ὥστε, εἴ τι πλέον ἐν αὐτοῖς φανῆ τῶν ὑπὸ τῆς τελευτησάσης καταλειφθέντων, τούτο παρ' αὐτοῦ κατὰ τὸν νόμον ἀποδοθήσεται¹⁷¹).

κδ'. Ἴδικτον ζωτικὸν¹⁷²) περὶ τῶν ὁμοδούλων¹⁷³).

Τινῶν¹⁷⁴) μὲν ἀπὸ τῶν ὁμοκλήσων ἢ ζητήσις ἐπὶ

150) Totus hic locus mihi quidem corruptus esse videtur: interim, ut ne omni prorsus sensu careret, ante πάσης supplevi μετὰ, quod tam in nostro quam in Bodl. 3399 deest.

151) Pro οὐκ εὐπορεῖ Bodl. 3399 habet οὐ περὶ.

152) Bodl. 3399: προσκομιδῆς. – Nimirum de literis profereendis sermo esse videtur, ex quibus comparatio institui possit.

153) Codex atque etiam Bodl. 3399 οὐ scribunt.

154) Rubricam huius edicti exhibet index Marcianus no. XIX. Eritome autem, quae hoc loco legitur, habetur etiam in Bodlei. 3399 fol. 5 sq. Ibi tamen πραγμάτων ἀκινήτων est pro ἀκ. πρ.

155) Sergius Pr. Pr. Or. fuit sub Anastasio a. 517. Cf. I. 24 C. de advoc. div. iud. 2, 7. I. 6 C. de natur. lib. 5, 27. Lydus de magistratib. II, 21. III, 20.

156) Hoc μὴ deest in Bodlei. 3399.

157) Articulum τὴν Bodlei. 3399 non habet. Rectius, ni fallor.

158) Codex et Bodl. 3399 οὐν pro οὐ scribunt, quod omnino corrigendum erat, ut oratio procederet.

allegationes sibi competentes ad hoc permotus, et quod omni, qua fieri potest, diligentia non valet proferre alias literas eius, cuius iura sibi competere asserit.

XXIII. De dote et de actione super rebus immobilibus decretum Sergii.

Si vir dotem se non accepisse dicat, probare eum oportet, quod suo tempore eam se a muliere non accepisse conquestus sit. Illa vero si in testamento dixerit, se dotem non tradidisse, viro quidem, qui non numeratae dotis querelam haud instituit, veniam dandam esse, ipsum vero illationis factum examinari debere, ducendis, si opus sit, etiam his, qui praedia dotalia colunt, ut dicant, an fuerint sub viri detentione. Et si illi hoc affirmaverint, non licere amplius viro propterea, quod nunc res non teneat sacram legislationem a se repellere; traditio enim et, detentio legem inducit, et si vir sponte quid ad alios transtulit, id adhuc tenere recte videbitur; sin invitus a quibusdam spoliatus est, earum rerum nomine actionem adversus spoliatores habet. Quodsi vero examinatio ostendat, eum nullo tempore res apprehendisse, electio ei datur, aut suscepta earum vindicatione subire sacram legislationem, sic quidem accipiendam, quasi omnia penes eum essent, ita ut, si plus habere visus sit, quam sacra legislatio concedit, actionem de hoc actori cedat, aut si renuntiet earum vindicationi, iurium circa hoc competentium cessionem in actorem facere. In his autem solum rebus, quae supersunt et penes eum sunt, locum dandum esse sacrae legislationi, ita ut, si quid plus in iis esse appareat, quam a defuncta relictum est, hoc ab ipso secundum legem reddi debeat.

XXIV. Edictum Zotici de conservis.

Quorundam causa a contributariis ad conserva

159) Codex: μεταδοτέου, quod ex Bodl. 3399 emendavi.

160) Codex et Bodl. 3399: αὐτῷ. Quod ferri non potest.

161) Bodl. 3399 ἐγεγόνασιν pro εἰ γεγ.

162) Sic Bodl. 3399. Codex εἰς habet.

163) Bodl. 3399: νῦν κατέχειν.

164) Idem: ἀποσιεῖσθαι.

165) Idem: εἴτε.

166) Idem: εἴτε.

167) Idem: ἐπιδείξει.

168) Codex: σκοπούμενον, quod auctoritate Bodl. 3399 in σκοπομένην mutavi.

169) Bodl. 3399 perperam habet: ἐφ' ᾧ ἐφάνη τί.

170) In Codice deest; addidi ex Bodlei. 3399.

171) Bodl. 3399: ἀποδοθῆναι. – Totum hoc Sergii decretum non satis intelligo, quo pertineat. Sacra legislatio, ad quam respicit, Anastasii puta constitutio, deperisse videtur.

172) De Zotico Pr. Pr. dixi §. 19 not. 88.

173) Est. epitome Nov. 168, ad quam conferas quae notavimus §. 17. Videatur etiam supra Edict. I. – Rubricam huius edicti index Marcianus effert no. II.

174) Codex: τίνων.

τὰ ὁμόδουλα φέρεται καὶ οὕτως ἐπάγεται τοῖς ταῦτα κεκτημένοις, τινὰ δὲ ἀρχὴν περι¹⁷⁵⁾ τῶν ὁμοδούλων λαμβάνει καὶ φέρεται ἐπὶ τὰ ὁμόκηνα¹⁷⁶⁾. ὅπως ἂν εἰς τὸν τῶν ὁμοδούλων περιέληθαι τρόπον, οἰκίαν, ὃ καὶ ἦν *DOM*¹⁷⁷⁾, οὐκ ἀπογράφεται¹⁷⁸⁾ οὐδὲ¹⁷⁹⁾ πολιτικὴν σίτησιν¹⁸⁰⁾ ἢ κῆπον οὐκ ἀπογεγραμμένον οὐδὲ ἄλλο παντελῶς οὐδὲν, ὃ μῆτι γεῖκὸν τέλος ἢ ψυχικὸν προσέγραπται. ὥστε μηδὲνα εὐλαβεῖσθαι ὑπὲρ ὁμοδούλων ἢ ὁμοκῆνων ἐπιβολῆς ἐπὶ οἰκίαν ἢ ἄρτοις ἢ ἐρέρω τινὶ μὴ ἐγγεγραμμένῳ τῷ κήνσῳ· εἰ δὲ τις παραβῆ¹⁸¹⁾ ταῦτα, δίδωτω ποινήν ἰ' χρυσίου λιτρῶν, καὶ ἐναγέσθω παρὰ τοῦ ἀδικηθέντος καὶ κληρονόμοι αὐτοῦ καὶ τὰ πράγματα αὐτοῦ ἐπὶ τῷ τὸ ἀζήμιον αὐτῷ περιποιῆσαι, τῶν ἀρχόντων καὶ τῆς τάξεως καὶ τῶν ἐκδίκων ταῦτα παραφυλαττόντων.

κε'. Ἰδικτον ζωτικῶ¹⁸²⁾ περὶ τῶν ὑποδεχομένων ἄλλοτριους γεωργούς¹⁸³⁾.

Μηδεὶς ἄλλότριον ὑποδεχέσθω γεωργόν¹⁸⁴⁾. εἰ δὲ ὑποδέξῃται, ἀποδιδότω αὐτὸν τῷ χωρίῳ, ὃ¹⁸⁵⁾ καταλέλοιπε, καὶ εἴ τινα λόγον ἔχοι¹⁸⁶⁾ περὶ αὐτοῦ ἢ αὐτὸς ὁ¹⁸⁷⁾ ὑποδεξάμενος ἢ ὁ πρὸς τὸ χωρίον¹⁸⁸⁾ ἐπαναχθεῖς, τούτῳ¹⁸⁹⁾ κεχρήσθω παρὰ τῷ ἄρχοντι¹⁹⁰⁾. εἰ δὲ παραβῆ¹⁹¹⁾, δίδωτω τῷ ταμειῷ ἰβ' λίτρας ἀργύρου¹⁹²⁾, διπλασίας δὲ τῷ κυρίῳ τοῦ χωρίου¹⁹³⁾, καὶ οὕτως¹⁹⁴⁾ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ἀναγκασζόμενος ἀποδοῦναι τὸν γεωργὸν μετὰ τοῦ *PECULIO* καὶ πάσης ζημίας καὶ βλάβης¹⁹⁵⁾.

κς'. Τοῦ αὐτοῦ¹⁹⁶⁾. περὶ συμβολαιογράφων¹⁹⁷⁾.

Ὡστε τοὺς συμβολαιογράφους τῇ καταβολῇ τοῦ χρυσίου¹⁹⁸⁾ προσμαρτυρεῖν καὶ τὸν χρόνον προστιθέναι, τῶν παραβαινόντων ἐπιτιμίῳ¹⁹⁹⁾ ὑποκειμένων²⁰⁰⁾.

defertur, et ita horum possessoribus adiicitur, quaedam vero a conservis initium capiunt, et ad contributaria deducuntur. Ut in conservorum rationem transeat, aedificium, quod quidem domus (?) sit, in censum non referrī, nec annonam civilem vel hortum nondum censui inscriptum, nec omnino aliud quicquam, cui nec glebalis aliqua functio nec animalis adscripta est. Proinde nemini metuendam esse propter conserva vel contributaria adiectionem ad domum vel panes vel aliud quicquam in censum non relatum. Quodsi quis haec transgressus fuerit, poenam X librarum auri solvat, et ei, qui laesus fuerit, teneatur ipse, heredesque eius et bona eius ad rescandendum damnum: et praesides et officium et defensores haec observent.

XXV. Edictum Zotici de his, qui suscipiunt alienos agricolas.

Nemo alienum suscipito agricolam. Si vero receperit, restituat eum terrae, quam reliquit, et si quam petitionem eius nomine habeat vel ipse, qui suscepit, vel is, qui ad terram reductus est, ea utatur apud praesidem. Sin autem haec transgressus fuerit, fisco solvat XII libras argenti, duplionem autem domino terrae, et vel sic a praeside compellatur restituere agricolam cum peculio et omni incommodo et damno.

XXVI. Eiusdem. De tabellionibus.

Ut tabelliones auri solutionem attestentur et tempus adiiciant, temeratoribus poenam subituris.

175) Fortasse scribendum *παρὰ*. Nam *παρὰ* et *περὶ* in Codicibus MSS saepenumero confunduntur.

176) Codex: *φέρεται ἐπὶ τὰ ὁμόκηνα εἶναι*. Verbum *εἶναι* omnino delendum. Fortasse non tam culpa librarii, quam potius negligentia epitomatoris in textum irrupit. Cf. supra not. 41.

177) Codex: *δοδ*, quod legendum est *DOM*. Sed hoc corruptum esse, nemo est, quin videat. Fortasse scribendum: *DOMUS*. Quamquam vel sic totus hic locus aegrotat.

178) Codex: *ἀπογράφεται*. Cf. not. 41.

179) Codex: *οὐ δέ*, quod facillime in *οὐδέ* mutari potest.

180) Codex: *σίτησιν*.

181) Codex: *παράβοι*.

182) De *Zotico* Pr. Pr. vide §. 19 not. 88.

183) In indice Marciano hoc edictum habetur no. XXV. Epitome eius, quae hoc loco extat, legitur etiam in Cod. Vindob. iurid. gr. 7 et Laurentiano LXXX, 6. (cf. §. 20). Ex illo variantes lectiones adnotabo; inscriptio ibi haec est: *Ἰδικτον ζωτικῶ περὶ τοῦ δεχομένου ἄλλότριον γεωργόν*.

184) Vindob. *γεωργὸν ὑποδεχ*.

185) Cod. *φ*. Vindob. autem sic habet: *τῷ χωραφίῳ ὃ κατέλιπεν*.

186) Vindob. *καὶ εἴ τι ἄλλον ἔχει*.

187) Deest in Vindob.

188) Vindob. *χωράφιον*.

189) Sic lego, quamquam Codex et Vindob. *τούτο* habeant.

190) Vindob. *κεχρήσθω περὶ ἄρχοντος*.

191) Idem: *ὑπερβῆ*.

192) Idem: *ἀργυρίου*.

193) Idem: *χωραφίου*.

194) Idem scribit *οὕτως*.

195) Idem denique ultima verba sic exhibet: *μετὰ τοῦ πεculίου αὐτοῦ καὶ πάσαν ζημίαν καὶ βλάβην*. – Caeterum de suscipientibus alienos agricolas cf. l. 6. 8. 12. 23 C. *de agricolis et censitis* 11, 48. Nov. 17 cap. 14.

196) I. e. *Zotici*; cf. not. 182.

197) Index Marcianus hoc edictum habet no. XXVI. Eiusdem epitome, quae hoc loco extat, legitur etiam in Cod. Bodl. 3399 fol. 74 sub hac inscriptione: *Ζωτικῶ περὶ συμβολαιογράφων κς'*. Qui numerus omnino mutandus est in κς'. Nam quum Bodleianus in omnibus edictis Praefectorum Praetorio, quae continet, ad verbum fere cum nostro consentiat, auctorem compilationis, quam Codex Bodleianus 3399 nobis servavit, alia collection *τῶν ὑπαρχικῶν τύπων*, quam quae nunc a nobis editur, usum esse nequaquam credibile est.

198) Bodlei. 3399: *χρέους*.

199) Codex et Bodlei. 3399: *ἐπιτιμίων*.

200) Videatur ad hoc edictum Nov. 44 cap. 1.

κζ'. Περὶ τῶν ἐν εἰρκτῇ ἐμβαλλομένων, καὶ περὶ τῶν μετὰ διαδοχὴν ν' ἡμερῶν ἀρχελάου²⁰¹).

᾿Ωστε μηδένα ἐμβάλλειν τινὰς ἐν εἰρκτῇ, κἄν εἰ τυχοῖεν ὄντες ὑπεύθυνοι καὶ ἀποροῦντες ἐγγυῶν, ἀλλὰ μάλλον τῷ ἄρχοντι προσαγγέλλειν ἢ τῷ ἐκδίκῳ, ὥστε αὐτοὺς γινώσκοντας τὸ πρατόμενον καὶ ζητεῖν τὸ πρᾶγμα καὶ μὴ συγχωρεῖν κατατρίβεσθαι τὸν κατακριθέντα²⁰²). Τοὺς δὲ ἄρχοντας αἰσχροῦ κέρδους ἀπέχεσθαι, καὶ μετὰ διαδοχὰς ν' ἡμέρας διατρίβειν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, καθ' ἣν ἦρξαν²⁰³).

κη'. Τοῦ αὐτοῦ²⁰⁴). περὶ τῶν ἐπὶ χρηματικαῖς αἰτίαις ἐμβαλλομένων εἰς εἰρκτῆν²⁰⁵).

Εἴ τις πρὸς πολιτικὴν ἀγόμενος δίκην ἀπορεῖ ἐγγυῶν, μὴ περαιτέρω ἢ ἡμερῶν προσάγεσθαι τῷ δικαστηρίῳ χωρὶς πάσης φυλαττόμενον ἀνάγκης. τὸν δὲ δικαστὴν ἀπαιτεῖν συστάσεις τὸν διώκοντα· ἀναβαλλομένου δὲ αὐτοῦ δῆλον μὲν τοῦτο ποιεῖν διὰ ψήφου, κελεῦν δὲ τὸν φεύγοντα ὁμολογίαν ἐνώμοτον²⁰⁶) ποιεῖν καὶ οὕτως ἀγωνίσασθαι. καὶ ἐὰν εἴσω [17]²⁰⁷) ἡμερῶν πέρασ ἢ δίκη λάβοι, εἴτα ἐγκλητος ἐπιδοθῆ, εἰ μὲν παρὰ τοῦ φεύγοντος, μενέτω ἐπὶ τῆς αὐτῆς φυλακῆς, εἰ δὲ παρὰ τοῦ διώκοντος, πάλιν ὁμολογία ἐνώμοτος²⁰⁸) γενέσθω²⁰⁹).

κθ'. Τοῦ αὐτοῦ²¹⁰). περὶ νομῆς καὶ παραδόσεως αὐτῆς²¹¹).

Εἴ τις νομὴν ἀκινήτων πραγμάτων ὡς προσήκουσαν αὐτῷ καὶ μηδένα ἔχουσιν ἐπειλημμένον αὐτῆς αἰτεῖ παραλαβεῖν, χρήσθω προστάξει πρὸς τὸν ἔκδικον τῆς πόλεως, ἐφ' ἧς τὸ πρᾶγμα ἐστίν, ὁ ἄρχων, καὶ πρὸς τοὺς τὰ πρῶτα φέροντας τῆς βουλῆς, ὥστε αὐτὸν δημοσίῳ παρόντων καὶ τῶν γειτόνων οὕτω τὲ πρατόμενων ὑπομνημάτων δῆλον ποιῆσαι μεθ' ὄρκου δόσεως, ὡς οὐδεὶς τῶν πραγμάτων ἐτείληται, καὶ τῶν ὑπομνημάτων εἰς αὐτὸν²¹²) φερομένων τὴν αἰτίαν ἐξεταζέτω, ἣν ὁ λαβεῖν αἰτῶν προῖσχεται. καὶ εἰ μὲν δεσπότης εἶναι φανῆ καὶ μηδεὶς ἐπέιληται τῆς νομῆς, παραδίδόναι αὐτήν· εἰ δὲ ὑποθήκας προβάλλεται, κατὰ τὸ τῶν ὀφλημάτων παραδοθῆναι μέτρον· ἀδείας οὐσης τῷ πρότερον ἐπειλημμένῳ τῆς νομῆς εἴσω μηνῶν ἕξ ἐπανελθεῖν καὶ ὑποδέξασθαι τὴν δίκην, εἴγε τὴν ἐπὶ τούτῳ δι' ἐγγυῶν δόσεως παράσχη ἀσφάλειαν, τὴν τε ζημίαν, ὅση γέγονε τῷ τῆς νομῆς ἐπιλαβομένῳ²¹³). ἀποδεικνύται²¹⁴) πρότερον, ὅτι ταύτης ἐπέιλητο τῆς νομῆς, καὶ οὕτως

XXVII. De in carcerem coniectis, et de L diebus post successionem. Archelai.

[Cap. 1] Ut nemo quosquam in carcerem coniciat, licet forte obnoxii sint et fideiussorem copiam non habeant, sed potius ad praesidem referat vel ad defensorem, ut ipsi re intellecta et in causam inquirant et non permittant atteri condemnatum. [2.] Ut autem praesides turpi lucro abstineant, et post successiones L dies in provincia, cui praefuerunt, commorentur.

XXVIII. Eiusdem. De his, qui ob pecuniarias causas in carcerem coniciuntur.

Si quis ad civile litigium in ius vocatus fideiussores non habeat, non ultra X dies in iudicio detineatur, sine omni tormento custodiendus. Iudex autem probationes ab actore exigat: et, si moram faciat, declaret hoc per decretum, et reum iuratorium cautionem exponere iubeat et sic litigare. Et si intra [X] dies iudicium finem acceperit, deinde appellatio oblata sit, siquidem a reo, in eadem custodia maneat: sin ab actore, rursus iuratoria cautio praestetur.

XXIX. Eiusdem. De possessione et traditione eius.

Si quis possessionem rerum immobilium quasi sibi competentem nec a quoquam detentam adipisci petat, praeses utatur commonitorio ad defensorem urbis, sub qua res est, et primores curiae, ut ille in praesentia publicarum personarum atque vicinorum et actis hoc modo conficiendis cum iuramenti praestatione manifestum faciat, neminem eas res detinere: et actis ad ipsum relatis causam inquirat, quam, qui possessionem adipisci vult, praetendit. Et siquidem dominus esse apparuerit nec quisquam possessionem apprehenderit, tunc eam tradat: sin hypothecas praetendit, eam tradat secundum debitorum modum; licentia autem sit ei, qui prius possessionem apprehendit, intra sex menses revertendi et iudicium suscipiendi, siquidem propterea fideiussoribus datis praestiterit cautionem et damnum, quod datum est ei, qui possessionem apprehendit, [resarciverit. Illum vero oportet] ostendere primum, se

201) Excitatur hoc edictum in indice Marciano no. XXVII. – de Archelao Pr. Pr. dixi §. 19 not. 30.

202) Cf. tit. C. de privatis carceribus 9, 5.

203) Videatur tit. C. ut omnes iudices 1, 49. Nov. 8 c. 9. Nov. 95 c. 1. nov. 134 c. 23. 24.

204) I. e. Archelai; cf. not. 201.

205) In indice Marciano est Ed. XXVIII.

206) Codex: ἐνώμοτος.

207) Numerus in Codice deest: videtur autem de iisdem X diebus sermo esse, de quibus initio dictum est.

208) Codex: ἐνώμοτος.

209) Malim: γινέσθω. – Caeterum cf. cum hoc edicto Nov. 53 cap. 1.

210) I. e. Archelai; cf. not. 201. 204.

211) Index Marcianus hoc edictum habet no. XXIX.

212) Sc. praesidem. Codex αὐτό habet.

213) Nempe lacuna hoc loco est. Fortasse sic expleri potest: ἐπιλαβομένῳ ἀποδῶ. ἐκεῖνον δὲ ἀποδεικνύται, ut a literis ἀποδῶ librarius ad literas ἀποδεικν. aberrasse dicatur.

214) Codex: ἀποδεικνύται.

ἀναλαμβάνειν αὐτήν καὶ τοῖς οὖσιν αὐτῷ χρῆσθαι δικαίους²¹⁵).

λ'. Περὶ ἐξωμοσίας²¹⁶) τῶν βουλομένων ὀδεῦσαι²¹⁷).

Ἐάν τις ἐκβιβαστῆς τὸν βουλόμενον ὀδεῦσαι μεμφθέντα κατάσχη, ἐνώμοτον²¹⁸) ὁμολογίαν παρ' αὐτοῦ κομιζέσθω, ὅτι ἰε' ἡμερῶν εἴσω τὴν αὐτοῦ καταλαμβάνων πόλιν²¹⁹) τὴν ἐπὶ τῇ δίκῃ προσήκουσαν ἀσφάλειαν καταστήσει. εἰ δὲ ἐν γείτονι πόλει τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας²²⁰), τὴν ὀρισμένην προθεσίαν διπλασιάζετω.

λα'. Περὶ ἀντεναγομένων²²¹), καὶ περὶ τοῦ ἀκίνητον²²²) οὐσίαν ἐκεῖ συμβάλλεσθαι τινι, ἐνθα διαίκεται²²³).

Ὡστε καὶ τὸν ἀντεναγομένον²²⁴) ἐγγύας δίδοναι κατὰ τὴν ἀποτίμησιν τῶν δικῶν²²⁵). Τὸν δὲ ἔχοντα κτήσιν ἀκίνητον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ, καθ' ἣν ἐνάγεται, ἐξωμοσίᾳ²²⁶) καταπιστεύεσθαι, οὐ μὴν τὸν ἐνταῦθα²²⁷) ἐναγομένον καὶ ἐν ἐπαρχίᾳ κεκτημένον τοῦτο²²⁸) καλῶς προΐσχεσθαι²²⁹).

λβ'. Τοῦ αὐτοῦ²³⁰) περὶ δημοσίων, περὶ προστάξεων, καὶ περὶ τοῦ ἐντάττεσθαι τοῖς πραττομένοις πάντα τὰ δικαιώματα²³¹).

Ὡστε τὸν τὰ δημόσια κομιζόμενον παραχρῆμα ποιεῖν ἀπόδειξιν, δηλοῦσαν τὸ καταβληθὲν καὶ τοὺς χρόνους, ὑπὲρ ὧν δίδονται¹³²), καὶ τὰ τῶν χωρίων ὀνόματα καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ζυγοκεφάλων, καὶ ταῦτα συνωθεῖσθαι ποιεῖν, ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος· τὸν δὲ ἀπειθοῦντα γ' χρυσίου λίτρας παρασχεῖν, πεμφθησομένας τῇ μεγίστῃ ἀρχῇ²³³). Ἐκεῖνα δὲ τὰ COMMONITORIA παραδίδοσθαι πρὸς ἐκβιβασμὸν καὶ πληροῦσθαι διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ σκρινίων, ὅσα τὰς ψήφους τὰς ὀπὲρ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐγγεγραμμένας ἔχει, τὰ δὲ λοιπὰ ἄκυρα εἶναι. Τὰ δὲ προκομιζόμενα ἐν ἀγῶσι δικαιώματα εἰς ὀλόκληρον ἐγγράφεσθαι· εἰ δὲ παραβαθῆ, τὸν μὲν τῆς σχολῆς ἡγούμενον ἀφαιρεῖσθαι τῆς ζώνης καὶ ε' χρυσίου λίτρας προστιμάσθαι καὶ ἔξω τῆς βασιλίδος πόλεως ἐπὶ ε' ἐνιαυτοῦς γίνεσθαι· τὸν δὲ γραφέα τῆς ζώνης ἀφαιρεῖσθαι καὶ τῆς χειρός. ταυτοκρατεῖν²³⁴) καὶ ἐπὶ τῶν προσεδρευόντων τοῖς διαιτηταῖς τῆς βασιλίδος ταχυγράφων καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις²³⁵). Μηδένα δὲ ἄγεσθαι ἐνταῦθα²³⁶) χωρὶς θείας κελεύσεως²³⁷).

huius rei possessionem apprehendisse, et ita eam recipere et suis uti iuribus.

XXX. De iuratoria cautione ab iis praestanda, qui iter facere volunt.

Si quis executor eum, qui iter facere vult, tanquam reum detineat, iuratoriam cautionem ab eo exigat, quod intra XV dies civitatem suam ingressus competentem securitatem pro lite praestabit Quodsi in vicinam urbem eiusdem provinciae, dictam dilationem duplicet.

XXXI. De reconventis, et ut immobilis substantia cuique ibi computetur, ubi sita est.

[Cap. 1.] Ut etiam reconventus fideiussores det secundum aestimationem litis. [2.] Is, qui immobilis possessionem habet in provincia, in qua convenitur, iuratoria cautione obligetur, non autem is, qui hic convenitur et in provincia possessionem habet, hoc recte praetendat.

XXXII. Eiusdem. De tributis, de commonitoriis, et ut gestis omnia instrumenta inserantur.

[Cap. 1.] Ut tributorum exactor confestim apocham scribat, quae declaret quantitatem solutam et tempora, pro quibus solvuntur, et terrarum nomina et numerum Zygocephalorum, et ut haec facere compellatur a praeside; eo, qui non obedierit, III auri libris mulctando, quae summae potestati mitti debeant. [2.] Ea solum commonitoria ad executionem tradi et e scriniis, quae harum rerum curam habent, impleri, quae sententias super ea re latas in se conscriptas habent, reliqua vero irrita esse. [3.] Documenta in lite prolata integra describantur. Quodsi hoc neglectum fuerit, praepositus scholae cingulo privetur et V libris auri mulctetur, et extra urbem regiam quinque annos faciat; scriba autem cingulo privetur et manu. Idem obtineat in exceptoribus, qui iudicibus in urbe regia vel in provinciis assident. [4.] Ut nemo huc ducatur sine divina iussione.

215) De traditione possessionis videsis, quae observavimus not. 25.

216) Codex: ἐξωμοσίας.

217) Hoc edictum Archelaum Pr. Pr. (cf. not. 201) auctorem habet, teste indice Marciano, in quo et Ed. XXX.

218) Codex: ἐνώμοτον.

219) I. e. ut intra XV dies revertatur in urbem, ex qua proficiscitur. Vide enim rubricam, quam index Marcianus exhibet.

220) I. e. si in vicinam provinciam proficisci velit.

221) Codex: ἀνταναγ.

222) Malim: τὴν ἀκίν.

223) Archelai (cf. not. 217) hoc edictum est, ut testatur index Marcianus, in quo habetur no. XXXI.

224) Codex: ἀνταναγ.

225) Vide infra Ed. XXXIII cap. 5. *Martin Civilpr.* §. 299.

226) Codex: ἐξωμοσία.

227) I. e. Constantinopoli.

228) Codex: τὸ, τὸ (sic).

229) Vide infra Ed. XXXIII cap. 6. l. 15 D. *qui satisdare* 2, 8.

230) I. e. Archelai. Cf. not. 223.

231) In indice Marciano est Ed. XXXII.

232) Ne mutes: subintelligenda sunt τὰ δημόσια.

233) Cf. Ed. XXXIII cap. 7 et l. 6. 10 C. *de susceptorib.* 10, 72. Nov. 17 cap. 8. Theodori Breviar. Nov. 17 §. 13.

234) Ita Codex. Malim: ταυτοκρατεῖν.

235) Cf. Ed. XXXIII cap. 8.

236) I. e. Constantinopolin.

237) Cf. Ed. III cap. 4. Ed. IV cap. 1. Idem antea: στολή.

λγ'. Τύπος βασιλείου²³⁸) περι²³⁹) ἐκκλήτων,
καὶ τῶν κατὰ διάγνωσιν ἡμερῶν.

Περὶ²⁴⁰) ζημίας τῆς δίκης.
Περὶ ἀντεναγομένων²⁴¹) ἐχόντων ἀκίνητον
κτῆσιν.

Περὶ ἀπολείψεως²⁴²) τοῦ αἰτιαθέντος.
Καὶ περὶ τοῦ μὴ ποιούντος ἀπόδειξιν ὧν
κομίζονται δημοσίων²⁴³).

Περὶ ἐπίδοσεως²⁴⁴) νομῆς.

Περὶ ψηφισμάτων²⁴⁵).
Τοὺς βουλομένους παραλαβεῖν νομῆν, εἴτε γνώμη
τῶν κυρίων τῆς κτήσεως εἴτε καὶ ἀγνοούντων ἢ καὶ
ἀπόντων ἐκείνων, κατὰ ψῆφον παρουσίᾳ δημοσίων πα-
ραλαμβάνειν μαρτυρούντων τῇ πρώτῃ τῆς νομῆς παρα-
δόσει ἀπόντων δὲ τούτων, κἂν γεωργοὶ φήσωσι δεχ-
θῆναί τινα, μὴ ἀρκεῖν τούτῳ²⁴⁶). εἰ δὲ ἐν τῇ βασιλίδι
παραδίδοται νομῆ, καὶ ταβουλλάριους δύο παρεῖναι μαρ-
τυρούντας τῇ παραδόσει, καὶ ὡς οὐδεὶς ἀντεῖπεν²⁴⁷),
καὶ λαμβάνειν αὐτοὺς ὑπὲρ μισθοῦ δ' κεράτια. εἰ δὲ
ἔξω τῆς βασιλίδος διάκειται, νομίσματος τὸ τρίτον.
ταῦτο δὲ κρατεῖν καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, τοῦ παραβαί-
νοντος ποινὴν ὑφοραμένου ε' χρυσίου λιτρῶν²⁴⁸). Ὡστε
μαρτύρων παραγομένων μὴ δίδοσθαι εἰσέφεσιν²⁴⁹). Τὰς
δὲ παραγωγὰς ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων διαγνώσεων κατὰ ἡ-
μέρας γίνεσθαι.

Ὅτι οὐ δεῖ περὶ τῶν τῆς δίκης δαπανημάτων ἐν
τοῖς ἐγγνητικοῖς ἐντίθεσθαι γραμματεῖσι. Ὡστε καὶ
τὸν ἀντεναγόμενον δίδομαι ἐγγύας πρὸς τὴν ἀποτίμησιν
τῆς δίκης²⁵⁰). Ὡστε τὸν ἐναγόμενον τότε μόνον ἐξω-
μοσίᾳ²⁵¹) καταπιστεύεσθαι, ὅτε ἐνταῦθα, ἐνθα ἐνάγε-
ται, κτῆσιν ἀκίνητον, οὐ μὴν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἔχει.
ταῦτο δὲ, κἂν ἐν ἐπαρχίαις ἐνάγεται, [ἐὰν]²⁵²) ἐν-
ταῦθα κτῆσιν σχῆ²⁵³). Ὁ δὲ κομιζόμενος δημόσια καὶ
ὑπεριθέμενος ἀπόδειξιν παρασχεῖν, οἴκοθεν ἔχει τὴν
κατηγορίαν²⁵⁴). Χρῆ δὲ πάντα τὰ προκομιζόμενα δι-
καιώματα ἐν τοῖς ἐναγωνίοις εἰς ὀλόκληρον ἐμφανίζεσθαι,
ἐπεὶ ποινὴν δίδομαι καὶ τὸν ἄρχοντα καὶ ταχυγράφου²⁵⁵).

238) De Basilio Pr. Pr. dixi not. 140. Sed index Marcianus hoc edictum, quod in illo est Ed. XXXIII, Basilidi Pr. Pr. tribuit, quod praestare videtur. De Basillide autem vide quae observavi §. 19 not. 37.

239) Videtur aliquid excidisse, veluti *περὶ νομῆς*, nimirum rubrica, quae respondeat capiti primo. Sed fortasse rubrica *περὶ ἐπίδοσεως νομῆς*, quae paulo post habetur, huc trahenda est, quasi in locum minus idoneum perperam detrusa. – Haec inscriptionis pars: *περὶ ἐκκλ. – ἡμερῶν* spectat ad cap. 2. 3 infra.

240) Codex: *παρά*, vulgari librariorum errore. – Haec rubrica pertinet ad cap. 4 huius edicti.

241) Codex, ut assolet: *ἀνταναγ.* – Huic rubricae respondet cap. 5 et 6 infra. Igitur fortasse legendum est: *καὶ ἐχόντων*.

242) Codex: *ἀπολήψεως*, quod nullo modo defendi potest. – Caeterum infra non invenitur locus, qui huic rubricae respondeat.

243) Haec rubrica spectat ad cap. 7, quod infra est.

244) Codex: *ἐκδόσεως*, quod vix ac ne vix quidem ferri poterat. – Caeterum haec rubrica, nisi forte perperam huc delapsa sit (cf. not. 239), non video quorsum pertineat.

XXXIII. Forma Basilii de appellationibus
et de X diebus cuiusque cognitionis.

De sumtibus litis.
De reconventis, qui immobilem possessionem ha-
bent.

De contumacia rei.
Et de eo, qui apochas tributorum illatorum non
facit.

De traditione possessionis.
De sententiis.

[Cap. 1.] Qui possessionem apprehendere volunt, sive voluntate dominorum possessionis sive ignorantibus vel etiam absentibus illis, eam apprehendant ex decreto praesentibus publicis personis, quae primam possessionis traditionem attestentur; sin autem hi non adsint, si vel coloni aliquem dicant receptum esse, hoc non sufficiat. Quodsi in regia urbe traditur possessio, etiam tabularii duo adsint attestantes traditionem, et quod nemo ei contradixit: iique IV cerationum mercedem accipiant. Sin possessio extra urbem regiam sita est, tertiam partem aurei. Idem obtineat in provinciis: V librarum auri mulctam subituro eo, qui haec transgressus fuerit. [2.] Ut testibus productis non detur appellatio. [3.] Productiones vero ut in reliquis cognitionibus in decendiis fiant.

[4.] Quod non debeat de litis expensis in fideiusoribus quicquam inseri cautionibus. [5.] Ut etiam reconventum secundum aestimationem litis fideiussores det. [6.] Ut reus tum demum sub iuratoria cautione obligetur, si ibi, ubi convenitur, possessionem immobilem, non autem in provinciis habeat: idem vero est, licet in provinciis conveniatur, si ibi possessionem habeat. [7.] Tributorum exactor, si moram fecerit apochis dandis, de suo habet accusationem. [8.] Debent autem omnia instrumenta, quae in liti-bus proferuntur, integra insinuari: alioquin tam iudices quam exceptores poenam daturos esse.

245) Haec rubrica, quum vix ad cap. 8, quod infra habetur, trahi possit, ab hoc loco aliena esse videtur. – Corruptelam quandam his rubricis inesse (cf. not. 239. 242. 244), nemo est quin videat. Equidem hanc formam Basilii sive Basilidis, qualis in Codice nostro legitur, ex variis edictis Praefectorum Praetorio ita conflata esse crediderim, ut nonnulla permixta alia ommissa sint. Videsis, quae dixi supra §. 20. Coniectura mea vel eo probari videtur, quod singulae rubricae interrupto lineae tenore in Codice scribuntur, et quod idem infra a cap. 4 novae lineae initium facit.

246) Codex: *τούτω*.

247) Codex: *ἀντεῖπείν*.

248) De traditione possessionis vide, quae observavimus not. 25.

249) Codex: *εἰς ἔφεσεν*.

250) Cf. Ed. XXXI cap. 1.

251) Codex: *ἐξομοσία*.

252) In Codice *ἐάν* deest. Sed aut hoc addendum, aut *ἐναγόμενος* pro *ἐνάγεται* legendum erat.

253) Cf. Edict. XXXI cap. 2.

254) Cf. Edict. XXXII cap. 1.

255) Cf. Edict. XXXII cap. 3.